

***International Scientific and Practical
Conference
"WORLD SCIENCE"***

№ 1(17), Vol.3, January 2017

**Proceedings of the III International Scientific and
Practical Conference "Scientific and Practical
Results in 2016. Prospects for Their Development"
(December 27 – 28, 2016, Abu-Dhabi, UAE)**

Copies may be made only from legally acquired originals.

A single copy of one article per issue may be downloaded for personal use (non-commercial research or private study). Downloading or printing multiple copies is not permitted. Electronic Storage or Usage Permission of the Publisher is required to store or use electronically any material contained in this work, including any chapter or part of a chapter. Permission of the Publisher is required for all other derivative works, including compilations and translations. Except as outlined above, no part of this work may be reproduced, stored in a retrieval system or transmitted in any form or by any means without prior written permission of the Publisher.

Founder –
ROSTranse Trade F Z C
company,
Scientific and Educational
Consulting Group
"WORLD Science", Ajman,
United Arab Emirates

<http://ws-conference.com/>

Publisher Office's address:
United Arab Emirates, Ajman

Amberjem Tower (E1)
SM-Office-E1-1706A

E-mail: worldscience.uae@gmail.com

Tel. +971 56 498 67 38

The authors are fully responsible for the facts mentioned in the articles. The opinions of the authors may not always coincide with the editorial boards point of view and impose no obligations on it.

CHIEF EDITOR

Ramachandran Nithya Professor in Finance and Marketing, Oman

EDITORIAL BOARD:

Nobanee Haitham Associate Professor of Finance, United Arab Emirates

Ovsyanik Olga Professor, Doctor of Psychological Science, Russian Federation

Almazari Ahmad Professor in Financial Management, Saudi Arabia

Temirbekova Sulukhan Dr. Sc. of Biology, Professor, Russian Federation

Lina Anastassova Full Professor in Marketing, Bulgaria

Kuzmenkov Sergey Professor at the Department of Physics and Didactics of Physics, Candidate of Physico-mathematical Sciences, Doctor of Pedagogic Sciences

Mikiashvili Nino Professor in Econometrics and Macroeconomics, Georgia

Safarov Mahmatali Doctor Technical Science, Professor Academician Academia Science Republic of Tajikistan

Alkhalwaldeh Abdullah Professor in Financial Philosophy, Hashemite University, Jordan

Omarova Vera Professor, Ph.D., Kazakhstan

Mendebaev Toktamys Doctor of Technical Sciences, Professor, Kazakhstan

Koziar Mykola Head of the Department, Doctor of Pedagogical Sciences, Ukraine

Yakovenko Nataliya Professor, Doctor of Geography, Shuya

Tatarintseva Nina Professor, Russia

Mazbayev Ordenbek Doctor of Geographical Sciences, Professor of Tourism, Kazakhstan

Sidorovich Marina Candidate of Biological Sciences, Doctor of Pedagogical Sciences, Full Professor

Polyakova Victoria Candidate of Pedagogical Sciences, Russia

Sentyabrev Nikolay Professor, Doctor of Sciences, Russia

Issakova Sabira Professor, Doctor of Philology,

Ustenova Gulbaram Director of Education Department of the Pharmacy, Doctor of Pharmaceutical Science, Kazakhstan

Kolesnikova Galina Professor, Russia

Utebaliyeva Gulnara Doctor of Philological Science, Kazakhstan

Harlamova Julia Professor, Russia

Uzilevsky Gennady Dr. of Science, Ph.D., Russian Federation

Kalinina Irina Professor of Chair of Medicobiological Bases of Physical Culture and Sport, Dr. Sci.Biol., Russia

Crohmal Natalia Professor, Ph.D. in Philosophy, National Pedagogical Dragomanov University, Ukraine

Imangazinov Sagit Director, Ph.D, Kazakhstan

Chorny Oleksii D.Sc. (Eng.), Professor, Kremenchuk

Dukhanina Irina Professor of Finance and Investment Chair, Doctor of Sciences, Russian Federation

Pilipenko Oleg Head of Machine Design Fundamentals Department, Doctor of Technical Sciences, Ukraine

Orehowskyi Wadym Head of the Department of Social and Human Sciences, Economics and Law, Doctor of Historical Sciences, Ukraine

Nyyazbekova Kulanda Candidate of pedagogical sciences, Kazakhstan

Peshcherov Georgy Professor, Russia

Cheshmedzhieva Margarita Public Law and Public Management Department, Bulgaria

Mustafin Muafik Professor, Doctor of Veterinary Science

CONTENTS

PEDAGOGY

Безлуцька Олена Петрівна МЕТОДИ І ФОРМИ РОЗВИТКУ ЛІДЕРСЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ СУДНОВИХ ОФІЦЕРІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «МЕНЕДЖМЕНТ МОРСЬКИХ РЕСУРСІВ».....	4
Ogorodnik N. Y. PSYCHOLOGICAL PREREQUISITES TO MARITIME ENGLISH COMMUNICATIVE COMPETENCY DEVELOPMENT.....	7
Ахметова А. И., Ширинбаева Г., Карабалина Э. Ж. ИССЛЕДОВАНИЕ СТРУКТУРНЫХ КОМПОНЕНТОВ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ГОТОВНОСТИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ ПРЕДМЕТА «САМОПОЗНАНИЕ».....	10
Бориско Н. Ф. ЦЕЛІ И ЗАДАЧИ МЕЖКУЛЬТУРНОЇ ПОДГОТОВКИ ПЕРЕВОДЧИКОВ В УКРАЇНЕ.....	17
Долина А. В. ПСИХОЛІНГВІСТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФОНЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ	22
Шерман М. І., Безбах О. М. ВИЯВЛЕННЯ ЧИННИКІВ ВПЛИВУ НА ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ СУДНОВОДІВ.....	26
Vlasuyk G. G., Spivak V. M., Vatina O. A. FEATURES OF BIOMEDICAL ELECTRONICS SPECIAL COURSES' TEACHING IN HIGHER TECHNICAL EDUCATIONAL INSTITUTIONS.....	30
Мизамова Айжан Мизамовна, Мухамбеткалиева Гулмира Шалгезовна, Кайырлиева Айнура Миразатовна, Нуртаева Лунара Кайырбековна, Айтимбетова Айымгул Алтынбековна, Кабиева Кырмызы Сатканбаевна ЖАҢА АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯНЫҢ ҚҰЗІРЕТТІЛІГІ.....	33
Айтпаева А. К. ДЕЯТЕЛЬНОСТНЫЙ ПОДХОД КАК ОСНОВА ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ УМЕНИЙ СТУДЕНТОВ.....	36

PSYCHOLOGY AND SOCIOLOGY

Mukhajanova T. N., Ametova B. M. MIGRANTS IN EUROPE: CULTURAL EXPANSION?.....	40
Бабаева Альвина Давуд гызы РОЛЬ СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ФАКТОРОВ НА ФОРМИРОВАНИЕ ЛИЧНОСТИ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНИКА.....	43

HISTORY

Akmadiyeva G. P. HISTORY OF FORMATION AND DEVELOPMENT OF KAZAKH-ITALIAN RELATIONS.....	45
Mukhanova Nurdana, Mukhatova O. X. THE LEGAL REGULATION OF THE NATIONAL ARCHIVE FUNDS OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN.....	49
Кутузбайев Даурен, Миуманбайева Фиалка Нуриевна THE FIGHT OVER IMMIGRATION REFORM DURING THE SECOND TERM PRESIDENCY OF GEORGE W. BUSH.....	52
Rvaydarova G. O., Kozybakova F. A. VIEWPOINT AT FAMINE IN 1921-1922.....	56

МЕТОДИ І ФОРМИ РОЗВИТКУ ЛІДЕРСЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ СУДНОВИХ ОФІЦЕРІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «МЕНЕДЖМЕНТ МОРСЬКИХ РЕСУРСІВ»

к. і. н., доцент Безлуцька Олена Петрівна

Україна, м. Херсон, Херсонська державна морська академія

Abstract. The main goal of professional education is not only to give knowledge, teach searching and analyzing information, but to make the future specialist competitive at labor market.

Numerous studies have shown that "leadership competency" is an important part of professional competency of officers of sea and river transport.

The purpose of this article is to examine the methods and forms of leadership competencies of future professionals of sea and river transport management levels in the learning process of "Maritime Resource Management".

Among the various forms, ways and methods of educational work aimed at leadership qualities formation of future maritime officers in the learning process of "Maritime Resource Management" there are case studies, problem-based learning, group presentations, jigsaw group projects, panel discussions, role playing, real-life example and special training exercises.

Keywords: "leadership competency" of future maritime officers, "Maritime Resource Management", ways and methods of educational work.

У зв'язку із зростаючим дефіцитом кваліфікованих морських фахівців, в першу чергу офіцерського складу, значення кадрової складової для ефективної та безпечної роботи світового морського флоту набуває все більшого значення. Якість підготовки екіпажів суден залежить від низки факторів, однак визначальним є рівень їх компетентності.

Поняття "лідерська компетентність суднового офіцера" – це інтегральна характеристика його професійної здатності та готовності кваліфіковано провадити лідерську діяльність відповідно до фахової кваліфікації на основі системи професійних знань, навичок, вмінь, комунікацій і досвіду лідерської поведінки, емоційного інтелекту, комплексу сформованих лідерських цінностей, мотивів, еталонів, ставлень, якостей і організаційної культури.

Лідерська компетентність офіцера включає теоретичні знання (здатність знати і розуміти основи лідерства), практичні навички (оперативне застосування знань до конкретних професійних ситуацій), комунікативні уміння (спілкування для гарантування безпеки людського життя й збереження майна, зниження ризику помилок під час проведення брифінгів та де-брифінгів, делегування повноважень і т. д.) та особисті якості (здатність викликати довіру, порядність, справедливість, інтелігентність, людяність).

Об'єкти та методи дослідження. Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми переконливо свідчить про її актуальність, важливу теоретичну і практичну значущість. Теорія компетентнісного підходу в освіті розроблялася і була представлена в працях як зарубіжних (Р. Бадера, Д. Мертенса, Б. Оскарсона, А. Шелтена), так і вітчизняних (І. Бех, Н. Бібік, Л. Ващенко, І. Єрмаков, О. Локшина, О. Овчарук, Л. Парашенко, О. Пометун, О. Савченко, С. Трубачева) учених. Загальні питання професійної підготовки майбутніх фахівців морського та річкового транспорту та змісту професійної морської освіти розкриті у наукових працях М. Бабишеної, О. Фролової, І. Сокола, Г. Варварецької та інших. У свою чергу сутність проблема лідерства розглядалась у роботах А. Дранко, С. Калашнікової, Є. Костирі, В. Топалова, Л. Позолотіна, В. Торського, В. Ушкальова та ін. Тим не менш, актуальною залишається розробка методичних підходів до формування лідерських компетентностей суднових офіцерів.

Постановка завдання. Метою цієї статті є розгляд методів і форм розвитку лідерських компетентностей у майбутніх фахівців морського та річкового транспорту управлінського рівня у процесі вивчення дисципліни «Менеджмент морських ресурсів».

Результати та їх обговорення. Розглядаючи лідерство з точки зору управління судновим екіпажем необхідно сказати, що ефективне лідерство є запорукою успішної експлуатації судна, тому що лідерство в управлінні – міцний впливовий механізм, який розповсюджується на діяльність всього суднового екіпажу та судна в цілому.

Основні ознаки лідера: спосіб життя лідера тісно поєднує кар'єру й особисте життя; лідер завжди самовдосконалюється; лідер знаходить своє справжнє покликання в застосуванні успадкованих здібностей, розуму, таланту та набутих навичок, знань як способу самореалізації саме в керуванні іншими людьми; лідер завжди надихає інших розкривати та розвивати їхній потенціал [8].

Риси, якими має володіти судновий офіцер-лідер: здатність викликати довіру; порядність; перспективне мислення; компетентність; справедливість; інтелігентність; надійність; людяність; сприйнятливості до нового; вміння відчувати ситуацію; здоровий глузд; гнучкість і адаптивність; здатність приймати якісні та своєчасні рішення; здатність мотивувати; оперативність [8].

Агентством морської безпеки та берегової охорони Великобританії (Maritime and Coastguard Agency) запропоновано правила для суднових офіцерів, що покликані допомогти капітанам та старшому офіцерському складу укріпити лідерські якості та вміння управляти екіпажем з метою забезпечення безпечної експлуатації судна. Так, судновим офіцерам рекомендується: викликати довіру та підтримувати свій авторитет; вести команду особистим прикладом; спиратися на компетентність та досвід; зберігати спокій у надзвичайних ситуаціях; практикувати «сувору емпатію»; з повагою ставитися до різних культур; не вимагати від екіпажу неможливого; мотивувати екіпаж та підтримувати командний дух; поставити безпеку команди (пасажирів) на перше місце; чітко висловлювати свої думки і прислухатися до інших [4].

Виходячи з цього та враховуючи специфіку управління судновим екіпажем, можна сформулювати основні лідерські компетентності суднового офіцера: готовність взяти на себе відповідальність за екіпаж; надання переваги колективному результату, а не особистому; позитивне ставлення до членів екіпажу; прагнення до розвитку, самовдосконалення та навчання; вміння й готовність мотивувати та надихати; вміння слухати інших; готовність і здатність передавати свій досвід іншим; вміння організовувати екіпаж в звичайних та екстремальних ситуаціях; готовність до непопулярних дій; стійкість до стресу; відсутність прагнення самостверджуватися за рахунок інших членів екіпажу [4].

Останнім часом, у зв'язку із прийняттям Манільських поправок 2010 р. до Конвенції ПДМНВ 78/95 [9], морські тренажерні центри України та більшості країн світу пропонують офіцерам різноманітні курси, що крім іншого передбачають також формування лідерських якостей. Наприклад: Maritime Resource Management Training (MRM); Bridge Resource Management (BRM); Engine Room Resource Management (ERM); Human Element, Leadership and Management (Management Level); Maritime leadership and communication; Maritime Management and Leadership та інші [7]. Однак, в Україні дані курси є досить дорогими, проводяться лише деякими компаніями та є нетривалими. Підтримуючи думку більшості науковців, слід зауважити, що змінити психологію людей у продовж короткого періоду, розвинути сильні, нейтралізувати слабкі сторони особистості, у тому числі і лідерські якості.

З огляду на вище сказане, знаннями, вміннями та навичками, що дозволяють їм бути справжніми лідерами, приймати найбільш ефективні рішення по управлінню судном та екіпажем, у звичайних та екстремальних ситуаціях, зберігаючи при цьому власну психологічну стійкість з найменшими втратами для себе, членів суднового екіпажу, вантажу та навколишнього середовища майбутні суднові офіцери повинні оволодіти ще під час навчання у вищому морському навчальному закладі [1].

Серед багатьох предметів покликаних сформувати лідерські якості у курсантів ВМНЗ важливе місце займає курс «Менеджмент морських ресурсів». Теоретичний і практичний матеріал дисципліни розроблений у відповідності до Манільських поправок 2010 р. до Конвенції ПДМНВ 78/95 [9] та ІМО Модель курсу 1.39 «Лідерство та робота в команді» [10]. Так, курсанти мають можливість ознайомитися із поняттями «лідер», «лідерство» та «управління»; стилями управління та лідерства; соціально-психологічними основами управління судновими екіпажами; особливостями лідерства та управління на судні та ін.

Серед різних *форм*, способів та *методів* навчальної роботи для формування лідерських якостей у майбутніх суднових офіцерів під час вивчення дисципліни «Менеджмент морських ресурсів» використовуються: метод кейсів (case studies), методи проблемного навчання (problem-based learning), групові презентації (group presentations), метод «ажурна пилка» (jigsaw

group projects), панельні дискусії (panel discussions), рольові ігри (role playing), життєвий приклад та спеціальні тренінгові вправи.

Так, навчання за допомогою кейсів (case studies) розвиває здатність аналізувати, забезпечувати прийняття управлінських рішень з позицій доцільності, аргументованості, обґрунтованості, адаптивності, ситуативності. Використання кейс методів під час підготовки майбутніх суднових офіцерів дозволить зменшити кількість помилок, які часто виникають під час прийняття управлінських рішень та вирішенні управлінських проблем у процесі управління судновим екіпажем.

У свою чергу, метод проблемного навчання (problem-based learning or PBL), який реалізується у формі групових проєктів, впритул наближає курсантів/студентів до тієї діяльності, яку вони будуть виконувати в майбутньому, зорієнтовує їх у розв'язанні реальних проблем, пов'язаних із професійною діяльністю офіцера морського та річкового транспорту, а також спонукає до використання попередніх знань, умінь, навичок, комунікацій і досвіду у цьому процесі.

Під час такої роботи формуються важливі для лідера вміння розв'язувати проблеми (пошук проблеми, її формулювання, аналіз та розв'язання), розрізняти проблеми (відсутність конфлікту цінностей) та дилеми (наявність конфлікту цінностей), впроваджувати рішення, співпрацювати (планування та організація проєктів, ведення зборів, досягнення консенсусу, вирішення конфліктів та формування вміння слухати), справлятися з фрустрацією, гнівом, розчаруванням, а також навички самокерованого навчання. Все це можливо завдяки тому, що курсанти/студенти практично повністю несуть відповідальність за свою роботу над проєктом: вони самостійно формулюють проблему та вирішують, як використати знання, отримані в результаті ознайомлення із запропонованими джерелами, для її розв'язання.

Сутність проблемного навчання полягає в створенні у навчальному процесі проблемних ситуацій, розв'язання яких стимулює розвиток пізнавальної активності курсантів/студентів, їх здібностей. Саме методи проблемного навчання дозволяють використовувати ситуації, в яких виявляється спрямованість особистості майбутніх суднових офіцерів до лідерства. Так, наприклад, проблемна лекція, основою якої є моделювання професійних практичних ситуацій, дозволяє курсантам побачити предметні й соціальні аспекти майбутньої професійної діяльності

Впровадження методу групових презентацій, панельної дискусії та методу «ажурна пилка» дозволяє розвинути вміння роботи в групі та колективної взаємодії, відповідальності за її результат та управління обговоренням, самостійності прийняття рішення, що є необхідними складовими лідерських якостей.

Метод рольової гри дозволяє моделювати ситуації майбутньої професійної діяльності, занурюватись в ділові взаємовідносини, відпрацьовувати професійно важливі якості. Так, наприклад, деякі заняття дисципліни «Менеджмент морських ресурсів» для майбутніх суднових офіцерів проводяться з використанням навчально-тренажерного комплексу «Віртуально-реальне судно морської індустрії», що дозволяє формувати такі важливі професійні вміння та навички, як групова співпраця (навігаційної вахти на містку та машинної команди), вміння керувати групою в екстремальній ситуації, обговорювати і приймати рішення в умовах обмеженого часу, брати відповідальність на себе, проводити брифінги й де-брифінги та інші прояви лідерських якостей.

Метою спеціальних тренінгових вправ, є розвиток у майбутніх суднових офіцерів стратегічного мислення, умінь управляти змінами та людьми (екіпажем), а також формування комунікативних навичок, знань у суміжних галузях діяльності, навичок управління в крос-культурному й поліетнічному середовищі. Для зручності проведення тренінгові вправи з формування лідерських компетентностей згруповуються у сім блоків: потреби та мотиви бути першим; уявлення лідера про себе; система переконань; стиль прийняття рішення; стиль міжособистісних стосунків; стійкість до стресу; лідерство в екстремальних ситуаціях.

Висновки. Таким чином, формування лідерської компетентності судового офіцера у процесі професійної підготовки відіграє важливу роль для майбутнього конкурентоздатного фахівця морської галузі. Серед дисциплін, що спрямовані на формування означеної компетентності слід виділити «Менеджмент морських ресурсів», актуальність вивчення якої зумовлена міжнародними та національними вимогами, а також вимогами роботодавців до підготовки фахівців. Саме розвиток у майбутнього судового офіцера лідерської компетентності дозволить йому більш кваліфіковано управляти судновим екіпажем, рішуче діяти під час екстремальних ситуацій, ефективно співпрацювати з береговими службами та забезпечить безаварійну експлуатацію суден.

Формування лідерських компетентностей є комплексним завданням, що передбачає системний вплив таких компонентів освітнього процесу, як цілі та зміст навчання, методичне, технологічне та ресурсне забезпечення та особистісні особливості суб'єктів навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабишена М. І. Професійно важливі якості – передумова і гарант успішної професійної діяльності майбутніх судових офіцерів / М. І. Бабишена // Збірник наукових праць. Педагогічні науки. – Херсон : ХДУ, 2013. – Вип. 64. – С. 192–198.
2. Безлуцька О. П., Лещенко А. М. «Менеджмент морських ресурсів» як складова професійної підготовки майбутніх офіцерів Вісник ХДМА : Науковий. – Науковий журнал. – Херсон : ХДМА, 2014. – № 1 (10). – С. 80-84.
3. Безлуцька О. П. Психологічна структура лідерської компетентності майбутнього судового офіцера // «Соціально-гуманітарні дисципліни : напрямки наукового пошуку». Матеріали всеукраїнської наукової конференції (м. Дніпропетровськ, 12 квітня 2016 р.) : у 2-х частинах. – Д. : ТОВ «Інновація», 2016. – Частина II. – С. 61-62.
4. Безлуцька О. П. Фактор «професійного вигорання» у судових офіцерів торговельного флоту // International Scientific-Practical Conference Actual questions and problems of development of social sciences : Conference Proceedings, June 28-30, 2016. Kielce : Holy Cross University, 2016. – P. 99-101.
5. Безлуцька О. П., Лещенко А. М. Формування управлінської компетентності у майбутніх фахівців морського та річкового транспорту Вісник ХДМА : Науковий. – Науковий журнал. – Херсон : ХДМА, 2013. – № 2 (8). – С. 80-84.
6. Бех І. Д. Теоретико-прикладний сенс компетентнісного підходу у педагогіці. — К. : Виховання і культура. – №12 (17,18) – 2009 р.— С.5–7.
7. Костыря Е. В., Топалов В. П., Позолотин Л. А., Торский В. Г. Лидерство в судовом экипаже. – Одесса: Астропринт, 2011. – 128 с.
8. Менеджмент морських ресурсів : [навчальний посібник] / уклад. : О. П. Безлуцька, А. П. Бень, М. О. Колегаєв та ін. – Херсон : Херсонська державна морська академія, 2012. – 92 с.
9. Міжнародна Конвенція про підготовку та дипломування моряків та несення вахти 1978 р.(Конвенція ПДНВ-78/95) з поправками 2010 р.]
10. Model Course 1.39 Leadership and Teamwork. Electronic edition // London: International Maritime Organization, 2014. – 68 p.

PSYCHOLOGICAL PREREQUISITES TO MARITIME ENGLISH COMMUNICATIVE COMPETENCY DEVELOPMENT

Ph. D., Associate Professor Ogorodnik N. Y.

Ukraine, Kyiv National Linguistic University

Abstract. *The article investigates the psychological conditions of future seafarers' communicative competency formation in the context of the specific onboard working environment. Factors influencing on the process of communication are analyzed. A multinational crew and a foreign-language communicative environment, high communication intensity due to live-work proximity as well as the reduction of the external contacts on the ship's limited space are among the dominant ones. For communicative stress prevention the awareness of communication stages is recommended. Being informed about different communication modes on board and a common subject of communication at a particular stage future seafarers are considered to be half prepared to counter the communicative stress.*

Keywords: *future seafarers, professional communication, Maritime English competency, communication stages, communicative stress.*

The globalization in maritime industry has led to the increasing role of the human factor as a combination of social, occupational, psychological and other specialist's qualities. It is known that 75% of all the accidents at sea are caused by the human factor. Up to 40% of them are accidents due to problems in communication. According to most experts the principal risk factor in shipping industry is the multinational

crew, 90% of which use English as the working language not being the native speakers. It is obvious that safety of the present-day merchant shipping is increasingly dependent on the communicative aspect of the ship crews' joint activity. Naturally, communication barriers such as psychological, social, cultural, and linguistic are inevitable for a team of multinational professionals with a variety of Englishes. In addition, special working conditions on board as well as natural conditions outboard often reinforce the impact of socio-psychological factors of the working environment [2, 3].

In the context of special working conditions a number of studies on seafarers' psychology analyzes the nature of communication on board the vessel for a long voyage. Underlining the ability for social and psychological adaptation, namely joining the crew organically, and essential cohesion for a good teamwork what is more actual for such a workforce than for others, psychologists notice that the specifics of the seagoing service beyond all doubt affects the communication.

Given that communication is one of the main types of teamwork, and therefore an important thing for team formation, the scientists identify several factors that produce a specific impact on the process of communication on board the vessel and should be taken into account because of the probability of their adverse influence on the crew members' interaction efficiency [2, c. 45-49]. Of all the factors those that have a profound effect on the nature and features of professional communication can be distinguished:

- substantial reduction of the external contacts in a ship's limited space, that is a relative social isolation of seafarers;
- work and life blending with working and living places proximity;
- multinational crew and foreign-language communicative environment.

The diagram of all the factors causing the communicative stress is shown in Fig. 1.

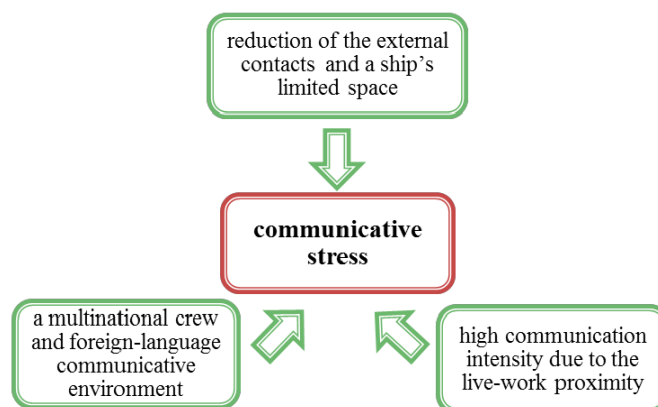

Fig.1. Factors of a communicative stress

The consequences of the above factors are some difficulties and distortions in communication. Thus, because of the narrowing of the immediate surrounding (to crew members only) the density of communication increases and the syndrome of "forced communication" (communication against the will) arises as well as blocking of all the needs for communication (declination to talk to anyone) occurs. As a natural result of space limitation, as well as work and life blending through live-work proximity, scientists suggest the development of frequent informal communication sometimes combined with emotional intimacy, to some extent, as a kind of kinship, which often leads to insubordination in business relations, deforming the style of communication under the inadequate "equality and fraternity" impression [1,2]. Problems in communications create tension among the crew members by straining interpersonal relations, worsening the socio-psychological climate, and causing the conflict situations which are not only unwanted, but also extremely dangerous onboard the ship. It is the psychologists' opinion that the command staff awareness in issues of crew socialization and knowledge about the dynamics of interpersonal communication will contribute to prevention of communicative stresses. By tracking the dynamics of relationships the officer can predict and prevent signs of irritation, nervous tension among the crew members, and by adjusting the conditions of communication to prevent conflicts. In general, there are several stages distinguished in the development of crew communication:

- Forming stage (team formation), limited from 3 to 20 days in length and characterized by experts as a "small talk" during which some minor or well-known things are discussed in a distantly polite manner. Among the possible conflicts are those on living and working conditions.
- Storming stage (psychological tension, seething, storming), determined by psychologists as the most difficult stage with disputes, disagreements and conflicts due to differences in the national mentality,

traditions, customs, etiquette, rituals and the like. The nature of communication during this period, according to scientists, reminds the jump into the water and floundering because of fear of drowning. It lasts from 2-3 weeks up to 1-1.5 months; characterized by active communication on various topics, clarifying what they have in common and what is different. There is a distribution of informal responsibilities [1, 2].

- Norming stage (role relations) during next 1.5-2 months, followed by a "cooperative" or "competitive" interaction, constructive feedback, routine professional and social interaction.

- Performing stage (constructive self-modification), which lasts until the end of the voyage (1.5-2 months). Communication at this stage as at the previous one is quite reasonable; it concerns usually professional duties, everyday life and experts' niche specialization.

Taken as a whole communication stages are presented in Fig. 2.

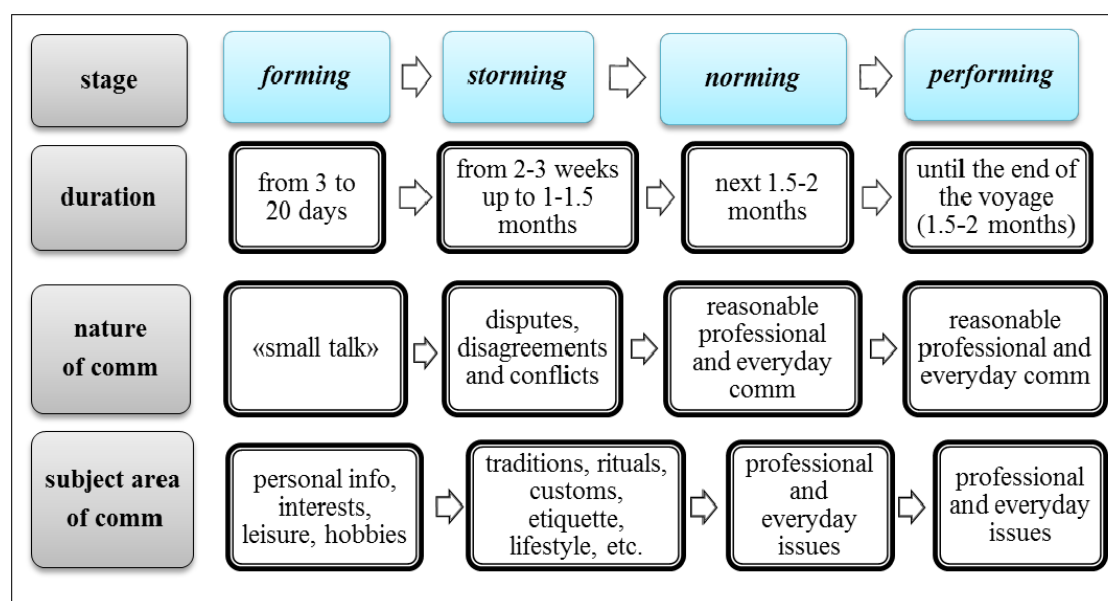

Fig.2. Communication (comm) stages on board the vessel

However, the lack of the external information and fatigue compensation, the absence or limited native language environment, long-term family separation and restricted personal space have their impact leading to excessive density of communication and inability to hide their feelings and emotions. Statutory relations and subordination are often violated in everyday informal communication. Occasionally there are interpersonal conflicts. At that rate, the psychologists' advice is to restrict an open communication process and confine oneself to professional contacts only, and also to distinguish between formal and informal spheres of interaction. An effective way to prevent conflicts on a vessel, in experts' experience, is a timely change to a small talk, namely discussing either very common themes (art, history, politics, social values, etc.) or very specific issues (breakfast or lunch menu, voyage details, such as a course, arrival time and port of entry, etc.).

Nevertheless, to ensure seafarers' English language successful communication within a multicultural environment the quality content providing is essential. Being aware of communication stages and different communication modes on board, as well as a common subject of communication at a particular stage of professional or everyday interaction future seafarers are considered to be half prepared to counter the communicative stress. To prevent such kind of a stress they need a formed Maritime English competency, knowledge of the intercultural communication rules and a lot more that will make them communicatively competent.

REFERENCES

1. Ekstremal'na psikhologhiia: pidruchnyk / O.P. Yevsiukov, A.S. Kufliievs'kyj, D.V. Liebidiev ta in.; za red. O.V. Timchenka. – K.: TOV «Avhust trejd», 2007. – 502 s.
2. Istomina O.A. Metodicheskie ukazaniia k razdelu «Psikhologija grupy» kursa Professional'naja psikhologija morjaka. – Vladivostok: IPK MGU im. adm. G. I. Nevel'skogo, 2006. – 80 s.
3. Tyron O.M. Chynnyky formuvannia uspishnoho povsiakdennoho spilkuvannia sered moriakiv mizhnarodnykh ekipazhiv – [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe

ИССЛЕДОВАНИЕ СТРУКТУРНЫХ КОМПОНЕНТОВ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ГОТОВНОСТИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ ПРЕДМЕТА «САМОПОЗНАНИЕ»

¹докторант PhD Ахметова А. И.,
¹канд. пед. наук., профессор Ширинабаева Г.,
²магистр искусствоведения, преподаватель Карабалина Э. Ж.

Республика Казахстан, г. Алматы, КазНПУ имени Абая;
Республика Казахстан, г. Алматы, КНК имени Курмангазы

Abstract. *The new school "Self-knowledge" subject, that is extensively introduced into the practice of work of school educational institutions of the Republic of Kazakhstan in the last decade, is aimed primarily at the spiritual and moral development of high-school students, which is the actual problem of development of the young sovereign state of the Republic of Kazakhstan, and in particular its educational system and challenges confronting it.*

Keywords: *Psychological and pedagogical readiness, structural components, levels and indicators, criteria, research methods, motivational and valuable component, cognitive component, professional and personal component, reflexive and active component.*

Проблему психолого-педагогической готовности будущих учителей к духовно-нравственному развитию старшеклассников нужно рассматривать в контексте целостного проявления всех сторон его личности. Для этого необходимо изучить структуру готовности будущих учителей к духовно-нравственному развитию старшеклассников. В связи с этим одной из актуальных задач является выявление профессионально-личностных особенностей, влияющих на готовность будущего учителя уже на этапе обучения в вузе к преподаванию предмета «Самопознание» [1]. При этом основой психолого-педагогической подготовки будущих учителей должны стать способность к осознанному духовному и профессиональному росту, ответственность за деятельность по формированию у учащихся мировоззрения и поведенческих ориентиров через призму общечеловеческих ценностей [2], развитию их потребности в самопознании и творческой самореализации.

Подготовка будущего учителя самопознания в условиях высшего образования – сложный процесс, исходящий из качественно нового представления о миссии предмета «Самопознание» как метапредмета, который способствует созданию целостного образа мира и обеспечивает гармоничное развитие личности. Этот процесс характеризуется тенденцией перехода от учебно-дисциплинарной к личностной парадигме педагогической деятельности, ориентированной на развитие будущего учителя в ВУЗе как субъекта духовно-нравственного и профессионально-личностного самосовершенствования, что и позволит, на наш взгляд создать оптимальные условия для духовно-нравственного развития учащихся в школе.

Теоретический анализ различных подходов к трактовке понятия «готовность» позволил нам выделить общее в характеристике данного понятия – это личностная форма интерпретации содержания образования, система интегративных свойств, качеств и опыта личности, обладающая признаками общей теоретической, методической готовности, а также личностной готовности к профессиональной деятельности. В то же время готовность обладает определенной спецификой – это профессиональные умения и навыки, и демократический стиль их реализации, практико-ориентированный опыт деятельности, рефлексия профессиональной деятельности.

Таким образом, готовность к определенному виду деятельности можно рассматривать как наличие у будущего специалиста личностных качеств, теоретических знаний, практических умений и навыков, позволяющих успешно выполнять учебные и профессиональные задачи, функциональные обязанности. Под теоретической готовностью к деятельности подразумевают набор сведений о профессии, профессиональных знаний, мотивов личности, знаний о профессионально важных качествах, о собственной пригодности к конкретному виду деятельности. Теоретическая и практическая готовность к деятельности взаимообусловлены, и их деление носит условный характер.

Психолого-педагогическая готовность будущих учителей – это сложно-организованная система, включающая множество разнокачественных элементов и связей,

обладающая структурой, обеспечивающей характер связей между ее элементами и их согласованного функционирования.

Для исследования психолого-педагогической готовности будущих учителей к духовно-нравственному развитию старшеклассников необходимо определить ее состав и структуру как системы, то есть выделить ее элементы (компоненты) и показать взаимосвязь и взаимообусловленность, затем рассмотреть условия, обеспечивающие функционирование системы как единого целого и позволяющий получить интегрированный результат.

Учитывая исследования ученых о структуре целостной личности (К.А. Абульханова-Славская [3], А.Н. Леонтьев [4], С.Л. Рубинштейн [5] и др.), методологические трактовки состава и структуры готовности к профессиональной деятельности (В.А. Сластенин [6], В.В. Сериков [7] и др.) в составе готовности будущего учителя предмета «Самопознание» к духовно-нравственному развитию старшеклассников мы выделяем *мотивационно-ценностный, когнитивный, профессионально-личностный, рефлексивно-деятельностный компоненты*.

Мотивационно-ценностный компонент представляет систему интересов, мотивов, потребностей, установок к духовно-нравственному и профессионально-личностному самопознанию и самосовершенствованию, а также включает направленность личности на общечеловеческие ценности. Таким образом, развитие у будущих учителей мотивационно-ценностного отношения к профессиональной деятельности предполагает формирование мотивов развития себя как духовно-нравственной личности и будущего профессионала, а также выявления в структуре личности общечеловеческих ценностей (анкета Мукажановой Р.А., Омаровой Г.А. «Общечеловеческие ценности»). С целью установления роли тех или иных мотивов при выборе профессии студентами мы использовали методику определения основных мотивов выбора профессии, разработанная Е.М. Павлютенковым. Испытуемому предоставляется опросник, в котором содержится 18 суждений о профессии. Эти суждения выражают 9 групп мотивов. В соответствии цели нашего исследования мы выбрали только четыре параметра: социальный, моральный, познавательный и творческий.

Когнитивный компонент психолого-педагогической готовности будущего учителя представляет собой сформированность системы интегрированных знаний, умений и навыков, необходимых для его профессиональной деятельности в качестве учителя предмета «Самопознание».

Когнитивный компонент психолого-педагогической готовности сводится к способности усвоения будущим учителем знаний в области педагогики, психологии, методологии и методики преподавания предмета «Самопознание», знаний в области предмета обучения, понимание будущим учителем принципов и концептуальных идей, рассматриваемых в Программе нравственно-духовного образования «Самопознание».

Наряду с формированием психолого-педагогических знаний, мы преследуем цель сформировать у будущего учителя представления о будущей профессиональной деятельности (формирование образа профессии).

Будущему учителю предмета «Самопознание» необходимы следующие знания, умения и навыки:

- знание философских, психолого-педагогических основ теории духовно-нравственного образования;
- знание особенностей духовно-нравственного развития старшеклассников;
- умения применять в собственной учительской деятельности новых психолого-педагогических, методических систем, использовать передовой педагогический опыт, опыт духовного и профессионального самопознания;
- умения проводить теоретический анализ литературы по проблемам духовно-нравственного образования, организовать и осуществлять собственный эксперимент, обобщать и оценивать его результат;
- навыки творческого применения новых методик, форм, методов, приемов духовно-нравственного развития старшеклассников;
- навыки владения современными концепциями развития старшеклассников с позиции духовно-нравственного образования;

С целью исследования когнитивного компонента психолого-педагогической готовности будущих учителей предмета «Самопознание» нами был разработан тест на определение понимания духовно-нравственной глубины содержания Программы НДО «Самопознание».

В педагогике, ориентированной на реализацию образовательных целей, содержание духовно-нравственного образования «Самопознание» определяется как совокупность систематизированных знаний, умений и навыков, взглядов и убеждений, а также определенный

уровень развития практической подготовки, которая должна быть достигнута в результате учебно-воспитательной работы.

Профессионально-личностный компонент психолого-педагогической готовности будущих учителей предмета «Самопознание» рассматривается как система профессионально-важных и личностных качеств, необходимых для осуществления будущей профессиональной деятельности. Будущий учитель предмета «Самопознание» совершенствуя свои личностные и профессиональные качества, реализует гармонию отношений себя и мира, тем самым способствует духовно-нравственному развитию старшеклассников.

Система сформированных духовно-нравственных качеств как результата проявления духовности, нравственного поведения составляет функциональную сторону профессионально-личностного компонента готовности по сохранению гармоничных отношений в окружающем мире, основу отношений к другим людям, к себе самой, основу мировоззрения, основу концептуального видения «философии духовной жизни».

В связи с этим, для определения уровня развития профессионально-личностного компонента психолого-педагогической готовности будущих учителей предмета «Самопознание» были исследованы такие профессионально-важные и личностные качества, как **эмпатийность, ориентированность во времени, понимание природы человека, познавательность, креативность, автономность, спонтанность, самопонимание, аутосимпатия, контактность и гибкость в общении.**

В ходе исследования развития профессионально-личностного компонента психолого-педагогической готовности будущего учителя были использованы следующие методики: методика диагностики уровня эмпатических способностей В.В. Бойко; методика САМОАЛ (Маслоу).

Для исследования представлений будущих учителей о себе в педагогическом общении была выбрана методика диагностики уровня эмпатических способностей В.В. Бойко [8]. Методика диагностики уровня эмпатических способностей В.В. Бойко включает несколько шкал: рациональный канал эмпатии; эмоциональный канал эмпатии; интуитивный канал эмпатии; установки, способствующие эмпатии; проникающая способность в эмпатии; идентификация в эмпатии; общий уровень эмпатии.

Для исследования уровня развития самоактуализации у будущих учителей нами был использован самоактуализационный тест (САМОАЛ А. Маслоу). Основные тенденции развития современной педагогики как в нашей стране, так и за рубежом направлены на гуманизацию сферы образования, всестороннее развитие творческого потенциала обучающихся, формирование равноправных, партнерских отношений, духа сотрудничества между педагогами и обучающимися. Данные тенденции в той или иной степени характерны для различных областей и уровней системы образования. Поэтому для описания эталонной модели личности студента как учителя педагогическая психология все чаще обращается к теориям, развивавшимся в русле экзистенциально-гуманистического направления в психологии (К. Роджерс, Ф. Перл, В. Франкл и др.).

Одной из наиболее широко известных теорий в рамках данного подхода является концепция самоактуализирующейся личности А. Маслоу. Понятие самоактуализации синтетично, оно включает в себя всестороннее и непрерывное развитие творческого и духовного потенциала человека, максимальную реализацию всех его возможностей, адекватное восприятие окружающих, мира и своего места в нем, богатство эмоциональной сферы и духовной жизни, высокий уровень психического здоровья и нравственности.

Рефлексивно-деятельностный компонент психолого-педагогической готовности будущего учителя исследуется методикой диагностики уровня развития рефлексивности, опросник Карпова А.В. [9], методикой «Рефлексивное эссе», разработанная И.Н. Солдатовой [10], методикой «Рефлексивный отчет» для диагностики готовности будущего учителя к духовно-нравственному развитию старшеклассников.

Рефлексия – это способность человека взглянуть на себя со стороны, проанализировать свои действия и поступки, а при необходимости перестроить их на новый лад. Она включает такие процессы как понимание и оценка другого. С помощью рефлексии достигается соотнесение своего сознания, ценностей, мнений с ценностями, с мнениями, отношениями других людей, группы, общества, наконец, с общечеловеческими ценностями. Отрефлексировать что-то – это значит это «пережить», «пропустить через свой внутренний мир», «оценить». В подходе А.В. Карпова (на основе его учений создана методика, по которой

мы проводили исследование) рефлексивность выступает как метаспособность, входящая в когнитивную подструктуру психики, выполняя регулятивную функцию для всей системы [9].

При осознании своей духовно-нравственной сущности – объектом познания является сама познающая личность, ее свойства и качества, поведенческие характеристики, система взаимоотношений с окружающими, то есть предполагает анализ, внутреннее обсуждение на основании своих действий, поступков и определяет уровень развития рефлексивных умений.

Рефлексия собственного личностного (духовного) и профессионального облика, способствует духовно-нравственному самосовершенствованию, интеллектуальному росту, что, прежде всего, раскрывает смысл избранной профессии, развитие представления о себе как субъекте профессиональной деятельности (образ «Я – учитель предмета «Самопознание»), а также становление духовно-нравственной основы субъектного осуществления профессиональной деятельности.

Готовность будущих учителей к организации духовно-нравственного развития старшеклассников мы определили через рефлексивный отчет, в котором представлены 10 пунктов выполнения заданий (таблица №1).

Таблица 1. Готовность будущих учителей к организации духовно-нравственного развития старшеклассников

№	Показатель	Оценка умений и навыков (среднее значение готовности)			
		До эксперимента		После эксперимента	
		КГ	ЭГ	КГ	ЭК
1	Разработать календарный план урока «Самопознание» и провести урок в старших классах общеобразовательной школы	6	6	7	9
2	Разработать и провести интегрированный урок с предметом «Самопознание»	6	6	6	8
3	Разработать и организовать социально-педагогический проект, благотворительную акцию	6	6	8	10
4	Разработать и организовать кружковое занятие по развитию духовно-нравственных качеств старшеклассников	6	6	8	10
5	Разработать и провести тренинг по развитию духовно-нравственных качеств воспитанников детской деревни и детского дома	5	5	7	9
6	Разработать сценарий подготовки к олимпиаде по предмету «Самопознание» (подготовка каждого этапа олимпиады по предмету «Самопознание» и принятие активного участия в данной олимпиаде)	3	3	5	7
7	Принять участие в научно-методических семинарах, организуемых ННПООЦ «Бэбек» и провести анализ открытых уроков и мероприятий в рамках Программы НДО «Самопознание»	0	0	0	10
8	Принять участие в диагностике целостного развития личности старшеклассника, уровня развития духовно-нравственных качеств старшеклассников	2	3	3	10
9	Провести пропаганду духовно-нравственного образования среди населения	0	0	0	8
10	Подготовить рефлексивное эссе «Портрет учителя предмета «Самопознание» и рефлексивный отчет по планированию и организации духовно-нравственного образования старшеклассников	5	5	7	9
Среднее значение готовности		3,9	4	5,1	9

Каждое выполненное задание оценивается в один балл. И стопроцентное качественное выполнение всех 10 заданий является высоким показателем готовности респондента к духовно-нравственному развитию старшеклассников.

При изучении рефлексивно-деятельностного компонента психолого-педагогической готовности будущих учителей предмета «Самопознание» к духовно-нравственному развитию

старшеклассников была использована методика «Рефлексивное эссе». Студентам были предложены следующие задания и темы для размышления:

- «Что Вы понимаете под духовно-нравственным развитием человека? Раскройте сущность данного понятия с Вашей точки зрения?»;
- «Опишите «портрет» учителя предмета «Самопознание». Какой это человек в Вашем понимании?»;

Большинство студентов испытывали затруднения при определении своего понимания понятия «духовно-нравственное развитие человека», понимание было поверхностное и формальное. Будущие специалисты разграничивают такие понятия как «Добро и Зло», «Хорошее и Плохое», «Позитивное и Негативное» и т.д., но не могут объяснить чем они при этом руководствуются, ориентируются на общепринятые установки, в основном согласны с мнением большинства в отношении понимания сущности «Духовности» и «Нравственности».

Таким образом, анализ результатов экспериментального исследования, позволяет выстроить «портрет» будущего учителя предмета «Самопознание», будущие специалисты в большинстве своем имеют довольно слабое, ограниченное представление о том, что такое духовно-нравственное развитие человека, о ее неразрывной связи с профессиональной деятельностью. Формируя представление о проблеме духовности своей профессии студенты руководствовались шаблонными и стереотипными фразами, не анализируют глубоко проблему развития духовности человека, стремятся выполнить задание быстро. Было замечено формальное отношение студентов к выполнению заданий, свое эссе они рассматривали как значимое событие, способствующее обогащению их духовно-нравственного и профессионального опыта в качестве учителя предмета «Самопознание».

Среди студентов были и такие, которые давали глубокие и развернутые ответы в понимании проблемы развития духовности. Данные студенты проявляют высокую эмпатию по отношению к другим людям и всему окружающему миру и в период обучения в вузе уже обладают высоким уровнем духовно-нравственного развития. Они обладают стремлением в духовно-нравственном совершенствовании своей личности, в осмыслении гармонии в человеческих отношениях, в повседневной жизни чувствуют ценность самопознания, что духовно обогатит их. При проведении констатирующего эксперимента такие студенты активно принимали участие в написании эссе так, как данный процесс эксперимента они рассматривали как возможность для духовно-нравственного самосовершенствования и профессионального роста.

Анализ творческой деятельности респондентов по написанию рефлексивного эссе показывает то, что сущность понятия «духовно-нравственное развитие», а также связь духовно-нравственного развития личности будущего специалиста с будущей профессиональной деятельностью глубоко и адекватно понимаются немногими студентами.

Таким образом, раскрывая в себе красоту духовно-нравственного развития через призму понимания будущей профессиональной деятельности студенты пытаются достичь гармонии, что позволяет осознать духовность как основу будущей профессиональной деятельности. Надо констатировать то, что к такому пониманию пришли лишь единицы студентов, у которых наблюдается высокий уровень духовно-нравственного развития их личности и в тоже время сформировался адекватный «портрет» учителя предмета «Самопознание». «Портрет» учителя предмета «Самопознание» является внутренней моделью ожидаемых условий профессиональной деятельности, воздействуют на выработку профессиональных качеств, навыков, формирует отношение к будущей профессии. От формирования «портрета» учителя предмета «Самопознание» зависит выбор будущим учителем собственного пути развития, способов и моделей деятельности и поведения.

Таким образом, формулируем следующие выводы:

- Студенты – будущие учителя предмета «Самопознание» с глубоким пониманием проблем духовно-нравственного развития личности осознают, воспринимают процесс развития человека в целом, поэтому их профессиональное кредо – это «развитие целостности личности», а развитие они понимают как восстановление гармонии человеческого бытия;

- Студенты – будущие учителя предмета «Самопознание» видят главную задачу профессиональной деятельности в гармонизации духовного мира учащихся.

Таким образом, представленная структура психолого-педагогической готовности будущего учителя к духовно-нравственному развитию старшеклассников является результатом профессиональной педагогической и специальной психологической подготовки будущего учителя предмета «Самопознание».

Проанализировав количественную и качественную обработку процесса формирования и развития психолого-педагогической готовности будущих учителей предмета «Самопознание» мы выявили динамику результатов данного процесса. Если в начале эксперимента у экспериментальной группы коэффициент психолого-педагогической готовности был равен 4,9, то в конце эксперимента равен 8,3 (Таблица №2-3).

Таблица 2. Показатели психолого-педагогической готовности респондентов контрольной и экспериментальной групп в начале эксперимента

№	Контрольная группа					Экспериментальная группа				
	Мотивационно-ценностный компонент	Когнитивный компонент	Профессионально-личностный компонент	Рефлексивно-деятельностный компонент	Общий результат	Мотивационно-ценностный компонент	Когнитивный компонент	Профессионально-личностный компонент	Рефлексивно-деятельностный компонент	Общий результат
	Показатель	Показатель	Показатель	Показатель	Показатель	Показатель	Показатель	Показатель	Показатель	Показатель
1	5,6	5	4,2	3,5	4,6	5,5	5	5,2	5	5,1
2	5,2	5	3,5	4,5	4,6	5,5	5	5,5	4,5	5,2
3	4,5	5,7	5,6	4,5	5,1	5,2	5,8	6,6	5	5,7
4	4	5,5	4,9	4	4,6	6,1	5,5	5,4	4,5	5,4
5	5,5	5,5	4,9	5	5,2	5,8	5,5	5,9	4,5	5,5
...	5,5				...					
105	4,8	6,5	4,7	4,5	5,9	5,2	5	5,3	5	4,7
	4,8	5,1	5	4,7	4,9	5	4,9	5	4,5	4,9
	В – 0%	В – 0%	В – 0%	В – 5% 5 студен.	В – 0%	В – 0%	В – 0%	В – 0%	В – 0%	В – 0%
	С – 67% 70 чел.	С – 86% 90 чел.	С – 98% 103 чел.	С – 76% 80 студен.	С – 95% 100 студен.	С – 95,3% (100 студен)	С – 71% (75 студен)	С – 67% (70 студен)	С – 67% (70 студен)	С – 72% (75 студен)
	Н – 33% 35 чел.	Н – 14% 15 чел.	Н – 2% (2 студен- та)	Н – 19% (20 студен- тов)	Н – 5% (5 студен- тов)	Н – 4,7% (5 студен)	Н – 29% (30 студен)	Н – 33% (35 студен)	Н – 33% (35 студен)	Н – 28% (30 студен)

Для того чтобы проследить динамику процесса формирования и развития психолого-педагогической готовности будущих учителей предмета «Самопознание» до и после формирующего эксперимента, мы предлагаем использовать следующие показатели динамических рядов по формуле Г.А. Наседкиной (1):

$$Cp. = (1a+2в+3с) : 100 \quad (1)$$

где Cp. - средний показатель, отражающий количественную оценку роста уровня сформированности и развития психолого-педагогической готовности будущих учителей; а, в, с – выраженные в процентах количество респондентов, находящиеся на низком, среднем, высоком уровнях сформированности и развития психолого-педагогической готовности, цифры «1», «2», «3» - весовые коэффициенты уровня.

Таким образом, нами были определены средние показатели, отражающие количественную оценку роста уровня сформированности и развития психолого-педагогической готовности респондентов экспериментальной группы в начале формирующего эксперимента и в конце формирующего эксперимента.

В начале формирующего эксперимента $Cp. = (1 \cdot 0\% + 2 \cdot 72\% + 3 \cdot 28\%) : 100 = 2,28$.

Таблица 3. Показатели психолого-педагогической готовности респондентов контрольной и экспериментальной групп в конце эксперимента

№	Контрольная группа					Экспериментальная группа				
	Мотивационно-ценностный компонент	Когнитивный компонент	Профессионально-личностный компонент	Рефлексивно-деятельностный компонент	Общий результат	Мотивационно-ценностный компонент	Когнитивный компонент	Профессионально-личностный компонент	Рефлексивно-деятельностный компонент	Общий результат
	Показатель	Показатель	Показатель	Показатель	Показатель	Показатель	Показатель	Показатель	Показатель	Показатель
1	6,5	5,7	6,6	6	6,2	7,1	7	7,1	7,7	7,2
2	5	6	6,7	6	5,9	9,1	9,5	9,2	6,7	8,6
3	6	6,5	7,2	6	6,4	7,1	7	7,6	8,3	7,5
4	5,1	6,8	7,2	6,5	6,4	9,1	9,6	9,2	9,3	9,3
5	6	6,5	6,1	5	5,9	7	9,5	7,1	7,3	7,7
...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
105	6,8	7	6,2	5,5	5,1	9,1	8,5	8,3	6,9	9,4
	5,6	6,3	6,3	5,4	5,9	8,4	8,5	8,4	8,1	8,3
	В – 0%	В – 0%	В – 0%	В – 0%	В – 0%	В – 40% 40 чел.	В – 67% 70 студентов	В – 67% 70 студентов	В – 60% 65 студентов	В – 60% (65 студентов)
	С – 100% (105 студ.)	С – 100% 105 чел.	С – 100% 105 чел.	С – 100% 105 чел.	С – 100% 105 чел.	С – 60% 65 чел.	С – 33% 35 стун	С-33% (35 студентов)	С-40% 40 студентов	С-40% (40 студентов)
	Н – 0%	Н – 0%	Н – 0%	Н – 0%	Н – 0%	Н – 0%	Н – 0%	Н-0%	Н-0%	Н-0%

В конце формирующего эксперимента = $(1 \cdot 0\% + 2 \cdot 40\% + 3 \cdot 60\%) : 100 = (0 + 80 + 180) : 100 = 260 : 100 = 2,6$.

Далее коэффициент эффективности вычисляется по формуле (2):

$$K = \text{Ср. (н.ф.э.)} : \text{Ср. (к.ф.э.)} \quad (2)$$

где Ср. (н.ф.э.) - значение среднего показателя уровня сформированности психолого-педагогической готовности на начало формирующего эксперимента, Ср (к.ф.э.) - значение среднего показателя уровня сформированности психолого-педагогической готовности на конец формирующего эксперимента. Тогда $K_{\text{эфф.}} = 2,28 : 2,6 = 0,87$.

В заключении, надо отметить то, что коэффициент эффективности психолого-педагогической подготовки будущих учителей предмета «Самопознание» к духовно-нравственному развитию старшеклассников по модулю оказывается близким к 1, это соответствует высокому уровню связи между переменными и показывает эффективность процесса подготовки будущих учителей к духовно-нравственному развитию старшеклассников.

Обобщая выше изложенное, мы представляем две основные составляющие развития психолого-педагогической готовности будущих учителей предмета «Самопознание» в период обучения в вузе: личностная и профессиональная. Когда мы рассматриваем личностную составляющую готовности, мы говорим о собственной активности студента в духовно-нравственном развитии своей личности. Когда мы рассматриваем профессиональную (операционально-техническую) составляющую готовности будущего учителя, мы говорим о готовности студента к постановке и решению учебных и профессиональных задач, то есть готовность к профессиональной деятельности, а именно к деятельности по духовно-нравственному развитию старшеклассников.

ЛИТЕРАТУРА

1. Мукажанова Р.А., Омарова Г.А. Методика преподавания дисциплины «Самопознание» в школе. Учебно-методическое пособие для учителей. – Алматы: ННПООЦ «Бөбек», 2013. -176с.
2. Омарова Г.А. Духовно-нравственное воспитание студентов вузов на основе общечеловеческих ценностей. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата педагогических наук. Алматы, 2010.
3. Abulkhanova-Slavskaya K. A. (1999). Psychology and consciousness of personality: (the Problems of methodology, theory and research a real person): Selected psychological works. Moscow: Mosk. psycho-social inst., Voronezh: Publishing house NPO "Modek".
4. Leontiev A. N. (2005). Activity. Consciousness. Personality. Moscow.
5. Rubinshteyn S. L. (2012). Man and world. Peter.
6. Slastenin V. A. (1997). Formation of socially active person: the General concept of the study. Moscow: Education.
7. Serikov G. N. (1998). Managing education: the System interpretation: Monograph. Chelyabinsk: Publishing House "Fakel".
8. Диагностика уровня эмпатических способностей В.В.Бойко / Практическая психодиагностика. Методики и тесты. Учебное пособие. Ред. и сост. Райгородский Д.Я. – Самара, 2001. С.486-490.
9. Карпов А.В. Рефлексивность как психическое свойство и методика ее диагностики // Психол. журн. 2003. № 5. С. 45-57
10. И.Н. Солдатова Применение методики «Рефлексивное эссе» как способ формирования эстетической культуры будущего специалиста гуманитарного профиля/ И.Н. Солдатова // Научный диалог. – 2013. №2- (14). Педагогика: С.98-108
11. Карпов А.В. Рефлексивность как психическое свойство и методика ее диагностики // Психол. журн. 2003. № 5. С. 45-57.

ЦЕЛИ И ЗАДАЧИ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ ПОДГОТОВКИ ПЕРЕВОДЧИКОВ В УКРАИНЕ

д-р пед. наук проф. Бориско Н. Ф.

Украина, Киев, Киевский национальный лингвистический университет

Abstract. *The article deals with goals, objectives and contents of future interpreters and translators' cross-cultural training. The structure and contents of intercultural communicative competence are shown within the bounds of compositional models, and the necessity of taking into account developmental models in cross-cultural training is proved. The components of intercultural communicative competence concerning three aspects of communication: cognitive, processual and affective are singled out. Every component is described including knowledge and skills being formed and functioning on basis of the person's aims, motifs, attitudes, values and abilities. Specific personal qualities of interpreters and translators are identified: sociocultural observation and sensitivity, ability to overcome his/her own ethnocentrism and to neutralize the ethnocentrism of the speakers, tolerance and sense of empathy, skills to foresee cross-cultural misunderstandings that are about to happen and to neutralize them to achieve the necessary communicative effect. The means for developing the basics of cross-cultural competence such as (1) didactic and (2) experiential teaching methods are examined. Their advantages and disadvantages are identified, and the examples for both groups are made: (1) lectures, projects, papers, thematic workshops, making and analyzing sociograms, mind maps, quizzes, cross-cultural tests, description and analysis of illustrative materials; (2) case study, discussions, roundtables, brainstorming, role plays with the participation of an interpreter or translator, simulations, professionally oriented role plays.*

Keywords: *cross-cultural communication, intercultural communicative competence, training of interpreters and translators, cross-cultural misunderstandings and conflicts, methods and ways of developing cross-cultural competence.*

Успех профессиональной деятельности переводчика зависит от уровня развития не только его иноязычной коммуникативной компетентности в, как минимум, двух языках – иностранном и родном, но и его межкультурной компетентности (МКК). Именно по этой причине многие методисты, занимающиеся проблемами обучения переводу, выделяют в качестве важной составляющей профессиональной компетентности переводчика именно МКК, используя для нее иногда и другие термины: кросскультурная, (би-)культурная, этнокультурная или социокультурная компетенция. (В данной публикации термины «компетенция» и «компетентность» рассматриваются как синонимы.) В украинских вузах, готовящих переводчиков, роль МКК скорее декларируется и признается в научных исследованиях, чем учитывается в учебном процессе. В программах и учебниках по иностранным языкам и по специальным переводческим дисциплинам МКК, не являясь целевой, практически не упоминается и формируется у студентов в лучшем случае стихийно и спорадически. Специальная дисциплина, занимающаяся иноязычной межкультурной подготовкой будущих переводчиков, введена под различными названиями в учебные планы не так давно и не во всех вузах, хотя А.Д. Швейцер, известный ученый в области переводоведения, еще в 1988 году определил перевод как процесс межъязыковой и межкультурной коммуникации. Практически отсутствуют программы, учебники и не ведутся научные дискуссии по поводу целей, задач, содержания этой дисциплины, включая технологию обучения межкультурной коммуникации и формирования МКК будущих переводчиков.

Различные аспекты межкультурного общения исследуются уже довольно давно и интенсивно в сравнительной культурологии, культурной антропологии, лингвокультурологии, этнопсихологии, этнопсихолингвистике и, конечно же, в теории межкультурной коммуникации.

В последние десятилетия появилось также немало исследований, в фокусе внимания которых находится межкультурная подготовка специалистов, участвующих в иноязычном общении в родной стране и за ее рубежами в рамках международного сотрудничества, в том числе и преподавателей ИЯ и переводчиков. Это работы Г.В. Елизаровой (2005), Н.А. Овсеенко (2004), Т.Н. Персиковой (2008), В.В. Сафоновой (1996), С.Г. Тер-Минасовой (2000), В.П. Фурмановой (1994), Th. Alexander (1996, 2003), M.J. Bennett (1986), E. Broszinsky-Schwabe (2011), M. Byram (1989, 1994, 1997), W.B. Gudykunst (1996, 2003), D. Scheller-Boltz (2010), A. Knapp (2008), B.-D. Müller (Müller-Jacquier) (1991, 1996, 1999), J. Roth (2006), L.A. Samovar/E.R. Porter (1988, 2001) и мн. др.

Ученые и практики сегодня едины во мнении, что переводчик должен быть экспертом в межкультурном общении и для успешного выполнения своих профессиональных посреднических функций владеть хорошо развитой МКК. В противном случае он будет постоянно сталкиваться с проблемами адекватности и эквивалентности перевода и возникновения межкультурных недоразумений и возможно даже конфликтов, возникающих по его вине или по вине межкультурной неграмотности коммуникантов, для которых он переводит. Не вызывает сомнения и тот факт, что сформировать МКК будущих переводчиков невозможно в рамках одной дисциплины, даже если она называется «Проблемы межкультурной коммуникации и перевода». Формирование основ МКК можно обеспечить только путем объединения усилий преподавателей многих дисциплин, начиная от практического курса ИЯ и заканчивая специальными переводческими дисциплинами и вышеназванной дисциплиной, объявляющими это непосредственно своей целью. А совершенствование МКК переводчика может происходить только в процессе его профессиональной деятельности в условиях реального межкультурного взаимодействия при наличии у него способностей и мотивации к самообразованию и саморазвитию.

На сегодняшний день существует множество определений МКК и точек зрения на ее структуру и содержание. Следует, однако, констатировать, что в отечественной методической литературе практически отсутствуют серьезные аналитические работы по данной проблеме. Достаточно полный обзор и анализ существующих в зарубежной научной публицистике подходов и определений МКК дан в работе В.Н. Spitzberg и G.Changnon 2009 года. Среди многих существующих моделей МКК ученый выделяет: *структурные* (compositional models), *интерактивные* (co-orientational models), *эволюционные* (developmental models), *адаптационные* (adaptational models) и *каузальные* модели (causal process models) [4, с. 10]. Конечно, структурные модели являются преимущественно описательными, поскольку дают заведомо неполный перечень отдельных элементов МКК. Однако функциональное обоснование и разумная минимизация такого перечня могут сделать его вполне пригодным для определения

МКК как практической цели обучения будущих переводчиков межкультурному посредничеству и разработки соответствующей методики для ее формирования.

Для определения компонентов МКК в рамках структурных моделей необходимо исходить из очевидного факта, что в межкультурном общении определяющими являются две категории – *культуры* и *общения*. Обращение к основным положениям социальной психологии по теории общения позволяет выделить в нем те аспекты, в которых проявляются особенности общения в межкультурных ситуациях по сравнению с монокультурными, и определить те факторы, которые подлежат учету при обучении межкультурной медиации. Социальная психология рассматривает общение в единстве трех сторон: *информационно-коммуникативной* (обмен информацией), *интерактивной* (взаимодействие) и *перцептивной* (взаимовосприятие и взаимоотношения), которые характеризуют и межкультурное общение, и поэтому должны учитываться в структуре и содержании МКК. Однако они несут на себе в межкультурном варианте как минимум двойную «нагрузку», так как коммуниканты и переводчик являются представителями разных культур и обладают различными статусами: этнокультурным, детерминирующим их генетические, национальные, ментальные, религиозные и др. признаки, и личным социокультурным, обусловленным региональной принадлежностью, социальной позицией, воспитанием, образованием, стилем жизни и т.д. Следовательно, процесс формирования МКК переводчика следует рассматривать не только с позиций получения им межкультурных знаний и формирования соответствующих навыков и умений, но и с учетом указанных трех сторон процесса общения, обеспечивающих сложный обмен информацией, многофакторное комплексное взаимодействие и взаимовосприятие общающихся с участием переводчика. Таким образом, необходимо выделять в МКК *информационно-коммуникативную, интерактивную и перцептивную* составляющие в их межкультурном варианте, соотносимые с упомянутыми выше тремя сторонами общения. А.П. Садохин называет эти составляющие *когнитивными, процессуальными и аффективными* элементами МКК [2, с. 10]. Каждый из трех компонентов МКК включает межкультурные знания, навыки и умения переводчика, приобретаемые и функционирующие на основе сформированных установок, мотивов, ценностных ориентаций, его способностей, языковой осознанности и т.п. Рассмотрим указанные компоненты МКК подробнее.

Формирование *когнитивного компонента* МКК предполагает усвоение не только большого объема информации о стране изучаемого языка, но и знаний, касающихся понятий «культура», ее элементов, функций, моделей и классификаций, а также основных категорий и понятий теории межкультурного общения.

Одной из сложных и важных для студентов является проблема межкультурных различий, фиксируемых в классификациях культур, которая дает будущему специалисту ключи к практическому решению многих переводческих проблем. В процессе изучения этой проблемы необходимо инициировать студентов к пониманию того, что в основе любой «межкультурной» классификации культур лежит, как правило, теоретическое обобщение и свехупрощение. Так, например, культурные измерения Э.Т. Холла, Г. Хофстеде и Ф. Тромпенаарса или культурные стандарты А. Томаса – это усредненные и относительные данные, характеризующие культуру в целом по отношению к другим культурам. Это попытка формализовать межкультурные различия через два полюса универсалий и основных аспектов языковых картин мира и объяснить, таким образом, культурно обусловленные схемы мышления и поведения, которые не претендуют на характеристику каждого индивидуума – представителя этой культуры. Целью ознакомления с такими классификациями является сенсibilизировать будущего переводчика, обострить и сфокусировать его внимание на межкультурных различиях и предложить инструмент их понимания в межкультурном общении и учета в процессе перевода.

Огромное значение для будущих переводчиков имеют знания о манифестации культуры в языке. С этой целью необходимо знакомить студентов с основными теориями, исследующими взаимозависимость культуры и языка, например, с теориями лингвистического детерминизма (Э. Сэпира, Б. Уорфа), языковых картин мира и концептов в лингвокультурологии (Weisberger J.L., Карасик В.И., Корнилов О.А.), ключевых слов Анны Вежбицкой (Wierzbicka A.), лакунологии (Марковина И.Ю., Панасюк И.Л., Сорокин Ю.С., Ertelt-Vieth A.) и с нек. др.

Феномены культурной обусловленности лексики, грамматики, речевых актов и дискурса имеет прямое отношение к билингвальной подготовке переводчиков. Они позволяют показать студентам знакомые им из переводческих дисциплин сложности и приемы перевода безэквивалентной и фоновой лексики в ином свете, обучают их приемам проникновения в

культурный компонент значения, извлечения культурной ценности и культурных символов и понимания культурных феноменов, заключенных в лексике, грамматике, речевых актах или типах дискурса. Кроме того, они убедительно демонстрируют, что употребление лексических единиц с социокультурным компонентом, особенно абстрактных единиц или обозначений универсальных концептов с культурно-специфическими прототипами, связано с таким количеством и разнообразием культурно обусловленных знаний и ассоциаций, что отсутствие знаний об их различиях является критическим для межкультурного общения [1, с. 110], а, следовательно, и для переводчика как межкультурного посредника.

Очевидно, что все аспекты инокультурной действительности и межкультурного общения охватить на занятиях в вузе невозможно, поэтому акцент следует делать не на увеличении объема лингвосоциокультурных знаний, а на осознании студентами культурной детерминированности вербального и невербального поведения участников общения, на их сенсбилизации к фактам чужой культуры и особенностям этого общения, на их способности вычленять атрибуты чужой культуры независимо от способа их кодирования и канала общения, на умении распознавать и анализировать определенные типы межкультурных недоразумений, то есть на развитии социокультурной наблюдательности и чувствительности переводчика. С этой точки зрения особую значимость приобретают *процессуальные* и *аффективные* компоненты МКК, которые обеспечивают соответственно *интерактивные* и *перцептивные* аспекты межкультурного общения.

Формирование *процессуального компонента МКК* включает знакомство и анализ культурно обусловленных норм и сценариев общения, моделей коммуникативного поведения и культурных стандартов в двух, как минимум, культурах, специфики, роли и взаимодействия невербальных и паравербальных средств общения, причин возникновения межкультурных недоразумений и конфликтов в МКО, а также культурно специфических видов и стилей конфликтного поведения и эффективных стратегий их преодоления, в частности, с участием переводчика. Практически не исследована роль переводчика как межкультурного медиатора в преодолении межкультурных конфликтов, и неслучайно эта задача считается новой особой областью, ждущей своего решения

Формирование когнитивного и процессуального компонентов МКК переводчика не может быть эффективным без учета и развития ее *аффективного компонента*. Он формируется в процессе обсуждения и анализа проблем этноцентризма и его функций и проявлений; влияния культуры на восприятие «чужого»; роли атрибуций в общении; идентификации, рефлексии и стереотипизации как механизмов межличностного восприятия и мн. др. В рамках последней проблемы необходимо подробнее остановиться на видах и функциях этнических авто- и гетеростереотипов, причинах их возникновения и распространения, на предубеждениях как особой форме негативных гетеростереотипов и механизмах их образования, а также на способах и приемах «размывания» негативных стереотипов и предубеждений в процессе межкультурной и языковой медиации.

Аффективная составляющая МКК включает, несомненно, и такие качества переводчика, как устойчивость к многозначности и фрустрациям, способность к преодолению стресса, толерантность, эмпатию, открытость и терпимость, уважение к другим культурам и готовность изучать их в будущем и др., но здесь, однако, следует признать незначительную эффективность вузовского обучения для развития указанных качеств.

Основные методы и приемы формирования МКК будущих переводчиков специалисты разделяют на *дидактические* (или когнитивные) и *экспериментальные* (или эмпирические) [2; 3].

К *дидактическим* относятся методы, связанные с передачей знаний и информированием студентов. Кроме лекций и докладов, к ним относят проекты, рефераты, тематические воркшопы, составление и последующий сопоставительный анализ ассоциограмм, «карт памяти», шкал национальных характеристик (этнических авто- и гетеростереотипов), викторин, тестов, выполнение готовых межкультурных тестов, описание и анализ иллюстративного материала (фото, рисунков, карикатур) и нек. др.

Общим преимуществом перечисленных методов и приемов является их когнитивный обучающий эффект относительно понимания особенностей межкультурных процессов и общения. Однако по мнению специалистов, данные методы обучения, хотя и повышают культурную осведомленность студентов, недостаточно эффективны [2; 3]. Как справедливо считает большинство исследователей, объем передаваемой страноведческой, социокультурной, социолингвистической информации будет всегда оставаться неполным, фрагментарным, лично не значимым, а значит, и практически малоприменимым в условиях реального

общения. К их общим недостаткам следует также отнести привычный для наших студентов дедуктивный способ получения знаний, провоцирующий к пассивному «потребительскому» поведению. Кроме того, задача развить умения межкультурного общения и межкультурной медиации у будущих переводчиков, не имеющих достаточного опыта прямых контактов с представителями других культур, не может быть решена только посредством дидактических методов формирования МКК.

Более эффективными специалисты считают *экспериментальные методы*, которые компенсируют недостатки дидактических методов, так как они реализуют модель обучения с опорой на собственный опыт открытия разных культур, который студенты учатся самостоятельно анализировать и извлекать и конструировать знания, необходимые для успешной деятельности [2; 3]. В этом случае обучение становится активным, рефлексивным и личностным процессом, а студенты проходят школу межкультурной сенсibilизации.

К экспериментальным методам относятся: метод кейсов (по текстам для чтения и аудирования или видеофрагментам), дискуссии, «круглые столы», «мозговые штурмы», ролевые игры с участием переводчика, симуляции (проигрывание фиктивных ситуаций или фиктивных ролевых игр), профессионально ориентированные деловые игры (хотя диапазон применения последних в языковом вузе ограничен). В ролевых и деловых играх студентам предлагаются смоделированные проблемные ситуации межкультурного общения, в которых они выступают в предложенных ролях и вынуждены решать возникшие проблемы как партнеры и как переводчики. Экспериментальные методы обладают неоспоримым преимуществом – они развивают умение самостоятельно анализировать культурно-обусловленные особенности поведения и делать собственные выводы, а не просто усваивать предоставляемую теоретическую информацию. К основным недостаткам следует отнести монокультурный состав студенческих групп, который не позволяет создать аутентичную межкультурную ситуацию для ролевой или деловой игры. Кроме того у студентов-филологов отсутствуют необходимые предметные знания, например, в области экономики или менеджмента. Первый из названных недостатков можно нейтрализовать с помощью фиктивных симуляций, которые строятся по общей схеме: студенты разделяются на две группы, представляющие фиктивные и абсолютно противоположные культуры. Межкультурные конфликты запрограммированы заранее, а поведение представителей этих культур зафиксировано в ролевых карточках.

Своеобразными комбинированными методами могут выступать хорошо разработанные приемы популярных видов межкультурного тренинга: „Linguistic Awareness of Cultures-Training (LAC), Culture-Assimilator, Cultural Awareness Programm. Большие перспективы для межкультурной подготовки переводчиков открывают информационно-коммуникационные технологии.

ЛИТЕРАТУРА

1. Елизарова Г. В. Культура и обучение иностранным языкам / Г. В. Елизарова. – СПб. : Каро, 2005. – 352 с.
2. Садохин А. П. Межкультурная коммуникация : Учебное пособие / А. П. Садохин – М. : Альфа-М; ИНФРА-М, 2009. – 288 с.
3. Стефаненко Т. Г. Этнопсихология : практикум : Учеб. пособие для студентов вузов / Т. Г. Стефаненко. – М. : Аспект Пресс, 2008. – 208 с.
4. Spitzberg В. Н. Conceptualizing Intercultural Competence / В. Н. Spitzberg, G. Changnon // The sage handbook of intercultural competence. – Thousand Oaks, CA : Sage Publications, Inc., 2009. – P. 1-51.

ПСИХОЛІНГВІСТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФОНЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ

канд. пед. наук Долина А. В.

Україна, Київ, Київський національний лінгвістичний університет

Abstract. *The article deals with improving future English teachers' phonological competence. The purpose of the article is to analyze psycholinguistic characteristics of pronunciation and to determine the peculiarities of improving phonological competence of future teachers of English as a foreign language. The following methods of scientific research were used: reviewing the studies on foreign accent, fossilization, reflection and psycholinguistic features of pronunciation and analyzing the outcome. Of all the language competences the lowest levels of mastery takes phonological competence. The key factors that influence phonological skills and cause fossilized pronunciation are: limited time for teaching English as a second language; individual psycho-physiological features of students; lack of modern teaching and learning materials, especially for self-study work. The main reasons that should be taken into account while dealing with fossilization are: oral and kinesthetic feedback, transference and activation of prior formed articulation and intonation skills, and reflection as a basis for deliberate improvement of phonological competence. As a result a cyclic model of pronunciation improvement was suggested. To sum up, the analyzed peculiarities of improving phonological competence of future English teachers can be used for developing special teaching and learning materials.*

Keywords: *phonological competence, fossilization, foreign accent, reflection, English teachers-to-be.*

У процесі оволодіння студентами іноземною мовою (ІМ) настає період, коли процес покращення вимови не лише зупиняється, досягнувши певного рівня (найчастіше комунікативно достатнього), а й навпаки, за умови відсутності свідомого контролю та цілеспрямованої роботи погіршується під впливом дії інтерференції рідної мови. Для забезпечення ефективної корекції набутих слухо-вимовних та інтонаційних навичок майбутніх учителів ІМ, процес розвитку яких під впливом дії фосилізації стабілізувався і перетворив тимчасовий акцент у вимові студентів на залишковий, необхідно проаналізувати найважливіші психолінгвістичні передумови вдосконалення фонетичної компетентності (ФК) студентів-філологів, що і є **метою** цієї статті.

У результаті аналізу наукової літератури з проблеми дослідження до психолінгвістичних передумов вдосконалення фонетичної компетентності майбутніх учителів ІМ ми віднесли наявність розвинутих *механізмів слухового та кінестетичного зворотного зв'язку, особливості перенесення, (ре-)автоматизації та активізації попередньо сформованих слухо-вимовних та інтонаційних навичок* у нових умовах та *рефлексію*, як основу для свідомого удосконалення студентами власної ФК.

Специфіка процесу вдосконалення ФК полягає у тому, що студенти останнього року навчання в бакалавраті повинні знову почати звертати увагу та працювати над фонетичним аспектом мовлення, який більшість із них уже звикли ігнорувати. Саме тому процес усунення залишкового акценту передбачає насамперед активізацію мотивації студентів, формування здатності здійснювати рефлексію процесу спілкування й власного навчання, а також корекцію і (ре-)автоматизацію слухо-вимовних та інтонаційних навичок на новому рівні.

Для забезпечення ефективної корекції деформованих слухо-вимовних та інтонаційних навичок майбутніх учителів ІМ, процес розвитку яких під впливом дії фосилізації стабілізувався і перетворив тимчасовий акцент у вимові студентів на залишковий, необхідно розглянути деякі механізми функціонування цих навичок.

Здійснення фонетичного оформлення мовлення у відповідності до вимовної норми відбувається за рахунок дії *механізму зворотного зв'язку* – слухового та кінестетичного, до якого І. О. Зимня відносить такі компоненти: а) наявність еталону, з яким відбувається порівняння програмованої та реалізованої дії, б) сам процес порівняння та в) прийняття рішення, на основі якого або підтверджується правильність виконання дії, або, при дисонансі

між еталоном та результатами виконання, приймається рішення про зміну цієї дії [4, с. 128]. Від того, яка слухомовленнєвомоторна модель стане базовим еталоном у довготривалій пам'яті студента, залежить, наскільки коректною буде його вимова.

Зворотній зв'язок артикуляції з образом її акустичного еталону у процесі сприйняття ґрунтується на вмінні чути і виправляти помилки у власній вимові, для чого особливо необхідне аналітичне порівняння власної вимови з еталоном і наявність фонетичних знань про фонологічні особливості нормативної вимови. Разом зі зростанням досвіду вивчення ІМ і набуттям необхідних навичок ідентифікації і диференціації, у студентів формуються власні "внутрішні" критерії того, що є прийнятним і що ні. Якщо не вдасться сформувавши у студентів вміння контролювати власне мовлення і перетворити це на звичку, то можливість покращити вимову буде заблокована [6, с. 118].

І. О. Зимня зазначає, що якщо при кінестетичному зворотному зв'язку еталоном для порівняння виступає образ реалізації артикуляційного стереотипу, то при слуховому зворотному зв'язку еталоном виступає образ задуму і його реалізації. Від того, яка слухомовленнєвомоторна модель стане базовим еталоном у довготривалій пам'яті студента, залежить наскільки коректною буде його вимова.

Еталоном для порівняння є сукупність слухомовленнєвомоторних образів, які відкладаються у довготривалій пам'яті студентів у процесі оволодіння ФК, зокрема, формування навичок рецепції та продукції. У разі відсутності іншомовного середовища за еталоном найчастіше автоматично приймаються зразки вимови, прийняті в оточуючому середовищі навчального спілкування. Тобто, за відсутності організованої свідомої роботи, спрямованої на те, щоб за еталоном були прийняті автентичні зразки нормативного мовлення, студенти можуть несвідомо приймати за базовий еталоном мовлення оточуючих користувачів виучуваної мови – студентів і викладачів. Тому для забезпечення прийняття за еталоном вимови автентичних зразків нормативного мовлення необхідно забезпечити студентів великою кількістю автентичних зразків мовлення, їх інтенсивне слухання та одночасно формувати у майбутніх учителів ІМ здатність здійснювати рефлексію фонетичного оформлення мовлення, тобто свідомо контролювати процес власного продукування мовлення та, що не менш важливо у процесі професійної діяльності, аналізувати сприйнятий на слух звуковий потік.

На нашу думку, для того, щоб сформувавши у студентів потребу й уміння здійснювати рефлексивний самоконтроль процесу спілкування (уміння спостерігати, аналізувати та свідомо контролювати механізм слухового і кінестетичного зворотного зв'язку), необхідно вжити комплекс заходів для стимулювання та підтримки мотивації для здійснення цього виду діяльності, а також сформувавши внутрішню потребу у його подальшому вдосконаленні після закінчення навчання у ВНЗ.

Для забезпечення корекції, (ре-)автоматизації та активізації сформованих слуховимовних та інтонаційних навичок у нових умовах необхідно розглянути особливості та передумови здійснення цього процесу.

Як відомо, навички, сформовані у суто навчальних умовах спілкування, не переносяться автоматично на процес реального повсякденного та професійного спілкування. Тому, процес удосконалення вимови майбутніх учителів ІМ на старшому ступені навчання необхідно організувати таким чином, щоб сформовані на попередньому ступені слуховимовні й інтонаційні навички коригувалися і (ре-)автоматизувалися на новому навчальному матеріалі разом з удосконаленням ІКК, і сформувавши у студентів здатність надалі підтримувати цей процес після закінчення навчання у ВНЗ.

Як зазначає А. А. Алхазішвілі, *перенесення* – це реалізація попереднього досвіду індивіда в актуальній поведінці [1, с. 104]. Перенесення мовленнєвих дій із навчальної ситуації, у якій студент оволодів ними, у ситуацію реального спілкування не відбудеться автоматично, оскільки ці ситуації різні за своєю природою, а перенесення потребує тотожності.

Кожен автоматизм досить вільно функціонує лише в тих умовах складності, у яких він був створений. Для того, щоб мовні структури і моделі, в тому числі і внутрішні фонетичні моделі-еталони, активізувалися у довгостроковій пам'яті студента, необхідно, щоб вони формувалися і вживалися у максимально наближених до реальних умов спілкування ситуаціях, і процес маніпуляції ними не сприймався студентом виключно як навчальна справа (Б. А. Лапідус, Є. І. Пассов).

Це особливо важливо для інтонаційних навичок, бо, як зазначає В. О. Артемов, природні якості інтонації обумовлені їх невіддільністю від процесу комунікації, і втрачаються щойно зникають реальні умови спілкування [2, с. 137]. Тому, процесу спілкування у

навчальних умовах необхідно у міру можливості надати усіх особливостей, характерних для реального процесу іншомовної комунікації.

Зорове спостереження за артикуляційними рухами та відчуття на дотик, на думку С. І. Бернштейна, безпосередньо призводить до сприйняття моторного відчуття і запам'ятовування особливостей артикуляції [3, с. 14]. Звідси слідує, що використання у процесі вдосконалення ФК відеофрагментів та анімації повинно стати обов'язковою умовою при розробці навчальних матеріалів.

У процесі реального спілкування звукове оформлення мовлення завжди здійснюється з певною метою і виконує властиві для конкретної ситуації функції. Тому, для того щоб результати навчальної діяльності студентів були перенесені до сфери їх реального застосування, необхідно щоб структурно завершена мовленнєва дія "поєдналася" із властивою їй функцією у спілкуванні, від якої вона у навчальних цілях була свідомо "відірвана" [2, с. 40]. Це означає, що для забезпечення процесу вдосконалення вимови студентів робота над фонетичним аспектом мовлення повинна відбуватися у контексті і з повним усвідомленням функцій фонетичних явищ у процесі іншомовного спілкування, що також вимагає наявності специфічних знань.

Особливість роботи над вимовою ритміко-інтонаційних типів, як і вимовою багатьох звуків і звукосполучень, полягає у неможливості відтворити їх шляхом розумових операцій. Ритміко-інтонаційні типи необхідно цілісно сприйняти і надалі шляхом повторних вправ автоматизувати. Але саме тому, що їх у випадку необхідності майже неможливо відновити шляхом аналізу відповідних елементів, необхідно надалі відпрацьовувати їх у мовленнєвих вправах. Саме тому, (ре-)автоматизація фонетичних навичок повинна відбуватися у контексті і ситуаціях, максимально наближених до реальних умов іншомовної міжкультурної комунікації, але зі свідомим залученням рефлексії і самоаналізу.

Сформованість коректної внутрішньої співвіднесеності між слуховим образом-еталоном та його артикуляційною реалізацією та сукупності професійно-методичних умінь (зокрема, вміння помічати і виправляти вимовні помилки, аналізувати фонетичні вправи й адаптувати їх відповідно до професійних потреб тощо) та індивідуальних стратегій оволодіння ФК дозволить студентам у майбутньому самостійно обирати необхідне фонетичне явище, слідкувати за особливостями його реалізації у будь-якому потоці автентичного мовлення та за рахунок рефлексії механізму внутрішнього промовляння коригувати та підтримувати власну вимову на необхідному рівні, активізуючи попередньо сформовані слухо-вимовні та інтонаційні навички у нових умовах, та коригувати деформовані фонетичні навички.

Передумовами для навчання і розвитку рефлексії у процесі вдосконалення ФК виступають наявність фонетичних знань та попередньо сформованих рецептивних і (ре-)продуктивних фонетичних навичок, необхідність активізації і реавтоматизації їх на новому рівні, новому матеріалі і в нових ситуаціях, а також формування у ході цього процесу спеціальних професійно-методичних умінь на основі здатності особистості до автономного навчання та здійснення рефлексії цього процесу.

Використання рефлексії як засобу професійного розвитку майбутніх учителів ІМ є особливо актуальним для старшого ступеня навчання. У контексті професійної освіти вчителя ІМ рефлексія трактується як вихідна точка, засіб і процес моделювання власного і чужого ставлення, знання, незнання, дій по відношенню до об'єкта дослідження [5, с. 122].

Рефлексивна діяльність учителя, має, за Ф. Кортхагеном, циклічний характер і включає такі стадії:

1. *Дія.* Цикл рефлексії починається з конкретної дії (досвіду). Дії можуть бути як простими (написання слова на дошці), так і досить складними комплексними (проведення уроку). З дією пов'язана одна чи навіть кілька цілей цієї дії, які не завжди є очевидними.

2. *Погляд назад на попередню дію.* Після закінчення дії чи навіть у процесі її виконання може включитися механізм її аналізу. Зазвичай це трапляється, якщо відбулося щось неочікуване чи незвичне і поставленої мети було нелегко досягнути, або вона була взагалі не досягнута.

3. *Усвідомлення причин невдачі / недосягнення мети.* Певні аспекти отримують виняткове значення, що зазвичай відбувається разом із знаходженням взаємозв'язків та визначенням причин невдачі.

4. *Вибір альтернативних дій для досягнення мети.* Може бути обраний інший підхід, який краще підходить для досягнення поставленої мети або, якщо робиться висновок про недостатній рівень знань, ця стадія може включати процес самонавчання.

5. *Апробація нових дій.* У новій, схожій ситуації відбувається інша спроба досягти поставленої мети. Цикл повторюється [7, с. 62–63].

З нашої точки зору, остання стадія включає також самоаналіз і самооцінювання, без яких студент не має можливості зробити висновки щодо досягнення мети самонавчання і перейти до наступного циклу.

Переосмислення зазначеного змісту і структури рефлексивної діяльності вчителя та її екстраполяція на діяльність учіння студента дозволяє створити циклічну модель удосконалення ФК на основі рефлексивної діяльності.

У запропонованій моделі рефлексивний цикл починається із запису студентами власного мовлення та його подальшого аналізу шляхом заповнення таблиці самоспостереження та виявлення відхилень від вимовної норми. Далі, з метою усвідомлення причин відхилень власної вимови від вимовної норми студенти заповнюють навчальну анкету. Наступний крок, вибір альтернативних дій для досягнення мети, передбачає, за Ф. Кортхагеном, стадію тренування / навчання, що є невід'ємною складовою процесу вдосконалення ФК. Саме на цій стадії відбувається безпосередня робота над удосконаленням фонетичних навичок за рахунок усвідомлення індивідуальних особливостей вимови ІМ та цілеспрямованої їх корекції. Рефлексія процесу удосконалення ФК є основою і необхідною передумовою формування навчально-стратегічної компетентності студентів.

Таким чином, спираючись на розглянуті особливості механізму зворотного зв'язку, як важливої передумови процесу вдосконалення вимови, ми визначили сукупність умов, необхідних для (ре-)автоматизації та активізації сформованих слухо-вимовних та інтонаційних навичок, таких як: забезпечення комунікативного контексту і ситуативності, максимальне наближення ситуацій спілкування до реальних умов іншомовної міжкультурної комунікації, усвідомлення студентами функцій виучуваних фонетичних явищ, використання наочності тощо, а також застосування запропонованої циклічної моделі удосконалення ФК на основі рефлексивної діяльності. Перспективу подальших досліджень ми вбачаємо у розробці спеціальних навчальних матеріалів для вдосконалення ФК майбутніх учителів ІМ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алхазішвили А.А. Основы овладения устной иностранной речью : Пос. для студ. пед. ин-тов по спец. № 2103 "Ин. яз." / А. А. Алхазішвили. – М. : Просвещение, 1988. – 124 с.
2. Артемов В. А. Психология обучения иностранным языкам / В. А. Артемов. – М. : Просвещение, 1969. – 280 с.
3. Бернштейн С. И. Вопросы обучения произношению (применительно к преподаванию русского языка иностранцам) // Вопросы фонетики и обучение произношению / Под ред. А. А. Леонтьева и Н. И. Самуйловой. – М. : Изд-во Московского ун-та, 1975. – С. 5–61.
4. Зимняя И. А. Психологические аспекты обучения говорению на иностранном языке / И. А. Зимняя. – М. : Просвещение, 1978. – 159 с.
5. Соловова Е. Н. Методическая подготовка и переподготовка учителя иностранного языка: интегративно-рефлексивный подход : Монография / Е. Н. Соловова. – М. : Издательство Глосса-пресс, 2004. – 336 с.
6. Kenworthy J. Teaching English Pronunciation / J. Kenworthy. – London and New York : Longman, Eighth impression, 1993. – 164 p.
7. Korthagen F. Linking Practice and Theory : The Pedagogy of Realistic Teacher Education [Korthagen F. A. J., Kessels J., Koster B., Lagerwerf B.]. – Mahwah, New Jersey, London : Lawrence Erlbaum Associates, 2001. – 312 p.

ВИЯВЛЕННЯ ЧИННИКІВ ВПЛИВУ НА ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ СУДНОВОДІЇВ

¹д. пед. наук, професор Шерман М. І.,

²здобувач, ст. викладач Безбах О. М.,

Україна, м. Херсон,

¹Херсонський державний університет

²Херсонська державна морська академія

Abstract. On the basis of information contained in psychological and educational sources, encyclopaedic and monographic publications and the results of their research of the phenomenon of formation of information culture of future navigators, specified under the direction of research definitions of "test", "index", "level of formation", "means of diagnosing the levels of", "method of diagnosing the levels of" criteria, indicators, parameters and methods of diagnosing the state of formation of personality-motivational, cognitive and procedural and operational components of the information culture of future navigators. Authors determined high, medium and low levels of its formation, the technique, subject-specific tests and sets objectives for diagnosing the levels of cognitive and procedural and operational components of the information culture of future navigators. Pedagogical planned and carried out the experiment, the results of which revealed the current state of formation of information culture level of future navigators. Summary of pedagogical experiment showed that the current system of training is not effective in the formation of information culture of future navigators as an integral part of their professional culture that focuses further research to identify and substantiate pedagogical conditions didactic principles, tools and technologies, implementation and the use of which will theoretically justify, develop and implement the system of professional training of future navigators model of their information culture as a component of professional culture navigators.

Keywords: information culture, future navigators, criteria of formation, levels of development, pedagogical experiment.

Актуальність дослідження формування інформаційної культури моряків зумовлена, з одного боку, помітним дисонансом між рівнем професійної підготовки моряків у вітчизняних морських ВНЗ та сучасними потребами міжнародного ринку морської праці, з іншого – розбудовою інформаційного суспільства, що вимагає від системи професійної підготовки випереджального характеру формування професійно-значущих якостей випускника відносно існуючих та перспективних технологій суспільної, особистісної та професійної діяльності.

У працях М.І.Шермана, О.М.Безбаха [2; 16; 17; 18; 19; 20] здійснено дефінітивний аналіз поняття «інформаційна культура майбутніх судноводіїв», описано змістове наповнення компонентів інформаційної культури майбутніх судноводіїв та узагальнені відомості щодо вмісту, критеріїв рівнів сформованості, показників та узагальнений перелік засобів діагностування стану сформованості рівнів інформаційної культури майбутніх судноводіїв відповідно до її виділених складових. Проте, у доступних нам психолого-педагогічних джерелах не виявлено опису діагностувальної методики, націленої на виявлення рівнів сформованості інформаційної культури майбутніх судноводіїв, процесу та результатів її застосування у процесі професійної підготовки майбутніх судноводіїв, сприятливих та несприятливих чинників формування інформаційної культури майбутніх судноводіїв в умовах сучасного вітчизняного морського ВНЗ.

Таким чином, **метою** нашої роботи є експериментальне дослідження поточних рівнів сформованості інформаційної культури майбутніх судноводіїв в умовах інформаційного суспільства та виявлення чинників впливу на її формування у процесі професійної підготовки майбутніх судноводіїв.

Окреслена мета може бути досягнута завдяки вирішенню наступних **завдань**:

розробка критеріїв, показників та відповідної методики, що забезпечать діагностування стану сформованості особистісно-мотиваційного, когнітивного та процесуально-операційного компонентів; виділення та характеристика рівнів сформованості інформаційної культури

майбутніх судноводіїв; розробка методики та завдань для діагностування рівнів сформованості когнітивного та процесуально-операційного компонентів інформаційної культури майбутніх судноводіїв; проведення констатувального експерименту з метою виявлення поточного стану сформованості рівнів інформаційної культури майбутніх судноводіїв, статистичне опрацювання та узагальнення його результатів.

Система діагностування поточного стану сформованості інформаційної культури майбутніх судноводіїв включала в себе наступний набір діагностичних засобів: анкетування курсантів та викладачів, тестування, проведення діагностичних контрольних робіт, метод експертних оцінок, педагогічне спостереження, вивчення та аналіз плануючої та навчальної документації, результатів навчальної, професійної та інших видів діяльності курсантів, ретельний аналіз звітів плавальної практики.

Показники сформованості виділених критеріїв визначені нами з опорою на роботи А. В. Батаршева [1], П.М. Воловика [5], М.І.Грабаря [7], К.Інгенкампа [8], Л.Д.Старікової [12].

За основу методики діагностування знань і умінь були покладені методи поелементного і поопераційного аналізу, приклад виконання якого наведений у дослідженні Г.Г.Макарової [11, с.180], присвяченому показникам оцінювання рівнів професійного розвитку студентів педагогічного ВНЗ.

В якості кількісних показників засвоєння вибраних елементів знань нами були використані коефіцієнти повноти засвоєння змісту та обсягу, запропоновані А.В. Усовою [15].

Узагальнена методика і засоби діагностування представлених критеріїв і показників сформованості інформаційної культури майбутніх судноводіїв базуються на положеннях, представлених у працях К.Інгенкампа [8], А.А.Киверялга [10], Г.В.Терещука [14] і представлені в табл. 1.

Таблиця 1. Узагальнена методика і засоби діагностування критеріїв і показників сформованості інформаційної культури майбутніх судноводіїв

Критерії	Показники	Методи і засоби діагностики
Особистісно-мотиваційний компонент	– мотиви, інтереси, ціннісні орієнтації; – потреба саморозвитку; – самооцінка досягнень; – задоволеність досягненнями.	тести В. Андрєєва, Л. Столяренко, К. Замфіра, Е. Зеєра, О. Шахматова, Дж. Роттера, Е. Реана, спрощена методика В.Ядова, опитувальники
Когнітивний компонент	– повнота засвоєння змісту поняття; – повнота засвоєння обсягу поняття; – повнота засвоєння практичних дій поняття; – міцність засвоєння поняття	Тести поелементного і поопераційного аналізу. Методика КОЗ-1.
Процесуально-операційний компонент	– повнота оволодіння вміннями; – міцність оволодіння вміннями; – усвідомленість, самостійність, товарицькість, емоційна стійкість, чутливість, доміантність, самоконтроль тощо.	експертна оцінка і самооцінка Методика Р. Кеттєла

Відомості, представлені у табл.1, дозволяють сформулювати висновок щодо того, що доміантними у складі особистісно-мотиваційного компоненту є особистісна спрямованість та зацікавленість курсантів морських ВНЗ у професійному розвитку. Виявляються вони у наявності сформованості професійних інтересів у морській галузі, позитивному ставленні до теоретичного та практичного навчання, спрямованості щодо активного засвоєння знань, прагненні до подальшого професійного розвитку.

Когнітивний компонент визначається наявністю знань, умінь і навичок з фахових дисциплін, здатністю їх використовувати на практиці, сформовані знання дозволяють застосовувати сучасні технології у професійній діяльності судноводія, розв'язувати навчальні задачі та вирішувати виробничі завдання, досягати нормативно визначеного результату, якістю знань професійної термінології та статутних вимог. Свідченнями сформованості когнітивного компоненту є уміння працювати з нормативною, навчально-методичною та спеціальною

документацією, показники успішності курсантів, загальна кількість балів за час проходження виробничої практики, якість написання тестових завдань та модульних контрольних робіт.

Процесуально-операційний компонент характеризується наявністю стійких сформованих навичок вирішення типових завдань навчальної діяльності у процесі професійної підготовки та виробничих завдань під час проходження плавальної практики. Сформованість процесуально-операційного компоненту визначається успішністю виконання практичних завдань у процесі професійної підготовки та виробничих завдань під час проходження плавальної практики.

З огляду на викладене, ми визначаємо три рівні сформованості інформаційної культури майбутніх судноводіїв: репродуктивний (низький), продуктивний (середній), креативний (високий). Надлишкове поділення рівнів утруднює аналіз процесу формування інформаційної культури майбутніх судноводіїв та не сприяє цілісному баченню досягнутих результатів.

Підсумкова оцінка у відсотках та балах, що характеризує рівень сформованості інформаційної культури майбутніх судноводіїв, може бути підрахована відповідно до методики, запропонованої у працях В.П.Беспалько [3; 4], як середнє арифметичне показників, що характеризують кожен складову окремо. Інтервальні значення оцінних коефіцієнтів, що характеризують певні рівні сформованості інформаційної культури майбутніх судноводіїв, представлені у табл. 2.

Таким чином, встановлено, що рівні сформованості інформаційної культури майбутніх судноводіїв можуть мати різний ступінь виразності та якісну відмінність станів сформованості через динамічність, неоднорідність темпів їх професійного розвитку, що дозволило окреслити параметри, притаманні визначеним трьом рівням: високому, достатньому, низькому.

Таблиця 2. Інтервальні значення оцінного коефіцієнта К для визначення рівнів сформованості інформаційної культури майбутніх судноводіїв

Рівні сформованості інформаційної культури майбутніх судноводіїв	Інтервальне значення оцінного коефіцієнта
Високий	0,76-1
Достатній	0,51-0,75
Низький	0-0,5

Обраний нами діагностувальний інструментарій та методики оцінювання рівнів сформованості інформаційної культури майбутніх судноводіїв на основі обґрунтованої системи критеріїв, показників та їх вимірників дозволив з'ясувати поточний стан сформованості цього особистісного утворення шляхом проведення констатувального експерименту.

У процесі організації педагогічного експерименту щодо виявлення поточного стану сформованості інформаційної культури майбутніх судноводіїв на констатувальному етапі була проведена перевірка статистичної однорідності контрольної та експериментальної груп за допомогою критерію χ^2 для вибірок різного об'єму [7, с.101]. Сукупність задіяних у експерименті курсантів представлена нами у табл. 3 як розподіл частот за рівнями (високий, середній, низький).

Таблиця 3. Рівні сформованості інформаційної культури майбутніх судноводіїв контрольної та експериментальної груп на констатувальному етапі педагогічного експерименту

Групи	Кількість курсантів у групі	Рівні сформованості інформаційної культури					
		Високий		Середній		Низький	
		К-сть	%	К-сть	%	К-сть	%
Експериментальна	120,00	21,00	17,50	43,00	35,83	56,00	46,67
Контрольна	116,00	21,00	18,10	46,00	39,66	49,00	42,24
Всього	236,00	42,00		89,00		105,00	

У таблиці «Критичні значення статистик, що мають розподіл χ^2 », [6; 13] знайдемо табличне значення χ^2 . При $k=3$ і $\alpha=0,15$ $\chi^2_{кр}=0,8$ розрахункове значення $\chi^2 = 0,068$, що істотно менше $\chi^2_{кр} = 0,8$. Таким чином, виконані розрахунки засвідчили, що вибірки однорідні, інакше

кажучи, стартові умови для контрольної та експериментальної груп на констатувальному етапі педагогічного експерименту є ідентичними (приймається «нульова гіпотеза»).

Аналіз відомостей, наведених у табл. 3, свідчать про те, що у експериментальній групі кількість курсантів, інформаційна культура яких сформована на низькому рівні, складає 46,67 відсотка, відповідно, у контрольній – 42,24 відсотка, тобто, близько половини по всьому досліджуваному масиву. Середній рівень сформованості інформаційної культури виявлено у 35,83 відсотка курсантів у експериментальній групі, у контрольній групі цей показник дорівнює 39,66 відсотка. Високий рівень сформованості інформаційної культури притаманний 17,50 відсотку майбутніх судноводіїв у експериментальній групі та 18,1 відсотка у контрольній групі.

Отже, у процесі діагностування рівнів поточної сформованості інформаційної культури майбутніх судноводіїв встановлено, що наявна система професійної підготовки є недостатньо ефективною з точки зору формування інформаційної культури майбутніх судноводіїв як невід'ємної складової їхньої професійної культури.

Аналіз психолого-педагогічних джерел за темою дослідження, результатів констатувального експерименту, практики судноводіння, нормативно-правової бази професійної підготовки майбутніх судноводіїв у морських ВНЗ дозволив виявити чинники, що негативно впливають на процес та результати формування інформаційної культури майбутніх судноводіїв:

- невизначеність ролі і місця сучасних інформаційних технологій у навчальному плані професійної підготовки та майбутній професійній діяльності судноводіїв, що не сприяє високій мотивації до опанування інформаційно-технологічними дисциплінами;
- формально виявлені та недостатньо чітко реалізовані міжпредметні зв'язки між інформаційно-технологічними та професійно-орієнтованими дисциплінами;
- недостатня ступінь інтеграції між теоретичною, практичною та тренажерною складовою інформаційно-технологічної підготовки майбутніх судноводіїв;
- відсутність моделі формування інформаційної культури майбутніх судноводіїв;
- неопрацьованість у професіограмі судноводія, його стандарті професійної освіти складової, однозначно пов'язаної з професійною інформаційною діяльністю;
- недостатність навчально-методичних та програмно-технічних засобів супроводу викладання інформаційно-технологічних дисциплін відповідно до вимог сучасного ринку праці моряків.

Необхідність подолання сукупного впливу окреслених негативних чинників на процес та результати формування інформаційної культури майбутніх судноводіїв в умовах сучасного морського ВНЗ спонукають нас до виявлення та обґрунтування педагогічних умов, дидактичних принципів, засобів та технологій, реалізація та використання яких дозволить теоретично обґрунтувати, розробити та впровадити у систему професійної підготовки майбутніх судноводіїв модель ефективного формування їхньої інформаційної культури як складової професійної культури судноводіїв.

ЛІТЕРАТУРА

1. Батаршев А. В. Диагностика профессионально важных качеств / А. В. Батаршев, И. Ю. Алексеева, Е. В. Майорова. – СПб. : Питер, 2007. – 192 с.
2. Безбах О.М. Проблеми професійної підготовки майбутніх інженерів-судноводіїв в умовах інформаційного суспільства / Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології / Збірник наукових праць Херсонського національного технічного університету. – Вип.1 (10). – Херсон, 2014. – С. 49-52.
3. Беспалько В.П. Педагогика и прогрессивные технологии обучения [Текст] / В.П. Беспалько. - М.: Педагогика, 1989. - 192 с.
4. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии [Текст] / В.П. Беспалько. - М.: Педагогика, 1989. - 192 с.
5. Воловик П.М. Проблема порівняння результатів педагогічних експериментів / Воловик П.М. //Неперервна професійна освіта: теорія і практика : наук.-метод. журн. – Київ: Ін-т пед. і психол. профес. освіти АПН України, Вип.1(5). 2002. – С. 19-25.
6. Горяинов В. Б. Математическая статистика: учеб. для вузов / Горяинов В. Б. – М. : Изд-во МГТУ им. Н. Э. Баумана, 2001. – 424 с.
7. Грабарь М.И., Краснянская К.А. Применение математической статистики в педагогических исследованиях. Непараметрические методы. - М.:Педагогика, 1977 – 136 с.
8. Ингенкамп К. Педагогическая диагностика / Ингенкамп К. – М.: Просвещение, 1991. – 244 с.

9. Кузьмина Н.В. Понятие "педагогическая система" и критерии ее оценки. Методы системного педагогического исследования: Учеб.пособие / Кузьмина Н. В. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1980.–178 с
10. Кыверялг А.А. Методы исследования в профессиональной педагогике / Кыверялг А.А. – Таллин: "Валгус", 1980. – 334 с.
11. Макарова Г.Г. Критерії, показники та рівні професійного розвитку студентів педагогічних ВНЗ [Текст] / Г. Г. Макарова // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету: збірник наукових праць / Чернігівський нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. - Чернігів, 2013. Серія: Педагогічні науки, Вип. 113. - С. 178-183
12. Методы педагогического исследования: учеб.пособие / Л.Д. Старикова, С.А.Стариков. - Екатеринбург : РГППУ, 2010. – 335 с.
13. Таблиці функцій та критичних точок розподілів. Розділи: теорія ймовірностей. Математична статистика. Математичні методи в психології. /Укладач: М.М.Горонескуль. – Х.: УЦЗУ, 2009. – 90 с.
14. Терещук Г.В. Основи педагогічних досліджень [Текст] / Г.В.Терещук, В.К.Сидоренко. – Ольштин: WSiE NWP, 2010. – 328 с.
15. Усова А.В. Методология научных исследований: Курс лекций. -Челябинск: Изд-во ЧГПУ, 2004. - 130 с.
16. Шерман М.І., Безбах О.М Структура професійної підготовки майбутніх судноводіїв у вищих морських навчальних закладах у контексті проблем формування інформаційної культури/ Наукові записки /Ред.кол.: В.В.Радул, С.П.Величко та ін. – Вивуск 141. Частина 1. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2015 (Серія: Педагогічні науки). – С. 15-19
17. Шерман М.І., Безбах О.М. Аналіз базових дефініцій дослідження інформаційної культури майбутніх судноводіїв/ Інформаційні технології в освіті. – 2016. – №26. – С. 48–73.
18. Шерман М.І., Безбах О.М. Інформаційна культура майбутніх інженерів-судноводіїв як психолого-педагогічний феномен/ Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології / Збірник наукових праць Херсонського національного технічного університету. – Вип.1 (10). – Херсон, 2014. – С. 190-193.
19. Шерман М.І., Безбах О.М. Професійна ідентичність як чинник формування інформаційної культури майбутніх судноводіїв / Науковий журнал «Молодий вчений»: №12 (15) грудень, 2014. – Частина II.- Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2014. – С.199-203.
20. Шерман М.І., Степаненко Н.В. Визначення структури інформаційної культури майбутніх судноводіїв/ Матеріали I Міжнародної науково-практичної е-конференції «Мультидисциплінарні академічні дослідження і глобальні інновації: гуманітарні та соціальні науки» (MARGINSS 2015) (Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ, 10-11 вересня 2015). – Київ, КНЛУ, 2015. – С. 44-47.

FEATURES OF BIOMEDICAL ELECTRONICS SPECIAL COURSES' TEACHING IN HIGHER TECHNICAL EDUCATIONAL INSTITUTIONS

*prof. Vlasuyk G. G.,
as. prof. Spivak V. M.,
Batina O. A.*

Ukraine, Kyiv, Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute

Abstract. *The principles and approaches to the teaching methods of educational disciplines in biomedical electronics in higher technical educational institutions are learnt in the article.*

Keywords: *Biomedical electronics, teaching methods, computer practicum, students' independent work, practical classes, lectures, research work.*

Introduction. To date, the development of biomedical electronics clearly identifies the close relationship of scientific and technical problems with the social, economic, environmental, other problems of modern society. The scope of the control circuitry and various devices, sensors and

devices use is significantly expanded in various fields of production and technology, information technology and the environment, social and domestic sphere.

The automatic control and monitoring of various processes provides for the transmission of signals and information and their proper treatment, in connection with what it is important to develop and use of electronic measurement instruments, amplifiers, pulse and digital electronic devices and microprocessors.

Statement of research problems. The scientism degree plays an important role for educational process of high school, as a measure of the value of scientific facts, theories and hypothetical provisions [1]. In determining the scientism degree, the scientific abstraction is usually referred to the highest form of knowledge. It implements the principle of science, especially in the development of curricula and textbooks.

In biomedical electronics, in particular, each student performs graphic control tasks during extracurricular time. Report thereon, conducted in the form of protection targets students on the quality execution of work on the basis of the expansion and deepening of knowledge. Participation of students in a constructive and technical work allows choose the materials for the course and diploma design.

Experience shows that one of the most effective methods of increasing the training of students in biomedical electronics is to actively involve them in the implementation of creative development with industrial destination, bringing them to carry out the research work of the department.

In this context, the **aim of this work** is the development and improvement of the principles and approaches in teaching methods of educational disciplines in biomedical electronics in higher technical educational institutions.

Main part. The process of transferring knowledge to students of higher educational institutions includes several types of activities: lectures, laboratory and practical classes, independent work. Consider these types of activities in more detail.

Independent work of students with literature and lecture notes for the purpose of mastering the most complete program material and improve the training is one of the important directions of extracurricular work of students.

An important place in acquisition of skills and abilities of experimental studies is given to laboratory practicum.

The content of practicum should be possible to ensure the study of the most common electrical appliances, electrical machinery and other electronics facilities.

The leading problem of teaching methods, is the issue of the organization of the active purposeful educational and scientific activities of students to develop thinking, the formation of self-reliance, to acquire the necessary professional knowledge and skills.

The measurement procedure of the studying process impact of individual sections of general engineering disciplines include the following milestones:

1. Selection and training of experts, consisting of experienced teachers, very knowledgeable as in a subject in general, and especially the knowledge and skills that have been identified as targets for this cohort of students.

2. Identify key positions and algorithms that are the reference system of identifiers, which serve as the basis for the experts' valuation activity in students solving tests.

3. Appointment of standards and criteria for evaluating the answers and solutions.

Laboratory studies are intended to form the skills needed specialist in solving professional problems. Usually the purpose of a laboratory practical work is to ensure that: concretize abstract learning material and deepen the concepts studied in the theoretical courses, teach practical methods of research and the ability to use special means of experiment; form practical skills in configuration of devices carrying out the measurement.

Enhancing the role of laboratory work is due to the rapid development of the experiment in its modern form, so that almost all the graduates of the relevant specialty must be prepared for experimental research.

An important part of the *practical training* is solving problems or carrying out exercises. The purpose of the classroom exercises some authors [3] see in the next problems:

1. To teach students the use of basic electrical laws for specific tasks.

2. Check the level of understanding by the students of the lectures' questions and work with the teaching materials, the degree and quality of absorption.

3. To help students acquire the skills for the preparation of algorithms for solving typical problems.

4. Instill calculation skills necessary for scientific work.

The material for solving problems must be carefully selected. Each task, offered to students must be solved in advance and methodically processed by teacher.

Independent work of students (IWS) - a special system of training conditions, for its fullest realization it is desired joint purposeful work of the team of teachers of departments, faculties, university. The main stages of the organization of independent work of students can be represented of the following activities: study time budget and the complexity of individual work; the valuation of independent work; *IWS* planning; *IWS* Software (educational-methodical literature); control of the *IWS*; analysis of the current progress and the *IWS* control results. The organization of independent work should be considered the interdisciplinary communication, to provide time for the valuation in accordance with the opinions of students and released to it classroom time.

The main means of the teacher - a set of didactic resources, including primarily the work program, tutorials, and various methodical aids, instructions, manuals. The most widely use in teaching a biomedical electronics course in technical colleges are guidelines intended to assist students in carrying out test tasks as solving typical problems by topic. These include a program, examples of problem solving, questions for self-examination and control tasks. Formation of professional technical thinking takes place in the process of solving problems, reflecting the peculiarities of the studied profession.

When the students involved in the research work on the profile of some kind of discipline, the main role is played by the teacher, leading subject. General factor of drawing students to scientific work by teacher - it's his personal example of the scientific work. Experience shows that interesting, useful scientific-methodical, scientific-research work of the teacher is appreciated by the student community and is an incentive to attached to the work. In this case, specific methods of persuasion to bring them to the scientific work is not required, it is necessary to define the purpose, objectives, research methods and expected results for student.

During the lectures it is important the skillful use of demonstration experiment. Outlining the difficult question, the lecturer switches attention of the audience to show the demonstration. Thus, he takes them from the auditory to visual perception, focusing, arouse interest to examine question and specifies the theoretical position.

The correct presentation of the material in the *textbooks* is important. In setting the goal of a high school textbook is important to consider the level of scientific presentation, or a so-called level of abstraction in the description of phenomena. In describing the same scientific phenomena the mathematical apparatus of varying degrees of abstraction can be used.

Conclusions. In the study of biomedical electronics it should be taken into account the need to address the following challenge:

1. Conducting lectures with the formulation of problematic questions, put forward by life.
2. Solution of experimental problems in carrying out the laboratory practicum.
3. Perform home coursework.

It is further assumed in addition to traditional forms of learning, to explore the results of the use of modern information technology to improve the educational process with the medical specifics. Namely - to conduct webinars with practitioners, monitoring in on-line mode of operation devices, studying the experience of teaching biomedical electronics disciplines in public resources of advanced institutions of higher learning, such as Open Course Ware (OCW) of the Massachusetts Institute of Technology, resources of Stanford University, and also students' attraction to participate in online educational platforms such as Prometheus, Geek Brains, etc.

REFERENCES

1. Смирнов С.Д. Педагогика и психология высшего образования: от деятельности к личности. - М.: Аспект Пресс, 1995. - 271 с.
2. Каплянский А.Е. Методика преподавания теоретических основ электротехники. - М.: Высш. шк., 1975. - 143 с.
3. Електронні методи і засоби біомедичних вимірювань / С. К. Мещанінов, В. М. Співак, А. Т. Орлов. - К.: Кафедра, 2016. - 211 с. (ISBN 978-617-7301-18-8)
4. Олейник В.П. Методы медико-биологических исследований / Олейник В.П., Кулиш С.Н., Овчаренко В.Е.: Учеб. пособие. - Х.: Нац. аэрокосм. ун-т «Харьк. авиац. ин-т», 2003.
5. Вороненко Ю. В., Мінцер О. П., Краснов В. В. Електронні навчальні посібники для відображення медичних процедурних знань: принципи, етапи створення, методологія.- Київ, 2009.- 160 с.
6. Вступ до фаху з електроніки та комп'ютерної інженерії /Зорі А.А., Лукашенко В.М., Співак В.М., Вовна О.В. та ін. - Покровськ: ДВНЗ «Дон НТУ», 2016.-312 с. (ISBN 978-966-377-198-4)

ЖАҢА АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯНЫҢ ҚҰЗІРЕТТІЛІГІ

*Мизамова Айжан Мизамовна,
Мухамбеткалиева Гулмира Шалгезовна,
Кайырлиева Айнура Мирзатовна,
Нуртаева Лунара Кайырбековна,
Айтимбетова Айымгул Алтынбековна,
Кабиева Кырмызы Сатканбаевна*

қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің оқытушылары, БҚО ӘББ «Орал газ, мұнай және салалық технологиялар колледжі» МКҚК

Abstract. *This article contains new informational technologies. They are the main branch of education. In order to go ahead we should get knowledge. Therefore our modern society requires the knowledge of new informational technologies. They help in learning new materials. They improve students cognitive activity.*

«Қазіргі заманда жастарға ақпараттық технологиямен байланысты әлемдік стандартқа сай мүдделі жаңа білім қажет»
Н.Ә.Назарбаев.

XXI ғасыр – ақпараттық технология ғасыры. Ертеңгі келер күннің бүгінгіден гөрі нұрлы болуына ықпал етіп, адамзат қоғамын алға апаратын құдіретті күш тек білімге ғана тән. Олай болса, білім беруді ізгілендіру, ақпараттандыру – бүгінгі заман талабы. Өркениеттің өсуі ақпараттық қоғамның қалыптасуымен тікелей байланысты екенін ескерсек, қазіргі кездегі білім мен техниканың даму деңгейі әрбір адамға сапалы және терең білім мен кәсіби іскерліктердің болуын, жастардың белсенді шығармашылықпен жұмыс істеуін талап етеді және болашақ ел тұтқарларының құзіреттілік белсенділіктерін арттыру болып табылады.

Білім ақпараттық қоғамда, жаһандану заманында құнның негізгі көзіне айналуда. Ғылым мен жаңа технологияларды, білім беруді дамытудың жаһандық үрдістері:

1. Ақпараттық коммуникациялық технологиялар.
2. Ақпараттық мәдениет орталықтары.

Ақпараттық-коммуникациялық технологияға интернет, теледидар, электрондық почта, радионы жатқызуға болады. Оқытушы Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар арқылы оқушылармен байланысын жеке-дара жақындаса алатындай жолмен жүргізуге мүмкіндік алады. Мультимедия кабинеттерінде электрондық оқулықпен сабақ берудің тиімділігі көп екенін бүгінгі таңда көз жеткізіп отырмыз.

Қоғамдағы ақпараттандыру процестерінің қарқынды дамуы жан-жақты, жаңа технологияны меңгерген жеке тұлға қалыптастыруды талап етеді. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңының 11 – бабының 9 тармағында оқитудың жаңа технологияларын, оның ішінде кәсіптік білім беру бағдарламаларының қоғам мен еңбек нарығының өзгеріп отыратын қажеттеріне тез бейімделуіне ықпал ететін кредиттік, қашықтан оқыту, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды енгізу және тиімді пайдалану міндеті қойылған.

Қазіргі таңда елімізде білім беру жүйесінде жаңашылдық қатарына ақпараттық кеңістікті құру енгізілді. Ақпараттандыру жағдайында оқушылар меңгеруге тиісті білім, білік, дағдының көлемі күннен күнге артып, мазмұны өзгеріп отыр. Білім беру саласында ақпараттық – коммуникациялық технологияларды пайдалану арқылы білімнің сапасын арттыру, білім беру үрдісін модернизациялаудың тиімді тәсілдері пайдаланылуда және одан әрі жетілдірілуде. Білім – болашақ бағдары, кез-келген маман даярлайтын оқу орынның басты міндеттерінің бірі – жеке тұлғаның құзіреттілігін дамыту. Құзірет – оқушының жеке және қоғам талаптарын қанағаттандыру мақсатындағы табысты іс-әрекетіне қажетті білім дайындығына әлеуметтік тапсырыс. Құзыреттілік – оқушының әрекет тәсілдерін жан-жақты игеруінен көрінетін білім нәтижесі. Ақпараттық құзыреттілік – бұл жеке тұлғаның әртүрлі ақпаратты қабылдау, табу, сақтау, оны жүзеге асыру және ақпараттық – коммуникациялық технологияның мүмкіндіктерін жан-жақты қолдану қабілеті. Оқушылардың түпкілікті құзіреттіліктері – білім берудің жаңа

нәтижелер. Құзіреттілікті оқушының пән бойынша иегерген білім, білігінің жинағы деп қабылдауға келмейді. Ол – оқу нәтижесінде өзгермелі жағдайда меңгерген білім, білік, дағдыны тәжірибеде қолдана алу қабілеті болып табылатын жаңа сапа.

Ақпараттық құзіреттілікті қалыптастырудың басты мақсаты – оқушыларды ақпаратты беру, түрлендіру және оны қолдану білімдерімен қаруландыру, олардың компьютерлік технологияны өз қызметтеріне еркін, тиімді пайдалана алу қабілеттерін қалыптастыру. Ақпараттық қоғамның негізгі талабы – оқушыларға ақпараттық білім негіздерін беру, логикалық ойлау-құрылымдық ойлау қабілеттерін дамыту, ақпараттық технологияны пайдалану дағдыларын қалыптастыру және оқушы әлеуметінің ақпараттық сауатты болып өсуі мен ғасыр ағымына бейімделе білуге тәрбиелеу, яғни ақпараттық қоғамға бейімдеу.

Білім беруді ақпараттандыру жағдайында оқушылардың ақпараттық сауаттылығын, ақпараттық мәдениетін және ақпараттық құзырлығы сияқты қабілеттіліктерді қалыптастыру мәселесі бүгінгі күннің өзекті мәселесіне айналып отыр.

Ақпараттық құзіреттілік:

- сын тұрғысынан ұсынылған ақпараттар негізінде саналы шешім қабылдауға;
- өз бетінше мақсат қоюға және оны негіздеуге, мақсатқа жету үшін танымдық қызметті жоспарлауға және жүзеге асыруға;
- ақпаратты өз бетімен табуға, талдауға, іріктеу жасауға, қайта қарауға сақтауға, түрлендіруге және тасмалдауға, оның ішінде қазіргі заманғы ақпараттық- коммуникациялық технологиялардың көмегімен жүзеге асыруға;
- логикалық операцияларды (талдау, жинақтау, құрылымдау, тікелей және жанама дәлелдеу, аналогия бойынша дәлелдеу, моделдеу, ойша эксперименттеу, материалды жүйелеу) қолдана отырып, ақпаратты өңдеуге;
- өзінің оқу қызметін жоспарлау және жүзеге асыру үшін ақпаратты қолдануға мүмкіндік береді.

Ақпараттық – коммуникациялық құзырлық – бұл оқу, тұрмыс және кәсіби бағыттағы міндеттерді шешуде ақпараттық-коммуникациялық технологияның мүмкіндіктерін жан-жақты қолдану қабілеті.

Коммуникативтік құзіреттілік:

- нақты өмір жағдайында өзінің міндеттерін шешу үшін қазақ және басқа тілдерде ауызша және жазбаша коммуникациялардың түрлі құралдарын қолдануға;
- коммуникативтік міндеттерді шешуге сәйкес келетін стилдер мен жанрларды таңдауға және қолдануға;
- әдептілік ережелеріне сәйкес өзіндік пікірін білдіруге;
- нәтижелі өзара іс-әрекетті, түрлі көзқарас және әртүрлі бағыттағы адамдармен сұхбат жүргізе отырып, шиелініскен ахуалдарды шешуді жүзеге асыруға;
- жалпы нәтижеге қол жеткізу үшін түрлі көзқарастағы адамдар тобымен қатынас (коммуникация) жасауға мүмкіндік береді.

Сабақта ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдаланудың тиімділігі:

- оқушының өз бетімен жұмысы;
- аз уақытта көп білім алып, уақытты үнемдеу;
- білім-білік дағдыларын тест тапсырмалары арқылы тексеру;
- шығармашылық есептер шығару;
- қашықтықтан білім алу мүмкіндігінің туындауы;
- қажетті ақпаратты жедел түрде алу мүмкіндігі;
- экономикалық тиімділігі;
- іс-әрекет, қимылды қажет ететін пәндер мен тапсырмаларды оқып үйрену;
- қарапайым көзбен көріп, қолмен ұстап сезіну немесе құлақ пен есту мүмкіндіктері болмайтын табиғаттың таңғажайып процестерімен әр түрлі тәжірибе нәтижелерін көріп, сезіну мүмкіндігі;
- оқушының ой-өрісін дүниетанымын кеңейтуге де ықпалы зор.

Ақпараттық технологияларды пайдаланудың артықшылықтары мынадай:

1. Олар оқытудағы тақырып шеңберіндегі немесе белгілі бір уақыт аралығында айтылуға тиіс мәліметтер көлемін ұлғайтады.

2. Білімге бір – бірінен үлкен ара қашықтықта орналасқан әр түрлі оқу орнында отырып қол жеткізуге болады. Жоғары сынып оқушыларын емтихандар мен ҰБТ даярлауға арналған жаттықтыру бағдарламаларын пайдалану;

3. Оқытудың жүйесінің көп деңгейлі жетілдіруі олардың таралымдалуы мен оқу сапасын арттырады.

4. Оқушы өз бетінше немесе өзге оқушылармен топтасып бірге жұмыс істеуге мүмкіндік алады.

5. Оқушының танымдық іс-әрекеттері күшейіп, өзіндік жұмыстарды тез орындау мүмкіндіктері артады.

Осылайша оқыту құралдарының бірі – электрондық оқулық. Ол оқушыларды даралай оқытуда жаңа информацияларды жеткізуге, сондай-ақ игерілген білім мен біліктерді тесттік бақылауға арналған программалық құрал. Білім беру жүйесінде электронды оқулықтарды пайдаланып, үлкен табыстарға жетуге болады. Электронды оқулықтарды пайдалану барысында оқушы екі жақты білім алады: біріншісі - пәндік білім, екіншісі - компьютерлік білім. Электронды оқулықтарды пайдалану оқушының өз бетінше шығармашылық жұмыс жасауына, теориялық білімін практикамен ұштастыруына мүмкіндік береді. Электронды оқулық арқылы оқушы көптеген қосымша материал ала алады, осы алған мәліметтерін компьютерден көргендіктен есінде жақсы сақтайды, өз бетінше жұмыс жасау қабілеті қалыптасады. Осылайша жас ұрпақты оқытуда инновацияны пайдаланудың – шығармашылық жетістіктің негізгі көзі.

Біздің колледжімізде де оқытушылар жаңа ақпараттық технологияларды сабақтарында кеңінен қолданады. Әсіресе, қазақ тілі және әдебиеті сабақтарында қолданудың тиімділігі мол. Тиімділігі мынада:

Біріншіден, құрал-сайман, кем дегенде бір компьютер, оқытушының идеалды түрде автоматтандырылған жұмыс орны, бірнеше оқушы жұмыс орны, видеопроектор және интерактивті тақта.

Екіншіден, компьютерде жұмыс істеу дағдысы бар мұғалім мультимедиялық проектор ережелерімен және интерактивті тақтамен таныс болуы қажет.

Үшіншіден, білім беру өнімдері бар цифрлық компакт-дискілер болуы қажет.

Дидактикалық (сабақтың оқу материалын дайындау, компьютерлік бағдарламаны талдау), әдістемелік (тақырыпты беруде АКТ-ны қолдану әдістерін анықтау, сабақтың нәтижесін талдау, келесі оқу мақсатын қою), ұйымдастырушылық (оқушының шамадан тыс жүктелуін және уақытты тиімсіз өткізуді болдырмайтындай етіп жұмысты ұйымдастыру), оқыту (қарастырылған тақырып бойынша оқушылардың білімдерін және ұсынылған бағдарлама бойынша біліктері мен дағдыларын нығайту және бекіту) секілді мәселелерді шешу үшін оқытушылар сабақтарында АКТ-ны қолданады.

Ұстаз үшін нәтижеге жету шәкіртінің білімді болуы ғана емес, білімді өздігінен алуы және алған білімдерін қажетіне қолдану болып табылады. Бүгінгі бала – ертенгі жаңа әлем. Бүгінгі күні ақпараттар ағымы өте көп. Ақпараттық ортада жұмыс жасау үшін кез келген педагог өз ойын жүйелі түрде жеткізе алатындай, коммуникативті және ақпараттық мәдениеті дамыған, интерактивтік тақтаны пайдалана алатын, Он-лайн режимінде жұмыс жасау әдістерін меңгерген мұғалім болуы тиіс. Заман талабына сай жаңа технология әдістерін үйрету, бағат-бағдар беруші – мұғалімдерміз. Оқушылардың жаңа тұрмысқа, жаңа оқуға, жаңа қатынастарға бейімделуі тиіс. Осы үрдіспен бәсекеге сай дамыған елдердің қатарына ену ұстаздар қауымына зор міндеттер жүктелетінін ұмытпауымыз керек.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы
2. “Болашақтың іргесін бірге қалаймыз” Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы, 2011 жыл
3. Қазақстан Республикасы білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы
4. «Математика және физика» журналы №4, 2007 жыл
5. Мұхамбетжанова С.Т., Мелдебекова М.Т. Педагогтардың ақпараттық – коммуникациялық технологияларды қолдану бойынша құзырлылықтарын қалыптастыру әдістемесі. Алматы: ЖШС «Дайыр Баспа», 2010 ж.

ДЕЯТЕЛЬНОСТНЫЙ ПОДХОД КАК ОСНОВА ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ УМЕНИЙ СТУДЕНТОВ

Канд. пед. н., доцент, член-корр. МАНПО РФ Айтпаева А. К.

*Казахстан, Алматы, Казахский национальный педагогический университет имени Абая,
Кафедра дошкольного образования и социальной педагогики*

Abstract. Professional skills are an integral part of the whole complex of professionally important qualities of the expert and the individual qualities as the subject of activity affecting the efficiency of activity and success of its exploration. Among the professionally important qualities of a teacher, first of all, stand the motivation and ability to self-development. Teaching process contributes to the development of the students' spirit of cooperation. The aim of the teachers at this stage becomes the disclosure of students' personal qualities, through the acquisition of knowledge, the ability to learn to use them in their work.

This kind of work is done best in practical classes where the teacher is closer and more accessible for students.

Keywords: Professional skills, individual qualities of the subject activity, motivation and capacity for self-development, pedagogical process, disclosure of personal qualities of the students.

Введение. В современном мире всё большая роль отводится раскрытию творческих способностей личности, умению контактировать с окружающей средой, способностью перестраиваться в соответствии с реальностью. Но при всём стремлении творчески развивать и модернизировать имеющиеся знания, нередко остается без внимания тот факт, что образование является не только этапом в усовершенствовании личности, но и одним из главных компонентов культуры человека в целом. Именно в человеке представлено соединение образования и культуры. В разные времена развития общества выдвигались и различные требования к образованию. Получалось, что необходимость в специалистах владеющих определённым набором знаний затмевало развитие таких качеств творческой личности, как готовность к самообразованию, инициативности, самостоятельности, толерантности. При всём желании дать возможность личности развить в себе творческие способности, образование ограничивалось узкопрофессиональным набором общеобразовательных предметов.

Анализ последних исследований и публикаций. В последние годы ситуация стала меняться. Общественные отношения, экономическая ситуация претерпели большие изменения, повлёкшие за собой изменения и к требованиям подготовки специалистов. В период рыночных отношений где, в первую очередь ценится творческий потенциал, специалист, подготовленный таким образом, будет наиболее конкурентно способен. На наш взгляд, умению не только получать знания, но и самому добывать их, применять на практике, всему этому должен научить педагог. "Преподавателю важно добиваться одновременности усвоения знаний и формирования положительного отношения к ним, перевести интерес и познавательную активность от частных "простых" знаний по предмету к более сложным" [1].

Сегодня образование из локального вида деятельности (когда люди учились лишь в школе и профессиональном учебном заведении, после чего к учебе уже не обращались) стало превращаться в универсальное на протяжении всей активной жизнедеятельности человека. Для достижения этой цели, помощи человеку в реализации его образовательных потребностей понадобилось создание институализированного непрерывного образования с соответствующими центрами, учреждениями, организациями, персоналом, оборудованием, техническим оснащением и т.д.

Возникла целая «индустрия» непрерывного образования. Всё более видное место в структуре образовательной деятельности занимают вопросы развития личности, вопросы самообразования. Информационный бум, развитие и смена технологий в промышленности, структурных изменений в экономике, миграции населения. В результате происходит быстрое устаревание приобретенных профессиональных, социальных и общекультурных знаний, потеря ими актуальности. Возникает необходимость дополнительного обучения и переучивания в

процессе деятельности. Отсюда актуальность идеи массового непрерывного образования как способа преодоления возникших социальных и образовательных проблем.

Постановка проблемы. Одной из важных проблем сегодняшнего образования является недостаточный образовательно-квалификационный уровень всего преподавательского корпуса. Национальный проект – «Образование» делая акцент на высокий уровень образованности, позволяющий человеку быть востребованным в жизни, претендовать на интересную высокооплачиваемую работу. Среди основных направлений проекта можно выделить:

- интернетизацию казахстанского образования;
- поддержку на конкурсной основе лучших учителей и школ;
- поощрение талантливых молодых людей;
- государственную поддержку инновационных образовательных программ.

Возникла необходимость в новом поколении педагогов, которые обладают творческими способностями. Здесь возникает необходимость подготовки новых педагогических кадров, которые могли бы помочь овладеть не только предметными знаниями, но и способствовали раскрытию индивидуальности в каждом студенте, содействовали бы развитию необходимых для будущего педагога личностных черт. Наиболее значимой задачей на сегодняшний день для современной педагогики, является нахождение соответствия между требованиями современной культуры и содержанием образовательных форм и методов. Необходимо помнить о том, что в вуз приходит человек с уже имеющимся набором ценностей и установок. Задачей педагогов является создание благоприятных условий для раскрытия способностей, а также привитие новых навыков и формирование значимой для будущей профессии мотивации.

Целью статьи является разработка теоретических и практических аспектов применения деятельностного подхода в формировании профессиональных умений студентов. На наш взгляд, наиболее эффективным является деятельностный подход в обучении будущих специалистов. Для достижения этой цели необходимо продемонстрировать ученикам готовность к сотрудничеству с ними. Подготовленные преподавателем учебные задания позволяют студентам окунуться в творческий поиск ответов. Способствует этому использование инновационных форм обучения. Творческий преподаватель пытается привнести в обучение что-то новое. Для наиболее качественной передачи учебного материала на занятиях используются такие активные методы обучения и образовательные формы, как подготовка рефератов, ролевые игры, проекты, тренинги, мозговой штурм, метод «погружения», информационные технологии, что позволяет студентам увидеть результат своего труда.

Изложение основного материала. В процессе подготовки рефератов или докладов студенты учатся анализировать, отбирать собранный материал, подходящий для данной проблемы. При выступлении с докладом, студент наблюдает реакцию сокурсников и учится преподнести материал так, чтобы он был интересным для слушателей. Работа на практических занятиях должна быть построена таким образом, чтобы студенты могли взаимодействовать друг с другом, выверять собственную позицию. Коллективная работа также имеет большое развивающее значение. Работая совместно, студенты получают возможность друг друга обучать, помогать и друг друга контролировать.

Разнообразными должны быть и лекции. Существует множество форм проведения лекционных занятий. Сюда можно отнести лекции – дискуссии, в которых участвует не один лектор, а несколько согласно теме лекции. К дискуссии можно привлечь студентов, дать им возможность задать интересующие их вопросы и получить на них ответы, подталкивающие к размышлению и поиску новых фактов. [2]

Особенно интересны комбинированные лекции с использованием документальных материалов: сюжетов фильмов, демонстрации опытов, ошибочных гипотез и т. д. В таких лекциях студент видит проблему яснее, учится применять полученные знания в разных ситуациях, выходящих за рамки учебного процесса. Интересны лекции «вдвоём». Студент готовит отдельный аспект темы и излагает его во время лекции совместно с преподавателем. Одаренному студенту весьма полезно выступить с материалом, который является продуктом его собственных самостоятельных изысканий. Удовлетворение от успеха подвигает к стремлению углубленного изучения науки.

Организовывая нетрадиционное занятие, преподаватель преследует определенную цель. Цель - это ожидаемый результат. Педагог должен иметь четкое представление о том, какие именно результаты он хотел бы получить в итоге. Главными при подготовке к занятию должны быть вопросы «что?», «зачем?» и «как?». Отвечая на эти вопросы, преподаватель подбирает содержание, обдумывает актуальность для учащегося предлагаемой информации и выбирает

способ подачи этой информации. Технологическая культура преподавателя проявляется в том насколько деятелен, самостоятелен и активен студент, насколько продуктивны формы вовлечения и проявления его творческих способностей.

Не каждый студент, придя в вуз, поставил перед собой определённую цель. На наш взгляд, необходимо развивать все имеющиеся способности, но при этом помочь определить приоритеты необходимые в его дальнейшей деятельности. Педагогу отведена очень сложная роль некоего проводника, способного показать путь к достижению своих целей. За время обучения необходимо дать возможность каждому ученику выступить в различных для него ролях. Стоит обратить внимание и на тот факт, что не все студенты могут быстро раскрыть свой потенциал. Кому-то из них потребуется время на осмысление и проявление своих талантов в определённой сфере. Педагог помогает раскрывать эти таланты. Прежде всего, он должен обладать четкой и определённой целью и уметь показать эту цель своим ученикам. В современных условиях важно формировать не только предметные знания, но и раскрывать и формировать творческие качества и мировоззрение. Важным условием профессионально-личностного развития является система отношений человека к себе как к профессионалу, к своему труду, к миру в целом и к изменениям в ходе профессиональной деятельности.

Педагогический процесс способствует развитию у студентов духа сотрудничества. Задачей педагогов на данном этапе становится раскрытие личностных качеств учащихся, через овладение знаниями, научить умению использовать их в своей деятельности. Такого рода работа лучше всего осуществляется на практических занятиях, где преподаватель ближе и доступней для студентов. Попадая в другую для себя обстановку, студент ищет возможность реализовать накопившийся опыт. Теперь он сам выступает в роли учителя. Очень важно поддержать его в этот момент. Периодическое изменение ролей "учитель – ученик" поможет наиболее полно раскрыть имеющиеся творческие способности ученика. Желательно чтобы учитель был также нацелен и на продолжение саморазвития. Постоянный поиск новой информации, обмен знаниями и опытом очень необходим педагогу в его дальнейшем самообразовании. Педагог так же нуждается в сотрудничестве с другими педагогами. Проведение открытых занятий, участие в работе научно - практических конференций, на которых обсуждаются различные достижения в интересующей области науки и культуры, очень помогает в работе педагога. Общение между уже сформировавшимися и вновь пришедшими в профессию преподавателей даёт мощный стимул тем и другим. Молодой преподаватель находит ответы на свои вопросы, получает новый, положительный заряд для себя и своей деятельности. [3]

Умение передать материал, заинтересовать учеников в своём предмете, увидеть в них не только учащихся, но и партнёров очень важное для педагога умение. Необходимо не только любить свой предмет, важно посредством своей профессиональной культуры передать эту любовь окружающим. Стиль взаимодействия в учебной аудитории, предложенный преподавателем, студент, став специалистом, перенесет в свою будущую профессиональную деятельность.

Выбор способов педагогического управления процессом обучения имеет ряд оснований. Прежде всего это целевые параметры профессионального образования, концептуальное обоснование системы управления учебным процессом, состава и структуры учебной предметной информации по специальности педагога и личностно-деятельностная организация учебного процесса. Процессуальные способы управления в условиях реализации деятельностного подхода обеспечивают формирование целостной структуры учебной деятельности (цель-мотив, концептуальное проектирование управления учебной деятельностью, программное содержательное построение технологий управления, реализация педагогической регуляции образовательного процесса, рефлексивный анализ результата и корректировка произведенных действий).

В ходе обучения у студентов формируется индивидуально-личностное отношение к профессионализации образовательного процесса. Поэтому деятельностный подход связан с личностно ориентированными технологиями обучения. В личностной направленности деятельностного подхода заключены источники осознания студентами собственных потребностей в профессиональной подготовке и оценивание своих возможностей и достижений в профессиональном становлении. [4]

Основная идея деятельностного подхода в профессиональном обучении состоит в формировании субъектности личности в процессе учебной деятельности, ориентированной на профессиональную подготовку, приобретение студентами личностной и квалификационной готовности к предстоящему профессиональному труду, развитие личности с присущей ей

целенаправленной активностью в познании функций специалиста, способного осуществлять профессиональную деятельность, личности, обладающей культурой профессионального труда. Психолого-педагогическая эффективность деятельностного подхода к образовательному процессу основана на формировании профессионального самосознания студентов, профессионально-направленной образовательной деятельности, связана с пониманием студентами значимости профессионально-образовательной готовности, направляет студентов на профессиональное саморазвитие. [5]

Деятельностный подход в профессиональном образовательном процессе способствует ориентации студентов в системе ценностей профессионального самоопределения, формированию личностного смысла образовательной подготовки, повышает ее значимость в перспективном проектировании студентами стратегии профессиональной самоидентификации, раскрывает личностный смысл в освоении социальных и личностных ценностей профессионального образования. Среди совокупности ценностей жизнедеятельности профессиональная подготовка оценивается студентами как необходимое условие для профессионального саморазвития, проявления творческой индивидуальности. Деятельностный подход отражает основные цели и задачи профессионального образования в аспекте теоретической и инструментальной подготовки и личностной готовности к профессиональной деятельности. Предметное содержание и профессиональные технологии становятся источником и средством развития профессионально значимых качеств личности и профессиональной компетентности специалиста.

ЛИТЕРАТУРА

1. Сороковых Г. В. Субъектно-деятельностный подход к личностно-профессиональному развитию студентов. // Педагогика. -2004. -№ 1. стр.63.
2. Руденко В.Н. Культурологические основания целостности содержания высшего образования. // Педагогика. -2004. -№ 1.
3. Ведерникова Л.В. Формирование ценностных установок студентов на творческую самореализацию. // Педагогика. -2003. -№ 8.
4. Пидкасистый П.И. Требования, предъявляемые к обучающимся в вузах / Педагогика. -2005.- № 3.
5. Левина М. М. Деятельностный подход к профессиональному образованию как дидактическое условие развития профессиональной самоидентификации студентов.//Журнал «Педагогическое образование и наука» , № 11, 2011

PSYCHOLOGY AND SOCIOLOGY

MIGRANTS IN EUROPE: CULTURAL EXPANSION?

¹Mukhajanova T. N.,
²Ametova B. M.

*Republic of Kazakhstan, c. Almaty, Al – Farabi Kazakh National University,
¹assistant professor of History, archeology and ethnology faculty;
²master degree 2nd course student of History, archeology and ethnology faculty.*

Abstract. *The European Union is undergoing serious economic and political instability. The majority of the population in Germany, Sweden, France voice their objections about the settlement of refugees from poorest countries of Africa and the Middle East. The European society is experiencing a cultural decline, and besides, the massive immigration from Islamic countries has complemented different cultural values. The politicians of the leading European countries have to solve a difficult problem: to accommodate a large number of refugees and, along with this, to retain a high standard of living of its population. Being economic, monetary and political union, the EU is certainly the most developed integration in the world. In their strategic plans for future, the European Union should take concrete steps to preserve moral and ethical values, to achieve mutual understanding and harmony between religions and cultures.*

Keywords: *European Union, policy, Islam, multiculturalism, culture, Europeans, refugees, migrants, crisis, financial support.*

Europe is currently experiencing serious turbulence that caused not only by internal contradictions among the people, but also by external factors. The problems generated by the large number of immigrants from the poorest countries of Africa and the Middle East have been added to the intra-European economic problems caused by the financial decline of the Eurozone. The immigration crisis escalated the contradictions within the European Union: there is no in the EU unanimous resolution on the issue of the situation with the refugees. The most refugees practice Islam. Taking into account that the main European population follows varying branches of Christianity, it is reasonable to assume that the indigenous population of Europe raised Nazi sentiments.

The European society is undergoing a cultural decline, which resulted in strengthening the propaganda of lifestyles of sexual minorities, reducing the influence of traditional family values, is exposed to the newest edition of the book "Mein Kampf" by Adolf Hitler as well.

The book by Adolf Hitler, was launched in Germany in the beginning of January, 2016, for the first time since 1945. This became possible as the copyright terms of the book expired in the beginning of this year. The book represents the basics of the ideology of the National Socialism. Formally the "Mein Kampf" in Germany was not banned, but the Government of Bavaria used copyright laws to prevent its publication.

The new edition is provided with comments that, according to the authors, reveal Hitler's ideas and eliminate the book's aura of mystery.

Besides the publication of the book, in many European countries the right sector parties oppose the immigrants explicitly.

The immigrants riot and thus harm the security of the population of Europe substantially, and their behavior resembles the conquest of Europe. Since the end of the World War II, the west part of Europe has not experienced such shocks that occur now. And without exaggeration everyday news from Europe reminds war reports. Now Europeans are forced not only to solve economic problems, but also to find the way out from chaos, created by the uninvited guests. The problem has even outshone the crisis in Greece and Ukraine.

Some analysts believe that European countries are attractive for the most refugees not only because of the provided allowances and employability, but also because of the absence of passport control within the EU according to the Schengen Agreement. In other words, it was enough to get into any country of the union to move freely across the EU.

Many European Ministers began to accuse Greek politicians for their inactivity on the border with Turkey. They believe that the majority of immigrants enter Europe from Turkey via Greece and then they go to other EU countries. Some Central European officials, particularly Slovak Prime

Minister Robert Fico, have already proposed to exclude Greece from the Schengen Agreement. There is the excerpt taken from the Greek newspaper "Ekathimerini.com" below:

«Greece hit back on Wednesday at threats from some EU states to suspend it from the Schengen zone of open border travel because of its failure to control large numbers of migrants entering Europe. Some central European officials, most prominently Slovak Prime Minister Robert Fico, have suggested excluding Greece from Schengen. Diplomats and European Union officials say some governments have raised the possibility informally but it would be a largely symbolic move, with little impact on migration» [1].

The Greek Prime Minister Alexis Tsipras stated that his country cannot prevent the immigrants intending to go to the north of Europe, and sharply criticized the Balkan countries for the decision to close their borders.

«We cannot imprison people, that would contravene international agreements. We can only help to rescue these people at sea, to supply and register them. Then they all want to move on. That's why a resettlement process is the only solution. They have been bombed in their homes, have risked their lives to escape to come to Greece, the gateway to Europe. But the refugees' 'Mecca' lies to the north» [2].

Because of its geographical location Greece is one of the first European countries that hosted the immigrants. Local authorities have allocated vast areas to accommodate refugees, but the refugees want to move forward to the northern part of Europe, because Greece is not able to create normal conditions. Greece is not capable financially since nowadays the country is a supplicant itself. On the request of the Greek authorities the European Commission had to provide financial assistance to meet the primary needs of the refugees:

"The European Union has provided the Greek Government 115 million euros to improve the living conditions of the refugees, immigrants and asylum-seekers in Greece. According to the official Statement of the Commissioner for Humanitarian Aid and Crisis Management of the European Commission Christos Stilianidis at the International Exhibition in Thessaloniki, the key goal of the new funding is to ameliorate the living conditions of the refugees in Greece.

In July the EU provided Greece with \$83 million to resolve the most topical humanitarian issues" [3].

Greece is also executing voluntary and involuntary return of economic immigrants, who are ineligible for asylum in Europe. "There is still no in Greece the comprehensive strategy of return and sufficient capacity to keep people until their deportation" [4].

Throughout Europe the theme of the refugees is topical today as never before, therefore Research Institutes periodically conduct surveys among the population. Such surveys were also conducted in Greece. So, the National Statistical Agency of Greece published the results of the survey conducted by the American research organization Pew Research Centre: Greeks are very sceptical of the refugees. The latest survey results showed that 78.4 percent of Greeks do not believe that the refugees would be able to integrate into Greek society. Moreover, they think that the presence of refugees will increase crime rate (82.7%) and unemployment (80.4%) [5].

The Ministry of Immigration of Greece issued a press release, informing that they plan to fight against illegal immigration, facilitating the process of obtaining a residence permit for illegal immigrants. As expected, the Ministry did not mention anything about repatriation or resettlement and deportation. Besides, the Ministry of Immigration released the data of the American research organization "Pew Research Center", according to which Greeks set against immigrants more than other people of the EU. And the new study by the "Pew Research Center", revealed that Greeks are among those Europeans who have the most negative attitude towards Muslims and Jews [6].

Difficulties caused by the immigrants in Europe, prove once again that every state's policy is based first of all on national interests, and then – on obligations within international treaties. That is why the majority of indigenous Europeans strive to maintain their cultural identity. Indeed, the influx of the immigrants is transforming the traditional lifestyle of Europeans into incomprehensible for them, and thus unacceptable way of life. Large ethnic groups of newcomers to the EU do not regard themselves as a part of the nation, continue to speak mostly their native languages and become competitors of local people. Moreover, the endless stream of the immigrants could become a cradle of terrorists for the "Islamic State", since "about 30 per cent of these refugees noticeably stand out from the crowd: they are young healthy men who have 6000-10000 euros to move to any country they choose with no trouble." [7].

Russian scientists in their works note that the immigrants face with difficulties of assimilation in a new reality.

I. A. Akimova in her article "About some problems of cultural identity formation in the modern era" stated the following:

"The cultural identity of European peoples is based on the values of Christianity; and the vast immigration from Islamic countries has brought the values of the completely different culture. The complexity of coexistence of the groups with different value orientations lies in the fact that the Islamic communities do not aim to identify themselves with the host nations. "[8].

E. G. Ponomareva in her work writes the following: "Quite loyal legislation about migration in Europe has resulted in accumulation of a huge number of representatives of different cultures. However, they have different ideas about how to live. Native French and Muslims from Algeria behave quite differently. Having got to the specific cultural community the newcomers did not assimilate into it, and kept on living in enclaves within the diaspora. The policy of multiculturalism has led to the dissolving of the base of Classic Old Europe. And only when the situation went off the scale, and the survival of the indigenous Europeans took priority, politicians acknowledged that the idea of multiculturalism was a mistake "[9].

The policy of multiculturalism, adopted by Europe in the 1960-s, today is not very interesting for indigenous Europeans. It is no secret that the immigrants' birthrate is much higher than that one of the local people. Many Europeans worry that Europe will change its guise dramatically, and, perhaps, in 50-60 years completely different nations will be considered Europeans.

Anyway, the most important is to be able to preserve human values, such as humanism, mutual aid, etc. The European Commission holds Summits with the heads of European States to solve the problems of the refugees and immigrants in hope to coordinate their moving. The Commission is working out the comprehensive approach to migration management, including registration and processing of applications for asylum. The scheme of resettlement (for people who need international protection) from Italy and Greece to other countries of the EU is being simplified as well.

Perhaps Europeans will come to the General conclusion that the best solution of this problem is to eliminate the cause of the immigration. Such measures as, strengthening the coast guard, the construction of a wall to isolate themselves from the flow of poor immigrants, do not resolve the problem, neither for refugees nor for the host. Therefore it is necessary to provide financial support to the population of the countries of Africa and the Middle East and to raise the standard of living in these countries. The Europeans must help such countries as Syria and Libya to recover after the military actions of the NATO held there.

Unfortunately, the European politicians having realized the depths of their problems have not yet come to the general agreement. And thus we will get the answer to the question "If the immigration of the refugees is a cultural expansion" as time passes.

REFERENCES

1. Ekathimerini.com, December 03, 2015.
2. Ekathimerini.com, March 04, 2016.
3. <https://russian.rt.com/article/320530-es-vydelil-grecii-115-mln-na-pomosch>, September 12, 2016
4. http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-6324_ca.htm, September 15, 2015
5. <http://www.rieas.gr/editorial/2664-immigration-to-greece-july-2016>
6. Yu. A. Zyuzin. The processes of transformation of modern Europe. // Scientific anthology. – 2016. №1-3 (15). P. 188-190.
7. I. A. Akimova. About some problems of formation of cultural identity in the modern era. // Theory and practice of social development. – 2012. - № 6, P. 156-159.
8. E. G. Ponomareva. The Migration has become a great segregation. // Experts from the University state. – 2013. - № 10.

РОЛЬ СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ФАКТОРОВ НА ФОРМИРОВАНИЕ ЛИЧНОСТИ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНИКА

Бабаева Альвина Давуд гызы

*Азербайджан, г. Гянджа, Гянджинский Государственный Университет,
ст. преподаватель кафедры психологии*

Abstract. *Social situation of development of the child throughout the corresponding age period define type of a structure of the personality: the relation to environment, his internal and external life.*

Behavior of the teacher has to be under construction individually, proceeding from current situations. When it is necessary to bring the pupil out of the status of the "isolated" member of group.

Keywords: *neoplasm, internal potentiality, social situation, mental development dynamics, socialization, label, psychogenic character, interpersonal relationships*

Л.С. Выготский считал, что процессы детского развития тесно связаны с воспитанием ребенка заключающийся в выявлении важности смены социальных позиций ребенка. Отношение между ребенком и средой, которое назвал «социальной ситуацией развития в данном возрасте». Социальная ситуация развития обуславливает и динамику психического развития на протяжении соответствующего возрастного периода и строением его личности. Тип строения личности и ее деятельности, те психические и социальные изменения в основном определяют сознание ребенка, его отношение к среде, его внутреннюю и внешнюю жизнь.

Э. Эриксон считает, что содержание и форма психологических новообразований определяются условиями общения ребенка и взрослого с социальным окружением – с миром значимых для него людей, с социальными общностями, с миром труда, и с готовностью ребенка к тому или иному типу общения. Однако это общение опирается на индивидуальные внутренние предпосылки или потенциальности, которые подчиняются внутренним законам развития. Именно эти внутренние потенциальности и определяют избирательное воздействие на индивида его социального окружения.

Начало обучения в школе ведет к коренному изменению социальной ситуации развития ребенка. Он становится «общественным» субъектом и имеет теперь социально значимые обязанности, выполнение которых получает общественную оценку.

На протяжении этого возраста начинается складываться новый тип отношений с окружающими людьми. Авторитет взрослого постепенно утрачивается, возрастает роль детского сообществ. У ребенка появляется своя внутренняя жизнь, недоступная окружающим. Решающим фактором социализации при поступлении ребенка в школу становится овладение учебной деятельностью, выработка обязательных школьных умений и навыков. Кроме этого включается процесс усвоения социального опыта складывающиеся в школе межличностные отношения. Это так называемая «скрытая программа социализации»¹, благодаря которой развивается эмоциональная и социальная жизнь ребенка. В формировании личности младшего школьника решающая роль принадлежит педагогу.

Анализ характеристик, которые педагоги давали детям с различным социальным статусом показывает, что учителя вольно или невольно давая отрицательные оценки и осуждения, резкие замечания в адрес младшего школьника («Опять ты всем мешаешь!») становится для остальных детей своеобразным «ярлыком», характеризующим одноклассника, повторяется в собственных оценках детей, которые перестают принимать его. Или захваливание педагогом ученика может оказать негативное влияние на положение ученика в системе межличностных отношений.

Дети начинают считать таких учеников «любимчиками и подлизами» и потому избегают общения с ними.

Необходимо отметить, что нарушения психогенного характера, вызванные непедагогическими поступками педагогов наиболее часто встречаются именно у младших школьников.²

¹ См.: Берн Р. Развитие «Я – концепции» и воспитание, Москва, 1986

² Общение и формирование личности школьника / под ред. А.А. Бодаева, Р.Л. Кричевского, Москва, 1987

Вместе с тем именно педагог может сыграть решающую роль и в обратной ситуации, когда необходимо вывести ученика из статуса «изолированного» члена группы.

Поведение педагога в каждом конкретном случае должно строиться индивидуально, исходя из особенностей сложившейся ситуации, своеобразия личностных характеристик самого ребенка, уровня развития межличностных отношений в классе.

Приведем некоторые рекомендации:

- 1) Вовлечение «изолированного» ребенка в интересную деятельность;
- 2) Помощь в достижении успеха в той деятельности, от которой прежде всего зависит положение ребенка например: преодоление неуспеваемости;
- 3) Преодоление аффективности ребенка – вспыльчивости, драчливости, обидчивости, которая является причиной психологической изоляции;
- 4) Выработка уверенности в себе, отсутствие которой делает их слишком застенчивыми;
- 5) Использование косвенных мер, т.е. поддержать робкого младшего школьника авторитетными сверстниками.

ЛИТЕРАТУРА

1. Кулагина И.Ю., *Возрастная психология (развитие ребенка от рождения до 17-ти лет)*, Москва, 1998
2. Обухова Л.Ф., *Детская возрастная психология*, Москва, 1996
3. Смирнова Е.О., *Психология ребенка: Учебник для педагогических училищ и вузов*, Москва, 1997
4. *Хрестоматия по возрастной психологии. Младший школьный возраст*, И.В. Дубровина и др., Москва, 1999
5. Гальперин П.Я., *Введение в психологию*, Ростов на Дону, 1999
6. Матюхина М.В., *Мотивация учения младших школьников*, Москва, 1984
7. Реан Ю.В., Коломинский Я.Л., *Социальная педагогическая психология*, Санкт-Петербург, 1999
8. Эльконин Д.Б., *Избранные психологические труды*, Москва, 1989

HISTORY OF FORMATION AND DEVELOPMENT OF KAZAKH-ITALIAN RELATIONS

PhD doctoral student Akmadiyeva G. P.

Kazakhstan, Astana. Eurasian National University named after LN Gumilyov

Abstract. *The article discusses the history of the formation and the current state of the Kazakh-Italian political, diplomatic, economic, trade and cultural relations in the process of formation and development of the foreign policy of the Republic of Kazakhstan.*

Keywords: *Republic of Kazakhstan, diplomacy, international relations, independence, Central and Eastern Europe.*

During the years of independence of the Republic of Kazakhstan's diplomacy has achieved concrete results, which strengthened the position and authority of the country on the world stage. Nuclear disarmament, a new model of inter-ethnic and inter-religious dialogue, multi-vector foreign policy strategy have become the hallmarks of state diplomacy. Occupying a unique geopolitical location between Europe and Asia, Kazakhstan's diplomatic service is seeking to ensure strategic interests with a deep analysis of the global and regional processes, as well as internal development of Kazakhstan, carrying out so-called "geopolitical diplomacy".

Historical experience shows that the state is strong, not only its economic and scientific-technical potential, or military power, but also its diplomacy, skilful and flexible diplomatic service, professional and ethical cadre potential of the diplomatic corps [1, p. 3]. Of course, it is the diplomatic service largely determines the success of solving foreign policy problems facing the state. The value of efficiency, competence and professionalism of diplomatic institutions and their employees increases objectively in the crucial moments of the history of the state, when it changes its legal framework and socio-political nature, as it happened with Kazakhstan after the Soviet collapse.

The basis of foreign policy is a foreign policy strategy. This strategy in today's globalized world is clear, as far as possible, consistent system of views on what place the state can and should occupy in the international community. The strategy includes a conceptual context, threat assessment, multilateral and bilateral policy, characteristics of its economic and political potential and the role of strategic partners. In carrying out its foreign policy interests of the state are forced to enter into relations with other states and international factors. The constructive foreign policy aimed at preserving international stability should be taken into account in addition to their own desires and abilities, interests and intentions of their partners in the near and far abroad [2, p. 21].

After entering the path of independent development of Kazakhstan's leadership realized that diplomacy - indeed a real force, which has the ability to influence the conduct of practical policy. Law of the Republic of Kazakhstan on the diplomatic service defines it as "a professional activity of citizens of the Republic of Kazakhstan in the diplomatic service of the Republic of Kazakhstan authorities, carried out in accordance with the Constitution of the Republic of Kazakhstan, this Law and other normative legal acts and international treaties of the Republic of Kazakhstan" [3, p. 5].

Diplomatic service of Kazakhstan is the executor of the presidential strategy abroad and is aimed at the implementation of complex and demanding tasks, such as the implementation of the foreign policy of the state, providing diplomatic means, and to protect the sovereignty of the methods, security, territorial integrity and inviolability of borders of the Republic of Kazakhstan, its political, economic, trade and other interests in its relations with other states in the international arena. The entry into the world community, the determination of their place in a number of other states, national security - all of these steps have been carried out primarily through the actions of Kazakh diplomats. At first, after the failure of the Soviet system, the diplomatic service has played an indispensable role in the establishment of Kazakhstan's statehood [4, p. 4].

Modern foreign policy of the Republic of Kazakhstan is aimed at the development of equal and mutually beneficial cooperation with the countries of Europe, including Italy has been and remains a promising partner. Kazakhstan's policy is aimed at increasing European presence, including the Italian Republic, which plays a significant role in European and world politics, diplomacy, economy, trade, education and culture. Bilateral relations with Italy have their own characteristics and

in general open to the Republic of Kazakhstan possible due to the willingness of the EU to enhance political dialogue with Kazakhstan, to investment activities, the implementation of large international projects, attracting to our country of advanced technologies and knowledge for entry of Kazakhstan into the world cultural space. In this regard, Italy has established the practice of sustainable cooperation with Kazakhstan.

Kazakh-Italian relations are part of the European direction of foreign policy of the Republic of Kazakhstan, one of the priorities identified in the foreign policy concept of RK. In Kazakhstan's foreign policy cooperation with the EU is given a special place.

The contemporary world is experiencing a period of globalization - an era full unification of humanity in a single space of information and communication, transformation of the planet into a single economic market. The scope and impact of international relations on the lives of individual countries have increased in the current conditions. Central Asia has a centuries-old tradition of bringing Europe and Asia. At the beginning of the twenty-first century, the time has come for a new partnership between the EU and Central Asian countries in the globalized world [5]. The overall goal of achieving stability and prosperity by means of peaceful inter-action makes Europe and Central Asia partners for increased cooperation. The strong EU commitment towards its Eastern neighbors within the framework of the European Neighbourhood Policy will continue to communicate and Europe and Central Asia on the basis of political cooperation and economic development.

Since the beginning of the 90s. Kazakhstan had an opportunity to choose your own path of development and became an independent subject of international relations. According to the President of Kazakhstan Nursultan Nazarbayev, building its foreign policy, interested in establishing "a truly new world order built on trust and maintaining security" with the direct participation of the republic in "intensive dialogue between the two countries, both developed and developing," [6]. During the 17 years since independence, Kazakhstan has become a leading country in the region, in which the rapid and fundamental social and economic changes. In relations with leading world powers Kazakhstan follows the policy to maintain a balance between their political and economic interests. Such a foreign policy was adopted by the Kazakh government, because it allows you to balance the influence of other countries, to attract the necessary foreign investment of national economy, to create normal external environment, which is an important factor in the development, strengthening the country's independence and ensure external security. Position maintain smooth relations with all countries of the world has undergone some changes, when the Security Council of Kazakhstan a new concept of foreign policy has been adopted. According to the former Minister of Foreign Affairs of Kazakhstan E. Idrissov, Kazakhstan's foreign policy is multi-vector and diversified, but this will become multi-vector raznovesnost [7].

Bilateral political relations with the leading European countries, with the indispensable support of the Italian Republic allowed the new Kazakhstan in a fast entry into the international community. They also initiated the formation of the most important European vector of Kazakhstan's foreign policy, and a significant presence in Italy, Kazakhstan, the European Union has stepped up to the interests of our country and to the whole Central Asian region. Regardless of the political and economic weight of the countries-partners, the major problem of Kazakhstan's foreign policy concept is, firstly, to increase the access of Kazakh goods to foreign markets and protect domestic business abroad and, secondly, to attract investment in new priority sectors economy, namely in engineering, agriculture and new technologies. In Kazakhstan's foreign policy cooperation with the EU is given a special place. Kazakhstan is interested in increasing European presence. President Nursultan Nazarbayev in his Address to the Nation, said: "We have to create our European partners, favorable conditions for investment activity, the implementation of large international projects, attracting to our country of advanced technologies and knowledge" [6]. In addition, Kazakhstan has to make the most of the real opportunities that are opening up for the republic in connection with the European Union's readiness to expand political dialogue with Kazakhstan. Even today, traces the economic interests of Europe in the development of energy and other mineral resources of Kazakhstan.

President of the Republic of Kazakhstan NA Nazarbayev after his election to the presidency December 1, 1991 at his first press conference in Almaty for the correspondents of foreign and domestic media, in particular, he stressed that Kazakhstan, which has a central position on the continent, should be a bridge between Europe and Asia. Therefore, Kazakhstan is not only close to the Asian continent, the country must be a reasonable balance between Europe and Asia. The Republic of Kazakhstan will have economic and political ties with all the states. [8]

Italy - one of the oldest countries in the world and at the same time it is a relatively young modern European state, which has added more than a hundred years ago, after the final unification in 1871, separate duchies and kingdoms on its territory. Today it has evolved into a full-fledged, having a

solid weight a participant of integration processes in Europe, ahead of a number of countries in terms of social protection of citizens. Italy - one of the first Western countries to recognize the independence of the Republic of Kazakhstan and is one of the most important political and economic partners of Kazakhstan in South Europe, whereby the state of relations with this country given special attention.

Italian foreign policy line on the international scene is active, it claims to be a special place in world politics. Increasingly, Italy appears the author of important regional initiatives and asserts its right to the presence among the leading countries in the world. It is necessary to recognize the Italian contribution to world politics, its desire to emphasize the activity and independence of the country's foreign policy. Interest Italy to Kazakhstan due primarily to opening prospects of economic, political and cultural cooperation.

Relations between the Republic of Kazakhstan and the Italian Republic received a new impetus to development in the turn of the century in a general increase in interest in the context of Kazakhstan to strengthen its relations with the united Europe and a more representative entry into the EU space through the approval of an application for the OSCE chairmanship. In turn, there is a strong interest in the strengthening of the Kazakh-Italian dialogue, trade and economic cooperation in the political circles of Italy. Since the beginning of the new century, Kazakhstan has entered a phase of relatively stable economic development, and was able to open new positions to evaluate prospects before him, in particular, in the European direction.

The EU and Kazakhstan cooperation is carried out bilaterally and multilaterally - in the framework of strategic policy and a comprehensive program of the European Union in relation to the countries of Central Asia. The European Union is today - one of the centers of world politics, economics and culture, Italy is a political and geographical center of the largest and most complex of the European region of the Mediterranean and the Balkans, has significant economic, political weight.

Despite the fact that relations are characterized by high intensity of contacts and assessed as friendly, without the presence of differences on most issues of international politics, global and regional problems, it is indicated the direction they require deepening, scientific analysis and practical recommendations. Hence, the relevance of this study is also to the necessity of studying opening now new opportunities to increase the level of Kazakh-Italian cooperation.

In the context of globalization of the world economy as an important factor *politikoformiruyushego*, it's time to reflect on a qualitatively new level of cooperation between Kazakhstan and Italy, a country which is a member of the "Big Eight" and the European Union. Italy considers Kazakhstan as a geopolitical bridge between Europe and Asia and, being an active participant in the transatlantic partnership, understanding and support related to the foreign policy priorities of the Republic of Kazakhstan, including the CICA process, which is estimated as a factor contributing to the strengthening of stability in the region. It is also important that the common goal of achieving stability and prosperity by means of peaceful interaction brings the two central regional partners - Kazakhstan and Italy converge Central Asia and the EU in the implementation of the European Neighbourhood Policy.

Throughout the XX century. Italy has evolved from a monarchy to a republic has become a country with a developed system of political parties. Of the countries in the 1900s is just beginning to make up the gap in industrial development, burdened with a load of semi-feudal agrarian relations in the South, take the first steps in the field of social legislation, it has turned into a full-fledged, having a solid weight a participant of integration processes in Europe, part of the " Big eight ", ahead of a number of countries in terms of social protection of citizens. Italy has been and remains a country rich spiritual life. In the XX century. She has written beautiful pages in the history of world culture - philosophy, social thought, fine arts, theater and film arts, music, literature. Assigning the status of the European theater Milanese "Piccolo", a broad international recognition of creativity Umberto Eco - evidence that in the new century Italy comes as a recognized medium of high cultural values. Bilateral political relations between Kazakhstan and the Italian Republic are characterized by high intensity of contacts, and is characterized as friendly. In political circles in Italy there is strong interest in the strengthening of the Kazakh-Italian dialogue, trade and economic cooperation. friendly relations between Kazakhstan and Italy, between the peoples of our countries are the foundation on which to build and mutually beneficial economic contacts, and meets the interests of the two countries political cooperation, both nations and enriching cultural exchanges. On the eve of the new millennium, relations between Kazakhstan and Italy have reached a level that is good reason to see in their pioneering role in the formation of democratic international relations of the XXI century.

Cooperation with Italy demonstrates that the policy of our country is aimed at constructive dialogue for peace with the leading foreign states, gives fruitful results, step by step is establishing

international relationships and allows adequately integrate into the world community, including in the Western world. Official Rome welcomes our steps towards rapprochement with the European institutions, expressing readiness to contribute to the ongoing efforts in this area. In particular, the development of relations with the Council of Europe and its body - the Venice Commission for Democracy through Law is perceived as a sign of Democratic Choice of Kazakhstan. Italy is one of the most important political and economic partners of Kazakhstan in South Europe, whereby the state of relations with this country given special attention. Overall, Italy intends to build its cooperation with Kazakhstan within the framework of the European Community on the fundamental basis of the complementarity of the two economies.

It must be remembered important in the general context of bilateral relations with any country: Policy - support and promote the strengthening of our sovereignty and statehood; in Economics - to promote our economic growth and the rise of welfare of Kazakhstan; in cultural - humanitarian - to promote the development of our human potential and the integration of our culture in the world culture. Italy very seriously the growth of the country as one of the largest suppliers of hydrocarbons to the world markets. Italy considers Kazakhstan as a key element of stability and security in the region. Besides, the country is a vivid example of peaceful and harmonious coexistence of multi-ethnic and multi-company. This experience can be useful for many countries of the world.

Italy considers Kazakhstan as a geopolitical bridge between Europe and Asia and, as an active uchastinitsey ransatlanticheskogo partnertsva, with the understanding and support related to the foreign policy priorities of our country, including the CICA process.

The most active of the Kazakh-Italian cooperation is developing in the trade and economic sphere. Italy is among the largest vneshneorgovyh partners. According to the Agency of RK on statistics, bilateral trade volume in January - June this year amounted to 6.8 billion dollars. It should be noted another major feature of Italian politics in the European Union. The image of a "new European thinking" features are introduced "European arrogance" efforts of supporters of the creation of a united Europe on the basis of ethno-cultural, such as for example France and the Netherlands. Italian politicians attentively get accustomed to this proposal, which is not contradicting the global conception of global integration, able to make the necessary correction and the project of European construction.

The Italian delegation at the sessions of the Council of Europe Parliamentary Assembly supported the proposal to grant Kazakhstan as a Eurasian state, the status of special guest. Such status have Russia and Ukraine. These steps indicate the proximity of Italy our attitudes and that Kazakhstan in the person of this country becomes Europe's reliable political partner.

REFERENCES

1. V.V. Petrik Consular and Diplomatic Service in the Russian Federation. - Tomsk: Publishing house of Tomsk State University, 2010. - 237 p.
2. Sapanov S.J., E.B. Abdraimov Experience in the implementation of the foreign policy of the European Union Strategy for the Republic of Kazakhstan // Vestnik KazNU. A series of international relations and international pravo.- Almaty: Kazakh University, 2009. - №4-5 (42-43). - S. 21.
3. Law of the Republic of Kazakhstan "On diplomatic service" on March 7, 2002 // Kazakhstanskaya Pravda. - 2002, 13 March. - C.8.
4. Esdauletova A.M. Establishment of diplomatic service in Kazakhstan: dis. ... Cand. ist. Sciences: 07.00.15. - Almaty, 1998. - 130 p.
5. The EU and Central Asia: Strategy for a New Partnership // <http://www.carec.kz>
6. Address of President Nursultan Nazarbayev to people of Kazakhstan "Strategy Kazakhstan's joining the 50 most competitive countries of the world. " Astana, March 1, 2006 // <http://www.government.kz>
7. Idrisov E.A. 10 years of foreign policy of Kazakhstan: Basic Results and new tasks // diplomatic courier. - 2001. - № 3. - S.115-117.
8. Zhigalov K.V., Sultanov B.K. First President of the Republic of Kazakhstan Nursultan Nazarbayev. Chronicle deyatnosti (1.12.1991-31.05.1993) .- Almaty, 1993. S.8-9.

THE LEGAL REGULATION OF THE NATIONAL ARCHIVE FUNDS OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

*undergraduate Mukhanova Nurdana,
Doctor of historical Science, Professor Mukhatova O. X.*

Kazakhstan, Almaty, Kazakh National University named al-Farabi.

The degree of public awareness of the importance of archives depends on the system of legal and legislative regulation of the work of the archive field [1]. For the first time in the history of independent Kazakhstan regulations on records management and archiving in organizations have received a high degree of approval. One of the first important documents is the "Basic rules of documentation and records management in the associations (enterprises), institutions and organizations of all legal forms of the Republic of Kazakhstan", approved by the Cabinet of Ministers of the Republic of Kazakhstan dated June 30, 1992 № 562 [2]. All activities of the Archival Service of Kazakhstan in the period of independence were aimed at achieving the triune objective: reception, preservation and use of archival documents. To solve this problem, it was necessary to create a regulatory and legal framework for the functioning of archival field [3]. The first basic regulatory legal act regulating all the activities of archival service of the Republic of Kazakhstan was the Law "On National Archive Fund and Archives" of December 22, 1998 №326-1 signed by the President of RK Nazarbayev N. This legislation is based on the Constitution of the Republic of Kazakhstan [4]. The law consists of 6 chapters and 27 articles. The first chapter is entitled "General Provisions" and reveals the basic concepts of the Act, such as archiving, an archival document, an archive, archival funds, an archival collection, departmental archives, state archives, national archives and others. According to the Law, "The National Archive Fund of the Republic of Kazakhstan is an integral part of the historical and cultural heritage of the people of Kazakhstan and is protected by the state as the national heritage of the Republic of Kazakhstan" [5]. The second chapter, entitled "The National Archive Fund", defines the composition of the National Archival Fund and includes 7 different types of documents: legal acts and other official documents, management, research, design, technology, patent licensing, cartographic, geodetic, telemetric and other social, machine-oriented and audiovisual documentation, documentary historical and cultural monuments, personal documents and other documentation presenting national value, and other documents passed into the ownership of the Republic of Kazakhstan, insurance copies of documents. The third chapter is devoted to the issues of state registration, storage, preservation, transfer to the permanent storage of the documents of the National Archival Fund. The problems of using documents are examined in the five articles of the fourth chapter. The state regulation and management of archiving were also taken into account, with a separate chapter five attributed to it. The articles of the sixth chapter present international connections and contacts, contracts, the rights of access to the archives for foreigners and stateless persons. The seventh chapter contains the final provisions.

On the basis of this Law, the archives of Kazakhstan continue to ensure the preservation, replenishment and use of the National Remembrance - the documents of the National Archival Fund of the Republic of Kazakhstan. By the Law of RK "On national archive fund and archives" were generally adjusted the issues of storage, preservation and use of documents, attributed to the composition of the National Archival Fund, which constitute only a small fraction of the total number of compiled documents. However, until the middle of 2009 the issues related to the documentation of management activities and the organization of work with documents had not fully been resolved. Also, a disadvantage of the legal framework of regulatory document management in force was its focus mainly on state structures. As a result, a vast array of non-state actors, for whom the question of evidence, validity of documents is of paramount importance, did not always fall within the scope of regulatory legal acts [6]. This led to the need to revise the previous act and the adoption of the Law "On amendments and additions to some legislative acts of Kazakhstan on issues of documentary maintenance", which made it possible to eliminate these gaps.

Three groups of amendments and additions were made to the Law "On national archive fund and archives" concerning issues of attributing archives, archive funds and collections to the composition of the National Archival Fund and the sources of its replenishment, state regulation and state control over the condition of records management and departmental storage of documents in state ownership.

Providing society with a complete source base, reflecting all aspects of its development in any given historical period is one of the main tasks of archival institutions of a country. It is, therefore, particularly important in the process of expert evaluation of the documents to select those that best reflect the processes taken place [6.46]. For these purposes the criteria were specified used in the expert evaluation of public documents in three directions: the origin, content, external features, as well as the physical condition of the document. Also, it was clarified that the expert evaluation of documents is conducted by the expert and verification commissions, formed by the authorized body or local executive bodies. Currently, these bodies are the Ministry of Culture and Information, archive management and documentation of the regions, Astana and Almaty cities [6.47]. As well as this, the norm was laid, not allowing the destruction of the organization documents - privately owned sources of replenishment of the National Archival Fund - without the consent of the authorized or the local executive body. The inclusion of this provision will ensure the preservation of documents having special historical, scientific, economic, political, or cultural importance to the state, society, regardless of their form of ownership. It should be noted that this rule applies to those non-governmental organizations, whose documents are attributed with their consent to the composition of the National Archival Fund, and which have signed relevant agreements on mutual relations and cooperation in the field of archives and documentation support of management activities [6.47].

The supplement of the Act with subsections 17 and 18 are crucial. They allow the authorized body to develop and adopt standard rules of documentation and records management in governmental organizations, as well as the lists of standard documents generated in the activities of governmental and non-governmental organizations. Implementation of these standards will help to establish at the national level uniform requirements for the establishment and organization of the work with documents for all, without exception, organizations involved in the socio-economic and public life of the state, prevent premature destruction of documents, unify and standardize documents and technology of working with them in accordance with the recommendations of the international standard ISO 15489 "Information and documentation. Records Management." The lack of regulation of these issues has had a negative impact not only on the effectiveness of management, but also on meeting the legitimate rights and interests of citizens. For example, on average annually more than 300 thousand queries of social and legal nature coming from citizens are dealt with by the archival institutions of the republic on the basis of the stored documents. Of these, almost a third of the requests are negative responses. Reasons vary, including the lack of knowledge of the foundations of document management activities by organizations, document storage periods and, therefore, the destruction of the documents before the expiration of their storage [6.48].

Changes have been made to Article 7 of the Law "On the electronic document and electronic digital signature". It sets out the basic requirements for the creation, transfer, fixation and preservation of the electronic document, which were missing in the main current edition of the Law [6.48]. The amendments to the Law "On National Archive Fund and Archives" will allow, on the one hand, to develop and improve archiving, on the other hand, to create a unified system of documentation support to all organizations, regardless of the level of competence, forms of ownership and organizational and legal characteristics, and thirdly, to protect the rights and interests of citizens to obtain the required information.

The improvement of the normative legal base of archives are part of the reforms held in the country at present. For example, on 29 December, 2009 the "Uniform rules of acquisition, storage, accounting and use of the National Archival Fund documents" were approved under the number 185, which consists of 6 chapters, 67 sections and 57 applications [7]. Uniform rules of acquisition, storage, accounting and use of documents of the National Archival Fund have been developed in accordance with the Law of the Republic of Kazakhstan "On National Archive Fund and Archives". The rules apply to the state and special state archives, which, in accordance with the legislation of the Republic of Kazakhstan, carry out permanent storage of documents of the National Archival Fund, as well as other temporary storage of the archival documents received from the liquidated organizations.

In July 2010, the President of Kazakhstan signed the Laws "On Amendments to Certain Legislative Acts of the Republic of Kazakhstan on the revision of the competence of the authorized bodies and the Government of Kazakhstan to adopt regulatory legal acts establishing the requirements for the audited entity," "On Making Addenda and Amendments to some legislative acts of the Republic of Kazakhstan on the issues of reducing licensing documents and optimizing the control and supervisory functions of state bodies" [8]. The Information and Archives Committee was established in the republic which belongs to the Ministry of Communications and Information. In the direct jurisdiction of the Committee are 7 state archival institutions financed from the republican budget. At the same time, the Committee monitors and coordinates the work of 14 regional, 2 city (Astana,

Almaty) Archives and Records Administrations, as well as 220 regional, city and district state archives and their branches, financed by local budgets. According to the Law "On National Archive Fund and Archives", the Committee provides organizational and methodological guidance and control of the condition of records management and departmental archives in more than 1000 republican state bodies and organizations, national companies, joint stock companies, etc., which are the sources of acquisition of the central state archives [8.27].

In 2011, the country had approved the "Rules of acquisition, storage, accounting and use of documents of the National Archival Fund and other archival documents by the state and special state archives," which are the most significant among the normative legal acts adopted and approved in the country. For the first time in Kazakhstan and, perhaps, in the former Soviet Union a document was developed containing regulations for the work in the departmental (private) archive of an organization with management, scientific, technical, audiovisual and electronic documents. The rules contain the procedure of receiving the documents in the archive of an organization, expert evaluation of documents and registration of evaluation results. The document describes the regulatory parameters of document storage modes depending on the type and characteristics of the data carrier, the requirements for maintenance of the activities of departmental (private) organization archive. Particular attention is paid to the description of such matters as the types and usage procedures of the documents for scientific and practical purposes, as well as the transfer of documents attributed to the composition of the National Archival Fund, for permanent preservation in the appropriate state archives [2.57].

The standard of public services for issuing archival information was approved in the new version with the applications. The Standard Regulations of documentation and records management in governmental and non-governmental organizations, as well as rules of admission, storage, accounting and use of documents of the National Archival Fund and other archival documents by departmental and private archives were issued. Thanks to this, the topical issues of legal reinforcement of the relationships of an archive with organizations being the sources of acquisition were resolved [1.49]. The Standard Regulations describe the rules of preparation and execution of the law documents, introduce three kinds of forms of organizational and administrative documents, set out requirements for document details. Features of design preparation of the most common documents: order, protocol, certificate, certificates and letters - are stipulated specifically. Particular attention is paid to the order of drawing up the nomenclature of organization affairs, formation and design of cases, their prompt storage and transfer to departmental (private) organization archive [2.56]. The novelty of these rules is as follows: in them the departmental and private archives include scientific, technical and audiovisual documents, as well as documents in electronic form, the questions about the expert evaluation of electronic documents, the accounting of electronic documentation and the accounting and management of databases. However, regulatory legal documents regulate currently existing in the Republic of Kazakhstan do not regulate all questions arising in the process of working with electronic documents [3.44-45].

Year 2013 marks the 15th anniversary of the Law "On National Archive Fund and Archives". During this period a regulatory framework of archives was created. However, an analysis of the regulatory framework and its further improvement are to be carried out.

The total volume of the National Archival Fund of Kazakhstan as of July 1, 2012 accounts for more than 20 million units. In 2011 and the first half of 2012 archival institutions of the republic provided public services for issuing archival information of social and legal nature for more than 450 thousand citizens, including 1476 citizens of foreign countries who had archive documents apostilled. More than 37 thousand requests for political, economic and cultural development of the country and its regions were performed. The media published and conducted 1500 articles, TV and radio programmes. 15 collections of documents were published. More than 1 million files were issued to users through reading rooms. During these one and a half years about 93 thousand files were renovated, more than 440 thousand were prepared for transfer to state storage. 520 thousand files were accepted for the state storage [8.27].

REFERENCES

1. Dannik L. Legal and methodological provision of the central state archive of Almaty // Issues of documents circulation. 2013, №6. – p.49
2. Adelguzhin A. On new regulatory legal acts in the field of records management and archiving // Records Management in Kazakhstan. 2012, №2. – p. 54.
3. Zhusupov E. Some issues of normative and legal regulation and passing electronic documents into state storage // Issues of documents circulation. 2011, №12. – p.42.

4. The Constitution of the Republic of Kazakhstan. – Almaty, 1995.
5. On national archive fund and archives. The Law of the Republic of Kazakhstan of 22 December 1998 №326-1// Kazakhstan truth. 29 December 1998.
6. Zhusupov E. A comment to the Law of RK "On Making Addenda and Amendments to some legislative acts of the Republic of Kazakhstan on the issues of reducing licensing documents and optimizing the control and supervisory functions of state bodies ." Records Management in Kazakhstan. 2009, №7. – p.46.
7. Uniform rules of acquisition, storage, accounting and use of documents of the National Archival Fund. – Astana, 2010. – p. 202.

THE FIGHT OVER IMMIGRATION REFORM DURING THE SECOND TERM PRESIDENCY OF GEORGE W. BUSH

Kymyzbayev Dauren,

Candidate of Historical Sciences, docent Miymambayeva Fialka Nurievna

Kazakhstan, Kazakh National University, the Faculty of Historical Science

Abstract. *By the early 2000s about 12 million illegal immigrants were living in the United States and immigration reform issue was very serious [2]. Immigration Law of 1990 significantly outdated and required revision. Sublegislative Acts that were passed due to the requirements of the time needed to be systematized. White House and President George W. Bush were inclined to believe that there is necessity to carry out a comprehensive reform that includes amnesty of a certain part of the illegal immigrants. Some congressmen were ready to write the bill, but there was a tragedy of 9/11. Immigration policies receded into the background, and moved into the category of national security issues. Bills on immigration were considered only in close conjunction with the bills on strengthening the border. Edward Kennedy, who made every effort to reach a compromise with Republicans colleagues, was well aware of complexity and the need for law reform. His closest ally in the implementation of reforms became John. McCain. Democrats made considerable concessions, moderate Republicans were ready for reform, but the Conservatives did not let Congress adopt new legislation, calling any attempt at comprehensive immigration reform as an amnesty. During the 107-110 convocations of Congress Immigration reform has been worked out as thoroughly as possible with both parties, but the proposed bills have not been adopted. Even though the time has passed, suggestions offered and deals reached during the Bush presidency did not lose the edge and any new immigration legislation is going be based on the 2002-2008 bills.*

Keywords: *USA, immigration, reform, Kennedy-McCain immigration reform bill, George. W. Bush Congress, George.*

W. Bush writes in his memoirs, "At that time, when I started my first electoral campaign, the number of illegal immigrants grew with each passing day. Economy needed labor, but the laws were not respected and human rights were violated constantly. So I decided to take up this challenge. I was confident that we will be able to find a balanced solution that would meet our national interests and protect the interests of citizens" [1, p. 302].

By the early 2000s about 12 million illegal immigrants were living in the United States, immigration reform issue was very serious [2]. Immigration Law of 1990 significantly outdated and required revision. Sublegislative Acts that were passed due to the requirements of the time needed to be systematized. White House and President George W. Bush were inclined to believe that there is necessity to carry out a comprehensive reform that includes amnesty of a certain part of the illegal immigrants. Some congressmen were ready to write the bill, but there was a tragedy of 9/11. Immigration policies receded into the background, and moved into the category of national security issues. Bills on immigration were considered only in close conjunction with the bills on strengthening the border.

The time after the presidential election, but before the mid-term elections seemed ideal for immigration reform. Pro-immigration groups (National Immigration Forum, the National Council of La Raza and other lobbyists), the business community and trade unions were ready for operation. Both houses of Congress had legislators, whose voters were extremely worried about the issue of immigration reform. Liberal camp consisted of: from Republicans in the House of Representatives - D.

Colby and D. Flake, from Democrats - L. Gutierrez, Senate Republicans - McCain and J. S. Brownback, from Democrats - Edward Kennedy. Moderate Republican senators - D. Keele and A. Specter, radical Republicans in the House of Representatives - T. Tancredo and congressman James Sensenbrenner from Wisconsin. All other members of Congress were not involved in immigration policy and adjoined to one and then to another camp. The White House chose not to make any sudden moves, expressing support for both forces. President Bush has just criticized the current immigration system and said that the situation with legal and illegal immigrants in the country is extremely unfavorable, "not in the spirit of the US" [3].

The president was between two great groups of supporters: entrepreneurs and the right-wing Republicans, while he held moderate views on immigration policy. In addition, Bush was influenced by his longtime political adviser Karl Rove, who placed emphasis on the fact that migrants from Latin America shared many of the views of Republicans (related to abortion and gay marriage), so in case of successful reforms it would provide a substantial boost to Republicans party electorate in 10-15 years. Given the rapid growth of the Hispanic population of the country it promised to turn Republicans into a stable "majority party".

But for such a large reform, even though there was Republican majority in Congress, the White House could not secure the support of the right-wing Republicans, which means that the project had to have an inter-party character. For the Republicans, it meant making compromises with the trade unions, without whose support the Democrats will not vote.

At February 2, 2005 in address "on the situation in the country," the president did not talk about immigration reform as a priority area, mentioning it only as one of the tasks of the administration [4]. In Congress, it was accepted as a signal that the White House has pushed the issue into the background. The main burden of writing the bill fell on the administration staff, senators and representatives - E. Olavariya (Edward Kennedy's advisor), Margaret Kelssig (J. Flake's advisor), Rebecca Jensen (D. McCain's advisor), Susan Collins (L. Gutierrez's advisor).

Through cross-party work, 12 May 2005 E. Kennedy, D. McCain, D. L. Gutierrez and Flake introduced a comprehensive bill S. 1033 "On the security of America and the streamlining of immigration." The bill proposed:

- legalization of immigrants already living in the US, if they have a job, have no administrative or criminal penalties, are willing to pay a fine of \$ 2,000, to study in the United States six years, to pass the English and to stand in the queue for those 3 million that is officially expected to obtain a permit for permanent residence in the country
- the introduction of a new type of visa - an independent worker, who does not belong to the employer, but most potential temporary workers
- the expansion of guest workers program on the basis of the new visa system

The bill was known as McCain-Kennedy Bill [5]. But, despite the support of pro-immigration circles, bill never reached a vote even in the profile of the Senate committee. The President was silent.

Due to the inaction of the Senate and the White House, as well as due to pressure from conservative circles of the House of Representatives, in 16th december of 2005 J. Sensenbrenner's Bill on "The Border Protection, Anti-terrorism, and Illegal Immigration Control" (H.R. 4437) was introduced and immediately adopted. It was the toughest anti-immigration bill in the last half-century. According to him, illegal border crossings should be equated with the criminal offense (at that time under the law it was considered as a minor offense), facilitated the deportation process and the employer, who hired illegal immigrants, fined up to 40 thousand dollars. It was offered to subject to imprisonment any US citizen (including priests), who knowingly assists illegal immigrants. It includes the need to inform the competent authorities of information even in case of suspicions regarding the alleged immigration status and allocated funds for the construction of the thousand-wall on the US-Mexico border [6].

Adoption of the Bill H.R. 4437 in the House of Representatives has caused numerous protests. Trade unions and many liberal organizations have joined the participants of the protest movement [7]. The largest march took place in May 2006 in Los Angeles, New York, Chicago and Dallas, the total number of participants has reached a million. Then it became clear to supporters of comprehensive reform, that it was necessary to take (possibly amended) Kennedy-McCain Bill, otherwise Sensenbrenner bill could be passed in the Senate.

May 15, 2006, President Bush made his offer from five positions:

- allocation of funds to strengthen the border with the increase in the number of border guards to double by 2008 (Bill Kennedy-McCain proposed to temporarily redeploy to patrol the border six thousand soldiers of the National Guard)

- the introduction of the program of temporary permits to work with the development of secure against forgery of certificates
- gain control over enterprises, which may employ illegal immigrants (or have previously been seen in this)
- the development of English language examinations [8].

But Bush's proposal had a general nature and specific legislation was not followed. The White House has not expressed his support for Bill Kennedy-McCain. In June 2006, at the closing session (markup) of Subcommittee on Immigration, Senator A. Specter suggested to adopt the amendments to the bill S. 1033, which were as follows:

- illegal immigrants, who have been living in the United States less than two years, must leave the country under threat of arrest
- illegal immigrants, who have been living in the United States more than 10 years, can apply for a temporary work permit, and in the future - a residence permit
- illegal immigrants, who have arrived in the US from 2001 to 2004, should return home, and from there to apply for obtaining the status of a temporary guest worker, of a former illegal immigrant, and only then can apply for a residence permit
- quotas for temporary guest workers (not the former illegal immigrants) are will be reduced from 400 thousand to 250 thousand in a year [9].

The bill "on comprehensive immigration reform", which is based on Kennedy-McCain bill, with amendments, was named S. 2611 and was adopted by the Subcommittee and the Senate (62-36), but was not voted in the House of Representatives, as it has not been approved by the Conciliation Committee and the opportunity was missed.

New Kennedy-McCain-Kyl Bill (S. 1348) covered:

- strengthening of border controls
- strengthening of internal controls over illegal immigrants
- strengthening of control over employers of illegal immigrants
- a new program of temporary guest workers
- a new scoring system when considering a request for immigration visas
- legalization of illegal immigrants who entered before 1 January 2007 g. [10].

This Bill was a harsh version of Kennedy-McCain Bill, where legalization has been accepted in exchange for the point system. Kennedy gathered around this Bill all possible supporters in the Senate, even the conservative representatives of Georgia, John Isaacson and Saxby Chambliss, as well as the representative of South Carolina's Lindsey Graham co-sponsored bill. Kennedy wanted to legalize 12 million immigrants and try to avoid the deaths on the border with Mexico.

The White House hoped that Kennedy-McCain-Kyl Bill will be Bush's victory in domestic politics.

On June 7, the bill failed. It was difficult to imagine a more conservative text that Democrats would agree. In late June, representatives of the White House contacted the office of Edward Kennedy and offered a new deal: to take the Bill S. 1348, but

- add oblegchenny the process of obtaining visas to the families of US citizens (in fact - Clinton Amendment)
- temporarily leave the program working as a guest in the bill S. 2611 (in fact - the abolition Dorgan amendment)
- to allocate an additional \$ 4.4 billion to the protection of the border

The discussion of the second immigration Bill S. 1639 of 2007 was limited to three days, the maximum number of amendments - 25. Despite the fact that the Democrats did their best to influence public opinion during discussion of the bill (Mayor of Los Angeles arrived to Washington and teamed up with all pro-immigration groups to lobby for the law, L. Gutierrez formed in the House Bill supporting group, the unions expressed their support), but S. The 1639 was not adopted (46 "for" and 53 "against").

The failure brought a serious blow to all interested parties. The bill did not suit anybody completely, but, as already mentioned, the Democrats led by Edward Kennedy and pro-immigration group, headed by F. Sherry were ready for any bill, if it at least starts regulating immigration policy. At the time of voting for the bill GOP was in a broken state: President's rating was falling and he could not provide a lot of pressure on his own party; main rival of D. McCain in the Republican primaries in 2007 Mitt Romney constantly pointed to liberal-minded senator and his "conspiracy" with Kennedy. Republican Party has been heavily influenced by right-wing forces.

White House at this time decided to show voters that they are paying attention not to potential amnesty, but to the fight against illegal immigration and border protection. At a briefing in August

2007, US Secretary of Homeland Security Michael Chertoff and Commerce Secretary Carlos Gutires proclaimed new regulations of detention of illegal immigrants in the workplace. Chertoff has repeatedly stressed that the rules are not new and it just reminded of that, and so should be executed by law [11]. Among other things, there was figured claim to lay off workers within 90 days, who have given an incorrect or fictitious Social Security number when applying for a job and the need to penalize employers who employ illegal immigrants.

In fact, during the Bush presidency, the number of illegal immigrant detainees in the workplace fell from three million in 1999 to four hundred forty-five in 2004. At the same time it is estimated that in 2007, about six million enterprises employed about seven million illegal immigrants [12].

In the remaining time of presidency, there was not George. W. Bush's major initiatives related to the reform of immigration laws. He wrote in his memoirs, "Although I am disappointed that I could not pass a bill on immigration, I do not regret that I accepted the challenge. Our efforts to raise awareness about the issue, which will not be solved by itself ... I'm sure that once reform will take place, and, in spite of all disappointments, I am glad that we have done a lot and were not afraid to offer unpopular decisions" [1, p. 306-307].

In the speech in the Senate after the failure of Bill S. 1639 E. Kennedy said: "Immigration reform has always been a hot topic. But Congress was created to demonstrate the political will to address critical issues. Today we could not do it, but tomorrow we will be able to" [13]. During the years of the presidency of George. W. Bush a lot of work was done on the rapprochement of positions of Democrats and Republicans on the issue of immigration policy. Congress bills of 107-110 convocations still did not lose its relevance and any legislator who wants to make its offer to reform, will be able to refer to the proposals, which were considered in 2000-2008.

REFERENCES

1. Bush G. W. Decision points. New York: Broadway paperbacks, 2010. 512 p.
2. Forsberg C. How to stop illegal immigration [Electronic resource] // Christian Science Monitor. – 2013. – april 15 – URL: <http://www.alipac.us/problems-with-illegal-immigration/>
3. Bush's remarks on immigration policy [Electronic resource] // The New York Times. – 2004. - january 7 - URL: <http://www.nytimes.com/2004/01/07/politics/07TEXT-BUSH.html>
4. George W. Bush: "Address Before a Joint Session of the Congress on the State of the Union," [Electronic resource] // The American Presidency Project. - 2005. - february 2 - URL: <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=58746>.
5. S. 1033 Secure America and Orderly Immigration Act. 109th Congress (2005-2006) [Electronic resource] // Library of Congress - URL: <https://www.congress.gov/bill/109th-congress/senate-bill/1033>
6. H.R.4437 - Border Protection, Antiterrorism, and Illegal Immigration Control Act of 2005 109th Congress (2005-2006) [Electronic resource] // Library of Congress – URL: <https://www.congress.gov/bill/109th-congress/house-bill/4437>
7. "Massive March In Chicago To Protest H.R. 4437." [Electronic resource] // DailyCos. – 2006. - March 11 - URL: [http://www.dailykos.com/story/2006/3/10/193160/-](http://www.dailykos.com/story/2006/3/10/193160/)
8. Bush's speech on immigration transcript [Electronic resource] // The New York Times. – 2006 - May 15 - URL: http://www.nytimes.com/2006/05/15/washington/15text-bush.html?pagewanted=all&_r=0
9. Comprehensive Immigration Reform Act of 2006. 109th Congress (2005-2006). [Electronic resource] // Library of Congress - URL: <https://www.congress.gov/bill/109th-congress/senate-bill/2611>
10. S. 1348 Comprehensive Immigration Reform Act of 2007. 110th Congress (2007-2008). [Electronic resource] // Library of Congress - URL: <https://www.congress.gov/bill/110th-congress/senate-bill/1348>
11. Cornell University Law school 8 USC § 1324a - Unlawful employment of aliens. URL: <http://www.law.cornell.edu/uscode/text/8/1324a>
12. Medina J. Arrests of 31 in U.S. Sweep Bring Fear in New Haven [Electronic resource] // The New York Times. – 2007 - June 8 – URL: http://www.nytimes.com/2007/06/08/nyregion/08haven.html?pagewanted=all&_r=0
13. Senate Session. C-SPAN. [Electronic resource] // 2007. - June 28 – URL: <http://www.c-span.org/video/?199468-1/senate-session>

VIEWPOINT AT FAMINE IN 1921-1922

¹Rvaydarova G. O.

²prof. , c. h. sc Kozybakova F. A.

*Kazakhstan, Almaty, Al-Farabi Kazakh National University,
¹student at the Faculty of History, archeology and ethnology,
²History of Kazakhstan department,*

Abstract. *The article deals with the issues on the famine spread in 1921-1922 in Kazakhstan. The author highlights the reasons and consequences of famine on the basis of historical resources, databases and scientific journals. He discusses the role of intelligent people in the famine period in the Republic of Kazakhstan. He summarizes the results of fights against the famine. In this respect, he points out the misleading actions on tax solutions after the World War I. In this period, the economic and social condition decreased. Besides, the farming considerably declined which resulted worst conditions for a living of Kazakh people. It is investigated that most of Soviet Union measures were taken towards the Kazakh nation. During repression of people there were not only farmers but also rich people from royal background. Consequently, the Kazakh people met famine and aggression.*

Keywords: *famine, jute, epidemics, grain, economics*

After the World War I, there was another hard experience for Kazakh people. In 1921-1922, the prolonged winter changed into rainless summer. There was no snow in the winter and no rain in the spring and summer, which brought the famine to the nation. In 1921, famine spread throughout most of the territory of Kazakhstan, especially, on the coast the Ural. In 1921, in the autumn, there were 20 million people had famine. According to the historical resources, the famine spread over Kazakh territory including total territory from Altay and Mangistau. In these years, traditional farming incredibly decreased, which was an awful condition for the living.

Organizational procedures initiated by the Soviet Union were directed to Kazakhstan as well. The farming considerably declined which resulted worst conditions for a living of Kazakh people. During repression of people there were not only farmers but also rich people from royal background.

Because of natural phenomena such as drought and ice, the Kazakh people called economic crisis as jute. There are a number of sayings of Kazakh people due to "jute". In the history of Kazakh territory there were registered 20 big Jutes in the 19 century.

Thus, after having difficult periods, the Kazakhs did not stand for the situation reigned by Bolsheviks. The main reason for it was proletariat dictatorship based on workers and farmers. This strike was organized first as "world socialism" for the territory of the Russian Empire as an "experiment" [1]. There appeared urgent economic issues as the result of "military communism" which was an impact clash for farming, agriculture because of the Soviet Union policy assigned in the documents of the party.

Most of districts were in famine in Kazakhstan. The grain did not give crops because of drought in such places as Uralsk, Orynbor, Qostanai, Bokey, Aktobe vicegerencies, the other crops did not nourish at all. Meadows for nomads and half-nomads who engaged in farming were left in drought. Besides, in 1920-1921, prolonged winter caused cattle getting dispatched in the Torgay district.

Shubalang, Mayqara, Sariqopa and other districts suffered from it as well. The number of victims of the famine and those who died from the disaster was outnumbering more and more. There appeared other diseases such as typhoid, cholera, lues etc. The number of infected people increased the number of hospitals and possible treatments around the republic. Both famine and worst situation, epidemics, the lack of hospitals caused outnumbering of death among people. For instance, in the county of Kostanay 75 % of the hungry and the sick died there. According to the resources of the Republican Health Care Commissariat, Orinbor, 37657 people died because of the famine in Uralsk, Akmola and Aktobe counties between the period of November 1st, 1921 and July 1st in 1922. The famine covered other parts of the country [2]. X. D. Churin, at that time who was the chairman of the Executive Committee the county of Targin-Bokey, claimed in his written resource that: «in 1921-1922, in the winter, we picked up about 10 died bodies at 5-6 o'clock in the morning on the streets of the center of the county – Kent. Every day there were about 50-60 orphaned children whose parents died and were taken to orphan asylum by the local administration. There were 128 000 orphan children among Kazakh AKSR in accordance with the resources dated January 1, 1921, at the end of the year the index showed

158 000 children, coming to March 1st, 1923, the number of the children increased to 408 022 [3]. In 1922, in March and April, the famine covered Kazakhstan became harder. In the statement made in the III session of the committee by S. Mendeshev who was the chairman of the KazCEC on July 8, 1922, the number of the people suffered from the famine showed 2 832 000 people [4]. Besides, at the end of the year 1920, the number of people all over the republic was 4 781 263 people. The Kazakh showed 50,3 %, 31,2 % belonged to the Russian, 14,4 % to the Ukrainian.

According to the resources dated March and April, in 1922, apart from the population of the county Semey, the population of the six counties – about 68,2 % suffered from the famine. In some counties, the number of the suffered people showed more percentages. For instance, 99 % of the population in the county of Uralsk, 80,3 % of the population in the county of Orinbor, 74,5 % of the population in the county of Kostanay suffered from the famine. The index of the suffered people in the county of Bokey was 29,5 % while the county of Akmola saw 40,2 % of its population in the famine [5].

In fact, the number of the cattle declined so fast in the counties where people suffered from the famine and drought. Only in the county of Kostanay comparing 1920 and 1922, the number of horses decreased 63 %, cows up to 50 %, small cattle up to 65 %, the percentage of the corps fields decreased to 62 % [6]. The population of the counties who suffered from the famine settled into other places such as the Republic of Turkistan in the north, in the east – Akmola and Semey counties. The population of the Ural River moved into the counties such as Orinbor and Turkistan. All of these things strengthened the situation with the famine in Kazakhstan.

The emigrants from other neighborhood countries who found the counties of Akmola and Semey appropriate place to live increased considerably. In March, 1922, the number of suffered people from the famine showed 472 thousand people, which can be equal to the population of the county dated 1921. The population of the republican territory who experienced the famine started robbery and plundering [7].

On February 19-27, 1922, there was a report about "Famine and fight against it" by S. Mendeshev, who was the chairman of the Kazakhstan Central Executive Committee, in the second conference of the party in Orinbor. According to the conference, apart from the counties of Semey and Akmola, the famine spread over the country. The settlement of the conference had the points: "The famine was so hard that people suffered from hunger were ready to eat dead bodies. The disaster called famine spread throughout the country was the main problem on the development of the agriculture and economic orbit, besides, not only it was the main reason to change the system of the Soviet Union, but also was the reason for poverty and poorness" [8].

The document contained several measures which were directed to the famine and its consequences. The conference mentioned attracting sufficient representatives of the party to the work of the committee in term of the famine solution. The delegates of the conference made a decree about providing constant food support for the suffered people: «Must provide support for the Kazakh population of the steppe, - said in the decree, - in order for that the workshop of the apparatus must be reorganized» - mentioned in the document [9].

There were organized special commissions under the Republican County and District Executive Committees. One of the initial commissions was a commission organized in the spring, 1921, under the district of Torgay which started its work on food and health care.

In order to provide with support for districts and villages left in famine nearly all members of the Executive Committee were went to organize assistance. In the spring, 1921, there were organized specialized commissions in order to give assistance on agrarian works, and they were provided as much food support as possible. The committee of the county of Torgay accelerated 50 000 foot of food and 500 foot of agrarian crops in order to provide for the population.

The famine totally spread around the county of Kostanay in 1921. Most of the population of the county, approximately 75 % of them, suffered from the famine. The county, village, district councils fought hard to define the level of the death of the children and the famine.

In the second half of the year, there were opened 10 orphan asylums in the districts and villages, which contained nearly 1000 children. The asylums were provided on account of food tax, wood for the fuel was accomplished through agricultural balances. In addition to this, there were working canteen supporting free food for the people suffering from the famine in all district centers. The excess-tax obtained from the rich was the basis for the support of those canteens. In 1921, such kind of measures were held in other parts of Kazakhstan. For instance, according to the decree of the Committee of the county of Oyil dated July 16, 1921, careless and elderly people suffering from famine were fostered by rich people in the county. They were due to be responsible for providing the elderly with food and shelter.

In 1921-1922, all Kazakh families were ruined because of the famine. The survived part of people moved to other foreign countries. The disaster so-called "famine" did not leave any Kazakh family without its affect. All of them wished to survive from the disaster and to help the suffered people. With the purpose of some help to the people suffered from the famine, they applied for governmental organizations and local administrations. The committee members travelled the country with the intention of helping the people suffering from the hunger and to open special canteens which provide with food. Thanks to the intelligent part of the nation who cared about the population the awful period of the famine fell behind.

It is important to mention the hard work of the intelligent part of the society with the help to the suffering people. Because, in such a hard period it was valuable of them to give a hand to the population, which referred to their duty and objectives. Thus, there were two reasons for the famine in Kazakhstan in 1921-1922. First, because of the Russian civil war, the ruin of the Kazakh fields and natural disaster. Secondly, it was the change of the ground because of the weather, which is rendered as a climate change. T. Omarbekov, a scholar of historical studies, summarized the situation like this: the reason for the famine in Kazakhstan was not related to the climate change or inappropriate weather, but due to the decrease of the farming and agriculture, which stand for the single-sided policy of Bolsheviks [10].

REFERENCES

1. Bu'rkıtbay Ayag'an. Asharshiliq aqiqatına jana ko'zqaras. // Egemen Kazakhstan. - 2012. - April 12.
2. Ibis. 320-d., 1-ch., 33-cl. - P. 12.
3. Churin X. D. Skvoz Buryu. Almaty: Kazakhstan. - 1967, pp.121-122.
4. KR OMM, 320-d., 1-ch., 33-cl, 12. - P. 20.
5. III Session KirTSik. Polniy stenograficheskiy otchet. July 8-18.1922. Orenburg. 1922. - P. 2.
6. Ibid. 245-cl. - P. 250-253.
7. Churin X.D., Sarsekov J. Kures kunderinde. Almaty. – 1960. - P.115-116.
8. Kazakhstanskaya organizaciya VKP(b) v resheniyax ee konferenciy i plenumov. 1920-1925. Edition. 1. Almaty-Moscow, 1931. - P. 43.
9. KR OMM, 40-d., 1-ch., 287-cl. - P. 4-5.
10. Omarbekov T. Asharshiliq aqiqati //Aqiqat. - 1997. - №5. - P. 24.

Уважаемые друзья !

Издательство предоставляет возможность бесплатной публикации научных статей в следующих научных журналах:

International Journal of Innovative Technologies in Economy (IJITE)

<http://ijite.org/>

International Journal of Innovative Technologies in Social Science (IJITSS)

<http://ijitss.org/>

Сообщаем, что журнал включён в следующие наукометрические базы:

- *Google Scholar
- *OCLC WorldCat
- *Соционет
- *Bielefeld Academic Search Engine (BASE)
- *Registry of Open Access Repositories (ROAR)
- *Open Access Infrastructure for Research in Europe (OpenAIRE)
- *Research Papers in Economics (RePEc)
- *EBSCO A-to-Z
- *EBSCO Discovery Service и др. по протоколу OAI-PMH, а так же в базы данных Discovery Service и A-to-Z.

К примеру более 85% университетов США имеют доступ к базам EBSCO. 83.3% академических библиотек США считают EBSCO основным средством для поиска научной информации. Базы данных EBSCO признаны наилучшими в опросе академических и публичных библиотек США (по данным Library Journal).

Так же приглашаем Вас опубликовать статью, на русском, украинском, английском языке.

Вы можете опубликовать информацию о Вашей организации или научном событии в указанных изданиях.

International Scientific and Practical Conference “WORLD SCIENCE”

№ 1(17), Vol.3, January 2017

MULTIDISCIPLINARY SCIENTIFIC EDITION

Proceedings of the III International Scientific and
Practical Conference "Scientific and Practical Results in
2016. Prospects for Their Development"
(December 27 – 28, 2016, Abu-Dhabi, UAE)"

Passed for printing 30.12.2016. Appearance 05.01.2017.

Typeface Times New Roman.

Circulation 300 copies.

Publishing office ROTranse Trade F Z C company - Ajman - United Arab Emirates 2017.